

Concept per promover la cultura en il Grischun 2025–2028

Cuntegn

Concept per promover la cultura en il Grischun 2025–2028

Il pli impurtant en furma concisa	5
I. Situaziun da partenza	7
1. Introducziun	7
2. Incumbensa	8
2.1 Object ed intent	8
2.2 Pretensiuns	8
2.3 Validitad.....	8
3. Basas legalas	8
3.1 Constituziun dal chantun Grischun	9
3.2 LPC ed OPC.....	9
4. Pandemia da COVID-19: Consequenzas e mesiras per mitigiar las perditas economicas	10
II. Svilup	13
1. Organisaziun.....	13
2. Process.....	13
III. Noziun da la cultura	14
IV. Las particularitads culturalas en il Grischun.....	15
V. Acturas ed acturs da la promoziun da la cultura en il Grischun.....	17
1. Confederaziun	17
2. Chantun	19
3. Regiuns e vischnancas	21
4. Organisaziuns socialas civilas ed acturas ed acturs privats	21
VI. La promoziun chantunala da la cultura.....	21
1. Svilup da las basas legalas	21
2. Incumbensas da la promoziun, tgira ed intermediaziun da cultura	23
3. Secturs da promoziun	24
4. Instruments da promoziun	46
4.1 Contribuziuns unicas or dals meds finanzials da la Lottaria naziunala (SWISSLOS)	46
4.1.1 Projects culturalas (contribuziuns da producziun unicas).....	46
4.1.2 Concurrenza per promover la lavur culturala professiunala (contribuziuns ad ovas)	47
4.1.3 Scola e cultura	47

4.1.4	Stipendis d'atelier	48
4.1.5	Premis	49
4.1.6	Contribuziuns als programs annuals d'instituziuns culturalas (conclus collectiv Lottaria naziunala)	49
4.2	Contribuziuns periodicas annualas or da meds publics generals	50
4.2.1	Program da promoziun «Talents giuvens Musica»	53
5.	Surdada da las contribuziuns: svilup e stadi actual	54
6.	Svilup da la promoziun tras contribuziuns, en cifras	54
6.1	Garanzias or da meds da la finanziaziun speziala Lottaria naziunala	57
6.2	Contribuziuns periodicas or da meds publics generals.....	59
7.	Facit.....	60
8.	Contribuziuns sin basa dal CPC 2021–2024	61
8.1.	Cunvegnas da prestaziun concluidas	61
8.2.	Cunvegnas da project (dad in e da plirs onns)	63
VII.	Concept per promover la cultura en il Grischun 2021–2024	66
1.	Realisaziun	66
1.1.	Cunvegnas da prestaziun e da project	66
1.2.	Promoziun dal film	68
1.3.	Plattafurma da communicaziun e d'informaziun	69
1.4.	Sinergia potenziala tranter lavur culturala e svilup regional.....	70
1.5.	Perspectiva per la fin da l'onn 2024.....	71
2.	Evaluaziun	71
2.1.	Resultats da l'evaluaziun	71
2.1.1.	Davart ils accents da promoziun, las singulas finamiras e mesiras.....	72
2.2.	1. Inscunter cultural suprema en il Grischun 2023.....	79
2.3.	Gruppas da focus	80
2.3.1.	Las gruppas da focus en detagl	81
VIII.	Schanzas e sfidas da la Promoziun da la cultura.....	86
1.	Diversidad culturala	87
2.	Svilup demografic	87
3.	Midada da la societad	88
4.	Midada tecnologica	88
5.	Professiunalisaziun da la lavur artistica e culturala.....	89
6.	La cultura sco factur innovativ ed economic	90
IX.	Potenzial d'agir en la Promoziun chantunala da la cultura	91
X.	Ils accents da promoziun per la perioda da 4 onns 2025–2028	91
1.	Chaussas fundamentalas	91
2.	Ils accents da promoziun, las finamiras e las mesiras per il CPC 2025–2028 detagliadamain	92

2.1.	Accent da promoziun I: Il chantun Grischun rinforza la participaziun a la cultura da tut ils circuls da la populaziun	92
2.1.1.	Finamira 1: Tut ils circuls da la populaziun en il chantun Grischun han access a purschidas ed ad activitads culturalas	92
2.1.2.	Finamira 2: L'intermediaziun da cultura e las cundiziuns generalas necessarias per quai vegnan optimadas	93
2.2.	Accent da promoziun II: Il chantun Grischun rinforza la diversitad linguistica e regionala da la lavur culturala	94
2.2.1.	Finamira 1: La conscienza per la plurilinguitad, per il patrimoni cultural, per las tradiziuns vividas sco er per la lavur culturala e per la perscrutaziun da la cultura vegn rinforzada. Il barat cultural tranter las cuminanzas linguisticas e regionalas entaifer ed ordaifer il chantun vegn promovì	95
2.2.2.	Finamira 2: Las acturas ed ils acturs culturals en il chantun Grischun èn colliads in cun l'auter sur las regions ora, profitan dal know-how vicendaivel e tiran a niz las sinergias disponiblas	96
2.2.3.	Finamira 3: Die Las acturas ed ils acturs culturals e las personas responsablas per il svilup regional e <i>per il turissem</i> vesan il potenzial, las schanzas e las pussaivladads da sviluppar, da realisar e d'intermediar cuminaivlamain projects culturals	96
2.3.	Accent da promoziun III: Il chantun Grischun rinforza las cundiziuns da produciun per la lavur culturala	96
2.3.1.	Finamira 1: Las premissas per producir, coordinar e preschentar projects culturals vegnan optimadas	97
2.3.2.	Finamira 2: La segirezza da planisaziun per artistas ed artists sco er per instituziuns culturalas vegn optimada	97
2.3.3.	Finamira 3: La promoziun dal film vegn realisada	97
XI.	Consequenzas finanzialas e persunalas	98
XII.	Agiunta	100
1.	Projects da transurmaziun dal chantun Grischun ch'èn vegnids sustegnids	100
2.	Survista detagliada: Svilup da las spartas e meds da la Lottaria naziunala	103
3.	Abreviaziuns	118

Concept per promover la cultura en il Grischun 2025–2028

Il pli important en furma concisa

Tenor l'art. 5 da la Lescha davart la promoziun da la cultura (Lescha per promover la cultura, LPC; DG 494.300) concluda il Cussegl grond – sin proposta da la Regenza – mintga 4 onns in concept cumplessiv per promover la cultura en il chantun. Il concept duai represchentar la situaziun actuala en ils differents secturs da la promoziun da la cultura, definir ils accents concrets per promover la cultura entaifer ils proxims 4 onns, mussar mesiras per cuntanscher quests accents e resguardar la collavuraziun tranter il chantun, las regiuns, las vischnancas e las persunas privatas sco er ils secturs da promoziun tenor l'art. 8 LPC.

L'emprim Concept per promover la cultura 2021–2024 (sutvart CPC 2021–2024) è vegnì approvà dal Cussegl grond en la sessiun d'october 2020. Durant la sessiun da december 2020 ha el concedì ils meds finansials correspondentes per realisar il LPC 2021–2024.

L'emprim onn e mez da la perioda da promoziun è stà marcà da la pandemia da corona. Pervia da las restricziuns ordinadas è la vita culturala praticamain stada airi. En consequenza n'han ils meds finansials dal preventiv che stevan a disposiziun betg pudì vegnir duvrads resp. exaurids cumplettaimain.

Il Concept per promover la cultura qua avant maun è vegnì elavurà davent da la primavaira 2023 fin il cumenzament da la stad 2024. En in emprim pass è il CPC 2021–2024 vegnì evaluà. Quai è capità cun agid d'in questunari ch'è vegnì elavurà en collavuraziun cun la Cumissiun da cultura chantunala. Il questunari è vegnì tramess a las instituziuns cun ina cunvegna da prestaziun sin basa dal CPC 2021–2024 sco er a las instituziuns ed a las organisaziuns che han survegnì ina contribuziun a projects da plirs onns. Suerter èn ils resuns vegnids evaluads. Quels èn er vegnids preschentads a la Cumissiun da cultura per infurmar e per discutir. Il november 2023 èn represchentantas e represchentants d'organisaziuns culturalas e d'organisaziuns liadas a la cultura vegnids envidads a l'emprim «inscunter suprem grischun». Suerter l'introducziun ed infurmaziuns han las participantas ed ils participants pudì s'integrar en moda activa e participativa en l'elavuraziun dal Concept per promover la cultura 2025–2028 (sutvart CPC 2025–2028). Da questa purschida è vegnì fatg en moda animada ed engaschada. Sin basa dals resuns èn suenter vegnids fixads quatter temas da focus e gruppas da lavur correspondentas. Sin fundament da lur decleraziuns han ins suenter pudì deducir e formular ils accents da promoziun sco er las finamiras e las mesiras per la perioda da promoziun 2025–

2028. Il mars 2024 èn quest cuntegns vegnids discutads detagliadamain en la Cumissiun chantunala da cultura. L'elavuraziun dal CPC 2025–2028 tras l'Uffizi da cultura è vegnida giuditgada da la Cumissiun sco dal tuttatafatg positiva. En spezial è vegnì undrà ed accentuà il process participativ en connex cun l'elavuraziun e medemamain la buna survista davart l'evaluaziun da la realisaziun dal CPC 2021–2024. Ils singuls accents da promoziun vegnan tut en tut mantegnids e survegnan mo intginas cumplettaziuns resp. precisaziuns.

Concept per promover la cultura en il Grischun 2025–2028

I. Situaziun da partenza

1. Introducziun

Il Concept per promover la cultura en il Grischun 2025–2028 (en quai che suonda: CPC 2025–2028) fixescha las finamiras da la politica chantunala da cultura, metta accents e formulescha mesiras concretas. La Constituziun dal chantun Grischun (en quai che suonda CC; DG 110.100), la Lescha davart la promoziun da la cultura (Lescha per promover la cultura, LPC; DG 494.300) sco er l'Ordinaziun tar la Lescha davart la promoziun da la cultura (Ordinaziun davart la promoziun da la cultura, OPC; DG 494.310) prescrivan tematicamain il rom d'acziun persuerter. Il CPC 2025–2028 sa basa sin la situaziun da la cuntrada culturala en il chantun Grischun sco er sin las experientschas ch'èn vegnidas fatgas en il sector da la promoziun da la cultura dapi l'entrada en vigur da la LPC. Plinavant resguarda el ils svilups socials, demographics, economics e tecnologics.

In'ulteriura incumbensa en il rom da l'elavuraziun dal Concept per promover la cultura è la preschentaziun da la situaziun actuala en ils differents secturs da la promoziun da la cultura. Ina resumaziun da la documentaziun ch'è vegnida elavurada, sa chatta en il text da la missiva, en las agiuntas sco er digitalmain sur in link a la pagina d'internet da la Promoziun da la cultura¹. Plinavant vegn er tematisà detagliadamain il cuntegn da las singulas spartas culturalas. Las artistas ed ils artists, las organisaziuns da cultura, las occurrenzas u ils projects ch'èn menziunads explicitamain en ils chapitels, servan mo sco exempels e n'èn betg cumplets. Las menziuns na duain er betg vegnir chapidas sco valitaziuns.

Il CPC 2021–2024 è vegnì realisà durant bundant in onn e mez entaifer il temp la pandemia dal coronavirus. En in agen chapitel duain vegnir tractadas pli detagliadamain las consequenzas da tala.

¹ www.kfg.gr.ch

2. Incumbensa

2.1 Object ed intent

La LPC e la OPC formuleschan l'object e l'intent da la politica chantunala da cultura. Ellas fixeschan las incumbensas statalas per promover, per tgirar e per intermediar la cultura sco er las cundiziuns generalas, entaifer las qualas la lavur culturala multifara, la participaziun a la vita culturala d'ina gronda part da la populaziun sco er la tgira e l'intermediaziun dal patrimoni cultural pon sa sviluppar.

Il CPC da sia vart duai stgaffir la basa, preschentar ils instruments da promoziun per ils trais champs d'acziun promoziun, tgira ed intermediaziun da cultura e definir ils accents ch'il chantun metta per ils proxims 4 onns.

Tenor l'art. 5 LPC concluda il Cussegl grond – sin dumonda da la Regenza – mintga 4 onns in concept cumplexsiv per promover la cultura en il chantun. Tenor l'art. 2 OPC vegn il Concept per promover la cultura elavurà en collavuraziun cun las organisaziuns culturalas dal Grischun e cun la Cumissiun da cultura.

2.2 Pretensiuns

Tenor l'art. 3 OPC furma il Concept per promover la cultura la basa per prender decisiuns futuras en la politica da cultura. En spezial duai el:

- mussar la situaziun actuala en ils differents secturs da la promoziun da la cultura;
- definir accents concrets per la promoziun da la cultura entaifer ils proxims 4 onns e preschentar mesiras per realisar quests accents;
- resguardar la collavuraziun tranter il chantun, las regions, las vischnancas e personas privatas sco er ils secturs da promoziun tenor l'art. 8 LPC.

2.3 Validitad

Tenor l'art. 5 LPC vala il concept per promover la cultura 4 onns. Analogamain al Program da la Regenza ed al Plan da finanzas vala quest CPC per la perioda 2025–2028.

3. Basas legalas

Per il sector da la promoziun statala da la cultura èn ils chantuns responsabels, e quai tenor l'art. 69 al. 1 da la Constituziun federala da la Confederaziun svizra (Cst.; CS 101).

3.1 Constituziun dal chantun Grischun

L'art. 90 CC fixescha il suandant: Il chantun e las vischnancas promovian la lavur artistica, culturala e scientifica sco er il barat cultural. Per quest intent resguardan els la varietad linguistica e las particularitads regiunalas.

3.2 LPC ed OPC

Tenor l'art. 2 LPC ha questa lescha la finamira:

- da promover la diversitad culturala e linguistica en l'entir chantun;
- da sustegnair la cultura d'amateurs e la cultura populara sco er la lavur culturala professiunala en las differentas spartas;
- da laschar sa participar e prender part tut las gruppas da la populaziun a la vita culturala;
- da sustegnair la perscrutaziun, l'intermediaziun e la tgira dal patrimoni cultural e da la cultura contemporanea;
- da facilitar il barat cultural; e
- da garantir l'attractivitat culturala dal chantun.

En l'art. 3 LPC vegni fixà, ch'il chantun, las regiuns e las vischnancas promovian cuminaivlamain la vita culturala en il rom da lur cumpetenza. Quai signifitga che la promoziun n'è betg unicamain chaussa dal chantun. En la promoziun da la cultura duain ils differentes plauns statals cooperar conform a la disposiziun en la Constituziun chantunala. En la LPC vegnan numnadas – ultra dal chantun e da las vischnancas – er las regiuns.

En l'art. 8 LPC figureschan ils singuls secturs da promoziun. La promoziun da la cultura cumpiglia pia en spezial:

- ils secturs dals arts sco la musica ed il chant, la litteratura, il teater, il saut, l'art applitgà e figurativ, la cultura architectonica, la concepziun ed il design, la fotografia ed il film sco er projects interdisciplinars;
- la lavur culturala professiunala;
- ils secturs da la cultura d'amateurs e da la cultura populara; e
- la perscrutaziun scientifica sco er l'intermediaziun dal spazi cultural e da viver dal Grischun.

L'art. 9 LPC fixescha las premissas generalas per promover la cultura, q.v.d. er per dumondas per promover projects culturals. El circumscriba il champ da las mesiras da promoziun e definescha las personas che survegnan eventualmain contribuziuns. Skizzads vegnan er ils principis da calculaziun che vegnan applitgads en il senn d'in sustegn subsidiar. Il princip da la subsidiaritat da la promoziun da la cultura envers il pajament da contribuziuns da regiuns, da

vischnancas, d'instituziuns e da personas privatas è medemamain francà qua. Questa determinaziun respunda da princip la dumonda da la cumpetenzza primara e pussibilitescha il medem mument da fixar la dependenza da contribuziuns chantunalas da prestaziuns da terzas varts. La lescha escluda che projects u instituziuns culturalas che lavuran en spezial cun finamira da rendita u che n'èn betg accessibels al public survegnian contribuziuns.

4. Pandemia da COVID-19: Consequenzas e mesiras per mitigiar las perditas economicas

Er en il chantun Grischun ed en tut sias regiuns ha la pandemia dal coronavirus già fitg grevas consequenzas per la lavur vita culturala. La situaziun da realisar las mesiras da protecziun, da spustar e d'annullar occurrenzas e projects culturalas sco er da serrar ad interim manaschis ha pertutgà en ina dimensiun fin alura nunenconuschenta manaschis, instituziuns culturalas, artistas ed artists, dentant er organisaturas ed organisaturs. In fatg engrevgiant è plinavant stà quel, che las emprovas e las represchentaziuns n'han betg pli pudì vegnir realisadas al lieu u che l'entrada en Svizra u la partenza da la Svizra d'artistas e d'artists n'era betg pli pussaivla u mo pli a cundiziuns pli difficilas. Quai n'ha betg mo pertutgà la lavur professiunala, mabain er il sector d'amateurs.

Interpresas culturalas, artistas ed artists sco er uniuns culturalas dal sector d'amateurs han già grondas perditas da la svieuta durant la pandemia ed èn stads confruntads cun custs supplementars. Il Cussegl federal aveva vesì la situaziun d'urgenza ch'era sa manifestada en il sector da la cultura sco er la necessitad da porscher in sustegn gia al cumenzament da la situaziun da sanadad pli e pli acuta. Pervia da quai ha el decretà ils 21 da mars 2020 – complementarmain a las mesiras existentas da l'economia generala per mitigiar las consequenzas economicas dal coronavirus (indemnisaziun da la perdita da gudogn pervia dal coronavirus, indemnisaziun per lavur reducida, agid immediat Suisseculture Sociale, agid da liquiditad) – in'ordinaziun per il sector cultural (Ordinaziun davart COVID-19 cultura). Las finamiras da l'ordinaziun eran quellas, d'impedir che la cuntrada culturala svizra vegnia donnegiada duraivlamain e da gidar a mantegnair la diversitad culturala.

L'ordinaziun d'urgenza era l'emprim limitada a 2 mais (fin ils 20 da matg 2020). Artistas ed artists sco er manaschis culturalas han tras quai pudì dumandar ina indemnisaziun da la perdita en furma d'in agid finanziel betg restituiel per il donn finanziel ch'è resultà pervia da l'annullaziun, pervia dal spustament u pervia da la realisaziun limitada d'occurrenzas e da projects ubain pervia da restricziuns u pervia da serradas da manaschis en consequenza da la realisaziun da las mesiras statalas. Las indemnisaziuns da la perdita tenor l'Ordinaziun davart COVID-19 cultura èn stadas subsidiaras, q.v.d. complementaras ad autras dumondas da las artistas e dals artists. Ellas han pia cuvri il donn restant che na fiss betg vegnì cuvri autramain.

En tut ils cas cuvrivan las indemnizaziuns da la perdita maximalmain 80 pertschient dal donn finanziel. Las petentas ed ils petents eran en pli obligads da prender tut las mesiras supportablas per diminuir il donn.

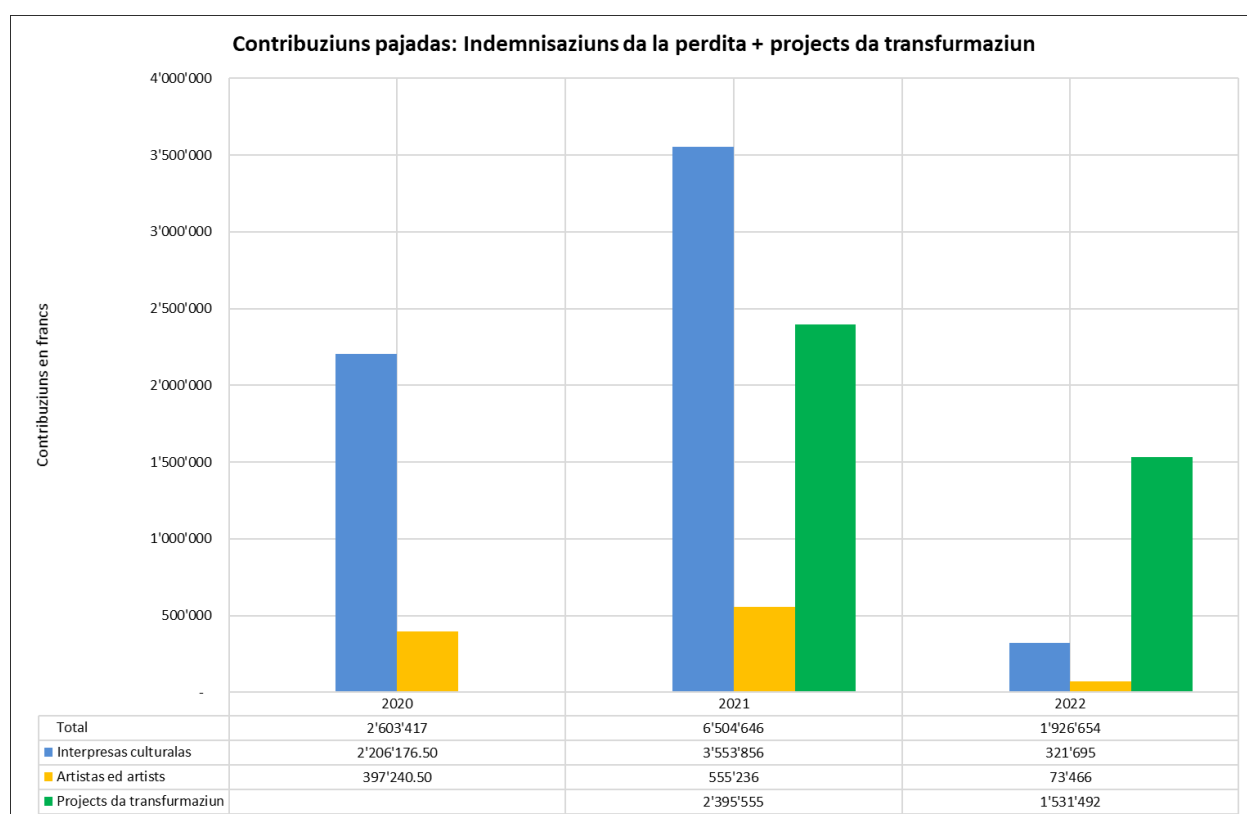
L'indemnizaziun da la perdita è vegnida pajada dals chantuns. A las indemnizaziuns da la perdita ch'eran vegnidas concedidas dal chantun, è la Confederaziun sa participada mintgamai per la mesadad. En il chantun Grischun han ins pudì pajar las contribuziuns maximalas. Plinavant existiva la pussaivladad da conceder in agid immediat ad interpresas culturalas. Quests emprests restituibels senza tschains duevan servir a garantir la liquiditad da las interpresas culturalas. Fin ils 20 da matg 2020 (fin da l'emprima fasa da sustegn) n'èn vegnidas inoltradas naginas dumondas d'agid immediat (emprests). L'Assamblea federala ha abolì la mesira per la segunda fasa da sustegn.

En in segund pass è l'ordinaziun d'urgenza vegnida prolungada fin ils 20 da settember 2020. Uschia han artistas ed artists sco er interpresas culturalas pudì inoltrar vinavant dumondas per indemnizaziuns da la perdita als chantuns. En vista a la pandemia cuntinuanta ed a la situaziun difficila respectiva en il sector cultural èsi vegnì pussibilità ils 25 da settember 2020 cun la Lescha federala davart COVID-19 da cuntinuar cun il sustegn per il sector cultural. Las mesiras èn vegnidas concretisadas en l'Ordinaziun COVID-19 cultura dals 14 d'october 2020. La durada da lur valaivladad è vegnida prolungada dal Cussegl federal ils 17 da december 2021 per 1 onn fin ils 31 da december 2022.

Cun metter en vigur l'Ordinaziun COVID-19 cultura l'october 2020 èn las mesiras da sustegn vertentas vegnidas adattadas, complettadas e cuntinuadas. Da nov ha uschia er pudì vegnir fatga valair ina indemnizaziun da la perdita, sch'i n'è betg stà pussaivel da fixar in program p.ex. pervia da la malsegirezza da planisaziun. Per l'indemnizaziun da la perdita vegnivi sa basà en quest cas sin ils programs ch'eran effectivamain vegnids fixads durant ils mais da cumparegliaziun relevants dals ultims 2 onns. Tenor l'Ordinaziun da cultura eri da nov er pussaivel da conceder agids finanzials per sustegnair uschenumnads projects da transfurmaziun, cun ils quals las interpresas culturalas pudevan s'adattar a las relaziuns ch'eran sa midadas en connex cun la pandemia. Uschia han projects da transfurmaziun cumpiglià per l'ina ina nova orientaziun structurala da las interpresas culturalas, sco concentraziuns organisatoricas, cooperaziuns da differentas interpresas culturalas u fusiuns, e per l'autra projects che duevan recuperar il public u acquistar novs segments dal public. Ils agids finanzials cuvrivan maximalmain 80 pertschient dals custs d'in project ed importavan maximalmain 300 000 francs per interpresa culturala. Il dumber da projects per interpresa culturala n'era betg limità. Ils projects stuevan esser terminads fin ils 31 d'october 2022 resp. ils 31 d'october 2023.

Er las contribuziuns als projects da transformaziun vegnivan pajadas dals chantuns, quai analogamain a las indemnizaziuns da la perdita. A las indemnizaziuns da la perdita ch'eran vegnidas concedidas dal chantun, sa participava la Confederaziun mintgamai per la mesadad. En il chantun Grischun han ins pudì pajar las contribuziuns maximalas.

Tut en tut han 217 dumondas d'indemnizaziun da la perdita survegnì in sustegn en la summa da totalmain 7 107 670 francs: 80 dumondas d'artistas e d'artists en la summa da tut en tut 1 025 943 francs sco er 137 dumondas d'interpresas culturalas en l'import da 6 081 727 francs. Tut en tut han pudì vegnir concedidas contribuziuns a 52 projects da transformaziun en la summa da totalmain 3 927 047 francs. Ina glista detagliada da las singulas contribuziuns als projects da transformaziun è cuntegnida en l'agiunta 1.

Sco ulteriur sustegn dal sector cultural durant la pandemia dal coronavirus aveva la Regenza concludì d'esser culanta en connex cun las contribuziuns ch'eran gia vegnidas concedidas a projects u cun las cunvegns da prestaziun existentas. Uschia han pudì vegnir pajadas er durant ils onns dal coronavirus tut las contribuziuns en il rom da las cunvegns da prestaziun.

II. Svilup

1. Organisaziun

Il Concept per promover la cultura qua avant maun è vegnì elavurà durant la perioda da la primavaira 2023 fin il cumenzament da la stad 2024. La responsabladad e la direcziun dal project ha già l'Uffizi da cultura (en quai che suonda UdC).

Il concept è vegnì elavurà en differentas etappas ed en differentes pass processuals, en il rom dals quals igl è stà pussaivel differentas giadas da cooperar en moda participativa. Envidads èn mintgamai vegnids represchentantas e represchentants d'instituziuns culturalas e liadas a la cultura, organisaziuns da tetg (incl. organisaziuns linguisticas), differentes posts da servetsch chantunals, la Cumissiun chantunala da cultura, represchentantas e represchentants politics sco er artistas ed artists. A l'emprim inscunter grischun da cultura èn stadas preschentadas var 200 persunas.

Per elavurar il CPC 2025–2028 è vegnida furmada ina gruppia centrala che sa cumponiva da la manadra dal UdC, da la vicemanadra da la Promoziun da la cultura (a partir dal november 2023 manadra) sco er dad Andreas Leisinger, president da l'union Museums grischuns. La gruppia centrala ha tgirà in stretg barat cun la Cumissiun chantunala da cultura.

2. Process

Sco emprim pass è vegnì elavurà in questunari per evaluar il CPC 2021–2024, quai durant la perioda dal schaner 2023 fin il fanadur 2023 ed en collavuraziun cun la Cumissiun chantunala da cultura. Quest questunari è vegnì tramess a las instituziuns cun ina cunvegna da prestaziun sin basa dal CPC 2021–2024 sco er a las instituziuns ed a las organisaziuns che han survegnì ina contribuziun a projects da plirs onns. Suentar èn vegnidas evaluadas las declaraziuns fatgas. Quellas èn er vegnidas preschentadas a la Cumissiun da cultura per l'infurmaziun e per la discussiun. En il chapitel VIII vegn la valitaziun tractada detagliadamain.

Il 29 da november 2023 ha già lieu – sin invitaziun dal Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient (en quai che suonda DECA) – l'emprim inscunter grischun da cultura. Suentar ina part introductiva ed infurmativa han las passa 200 participantas e participants pudì sa participar en moda activa e participativa a l'elavuraziun dal Concept per promover la cultura. Questa purschida è vegnida nizzegiada en moda tuttina viva ed engaschada sco – suenter l'occorrenza – la pussaivladad da s'integrar en gruppas da focus per approfondar singuls temas.

Sin fundament da quai ed en il barat cun differentas represchentantas e differentes represchentants dal sector cultural èn vegnids formulads ils accents da promoziun sco er las

finamiras e las mesiras per la perioda 2025–2028. Quests resultats èn vegnids suttamess ils 5 da mars 2024 a la Cumissiun chantunala da cultura per la discussiun. L'elavuraziun dal CPC 2025–2028 tras il UdC ha la cumissiun valità sco dal tuttats fatg positiva. Uschia è vegnì apprezia ed accentuà cunzunt il process participativ en l'elavuraziun, sco er la buna survista davart l'evaluaziun da la realisaziun dal CPC 2021–2024 e las finamiras e las mesiras ch'èn vegnidas cumplettadas respectivamain precisadas concernent ils singuls accents da promoziun en il CPC 2025–2028.

Parallelamain a quai è vegnì actualisà en il CPC il svilup dals meds da promoziun e dals secturs da promoziun durant ils onns 2019 fin 2023. Vitiers èn er vegnids quels meds finanzials ch'èn vegnids concedids en il rom da la pandemia dal coronavirus.

III. Noziun da la cultura

La noziun da la cultura è suttamessa ad ina midada permanenta. Il medem mument vegni adina puspè da nov empruvà da definir la cultura en il champ da tensiun da sias cundiziuns da basa socialas, economicas e politicas. La noziun da la cultura en il sector da la promoziun da la cultura era ditg determinada fermamain da restricziuns chaschunadas istoricamain: la cultura era oravant tut «quai ch'era s'establi». En il fratemp è s'estendida la vista per la diversità da la lavur culturala. La definiziun da la cultura da l'UNESCO che datescha da l'onn 1982, è ina da las definiziuns che vegn duvrada il pli savens:

«La cultura en il senn il pli vast dal pled po vegnir considerata sco totalità dals aspects spierts, materials, intellectuals ed emoziunals unics en lur moda che caracteriseschan ina societad u ina gruppa sociala. Quai n'includa betg mo l'art e la litteratura, mabain er las modas da viver, ils dretgs fundamentals da l'uman, ils systems da valurs, las tradiziuns e las cardientschas. La cultura qualifitgescha l'uman da reflectar davart sasez. Mo tras la cultura daventain nus creatiras umanas che acheschan en moda raziunala e ch'èn ablas da giuditgar criticamain ed han in sentiment d'ina obligaziun moral. Mo tras la cultura identifitgain nus valurs e fashain nossa tschern. Mo tras la cultura s'exprima l'uman, daventa el conscient da sasez, renconuscha el sia imperfecziun, metta el en dumonda sias atgnas prestaziuns, tschertga el instancablmain novs senns e stgaffescha el ovras, cun las qualas el surpassa ses cunfins.»

En il Grischun resp. en il concept qua avant maun vegn medemamain resguardada per gronda part la definiziun da cultura da la UNESCO.

Dapi ils onns 1970 èn s'augmentadas fermamain las purschidas culturalas ed uschia er las expensas per la cultura en Svizra sco er en il Grischun. Fin lura predominava en vasts circuls l'opiniun, che la cultura saja en emprima lingia ina chaussa privata. Bain promovevan las vischnancas, ils chantuns e la Confederaziun la lavur culturala, ma sia legitimaziun, sias finamiras e sias mesiras n'eran strusch il tema d'ina discussiun publica.

IV. Las particularitads culturalas en il Grischun

Cumpareglià cun auters chantuns han la cuntrada culturala e la lavur culturala en il Grischun ina posiziun speziala en blers regards. Il Grischun cun ses pass sur las Alps ha garantì durant millis d'onns il barat tranter l'Europa dal nord e dal sid. En vista a quests fatgs è resultada ina cultura che mussa en sia diversità a medem temp er ina gronda indipendenza.

La povra patria alpina n'ha betg mo pretendì d'adattar la moda da viver a las relaziuns localas, mabain ha er sfurzà bleras persunas da chattar lur existenza a l'exteriur. Da quels ch'èn turnads ha la cuntrada culturala puspè survegnì novs impuls. Betg sco ultim er pervia da quai è il Grischun in territori zunt interessant e multifar per la perscrutaziun da la cultura.

Sut questas premissas n'ha la lavur culturala professiunala ditg betg pudì sa sviluppar en moda uschè exprimida sco en auters chantuns. Pir en il decurs dal temp è resultada ina professiunalisaziun creschenta en quasi tut las spartas. Parallelamain è dentant er sa sviluppada vinavant d'in cuntin la lavur culturala d'amatur che caracterisescha il Grischun da vegl ennà e che vegn anc adina tgirada en moda viva. Sco exempels vegnan menziunads qua sutvart ils chors e las musicas, ma er las numerosas gruppas da teater. Actualmain existan en il chantun Grischun 92 societads da musica cun tut en tut 2400 musicantas e musicants activs, 121 chors, 24 chors da jodladers (inclusiv furmaziuns giuvnas e gruppas pitschnas), 9 gruppas da sunatibas sco er 66 gruppas da teater laic (uniuns da teater, teater d'uffants e da giuvenils) cun var 1500 acturas ed acturs.

Cun passa 140 instituziuns repartidas sin l'entir territori chantunal posseda il Grischun oz ultra da quai in dumber zunt remartgabel da museums e d'archivs culturals. Cun lur incumbensas tradiziunalas da mantegnair, da tgirar e d'intermediar la cultura èn ellas ina part essenziala da la memoria collectiva dal chantun. Ellas èn deditgadas als accents tematics ils pli differentes ed èn sa sviluppadas cunzunt durant ils ultims onns er pli e pli ad impurtants lieus da referenza culturals, relevants per la furmaziun e turistics.

Il svilup per gronda part autarc e autonom da las differentas valladas fin lunsch en il 20avel tschientaner ha generà ina diversità che sa manifestescha il pli fitg en il sector da las linguas: Tranter ils chantuns plurilingvs da la Svizra è il Grischun l'unic chantun triling. La trilinguitad cun sia diversità d'idioms e da dialects è in tratg caracteristic che furma l'identità. Uschia è ella er francada en la Constituziun chantunala sco element caracteristic central dal Grischun. Il tudestg, il rumantsch ed il talian èn linguas chantunalas ed uffizialas equivalentas.

Dapi l'onn 2008 dispona il chantun Grischun d'ina atgna legislaziun da linguas (Lescha da linguas dal chantun Grischun [LLing; DG 492.100] ed Ordinaziun da linguas dal chantun Grischun [OLing; DG 492.110]). La lescha ha l'intent da rinforzar la trilinguitad sco element caracteristic dal chantun e da mantegnair sco er da promover la lingua e cultura rumantscha e taliana. Ella regla il diever da las linguas uffizialas tras las autoritads chantunalas, ils secturs da promoziun per las duas linguas minoritaras rumantsch e talian sco er la collavuraziun dal chantun cun las vischnancas e cun las regiuns per fixar lur lingua uffiziala e lur lingua da scola.

Ultra da la Lescha da linguas dal chantun Grischun existan la legislaziun da linguas da la Confederaziun (Lescha federala davart las linguas naziunalas e la chapientscha tranter las cuminanzas linguisticas [LLing; CS 441.1] ed Ordinaziun davart las linguas naziunalas e la chapientscha tranter las cuminanzas linguisticas [OLing; CS 441.11]) sco er, sin plaun dal Cussegl da l'Europa, la Charta europeica da las linguas e la Convenziun da basa per proteger las minoritads naziunalas.

Cun ils meds per promover las linguas dal chantun e da la Confederaziun vegnan indemnissadas prestaziuns spezialas a favur dal rumantsch e dal talian sco linguas minoritaras periclitadas e/u dischavantagiadas sco er prestaziuns che gidan a mantegnair ed a promover la trilinguitad chantunala ed a meglierar la chapientscha vicendaivla.

Las contribuziuns servan d'ina vart a posts da servetsch chantunals u ad instituziuns administrativas (Servetsch da translaziuns da la Chanzlia chantunala, producziun da meds d'instrucziun USS, maturità bilingua a la Scola chantunala grischuna, scolaziun da persunas d'instrucziun a la Scola auta da pedagogia). Da l'autra vart vegnan surdads meds finanzials a terzas persunas per mantegnair e promover la lingua e cultura rumantscha e taliana. Quai sin basa da cunvegnas da prestaziun da 4 onns a las organisaziuns linguisticas Lia rumantscha, Pro Grigioni Italiano e Fundaziun Medias Rumantschas, sco er – sin dumonda – a projects ed a mesiras da las vischnancas, ad autras corporaziuns da dretg public ed a persunas privatas.

Ultra da conceder contribuziuns sustegna la Promoziun chantunala da linguas las vischnancas e las regiuns sco er l'administraziun chantunala en dumondas generalas en connex cun las linguas chantunalas ed uffizialas, examinescha inoltraziuns ed elavura basas da decisiun per mauns dal departament e da la Regenza, è cumpetenta per dar pled e fatg a la Confederaziun ed al Cussegl da l'Europa e presta lavur da publicitad (infurmaziuns a terzas persunas davart la cuntrada linguistica, davart la legislaziun da linguas e davart la politica da linguas dal chantun).

V. Acturas ed acturs da la promoziun da la cultura en il Grischun

Sco la furmaziun è la promoziun da la cultura en Svizra chaussa dals chantuns e da las vischnancas. Dapi l'onn 2000 è quai francà correspudentamain en l'art. 69 al. 1 da la Constituziun federala (Cst.). Ils chantuns e las vischnancas èn responsabels per lur fatgs cultural, entant che la Confederaziun è cumpetenta per dumondas culturalas d'importanza naziunala.

1. Confederaziun

Tenor l'art. 69 Cst. agescha la Confederaziun en moda subsidiara en il sector cultural. En il sector da la promoziun da la cultura prenda ella mesiras ch'ils chantuns, las vischnancas u persunas privatas na pon betg dumagnar sulets. Pli voluminusas èn las incumbensas en quellas dumondas culturalas, nua ch'ella ha incumbensas costituziunalas, numnadamain en il sector da la promoziun dal film svizzer (art. 71 Cst.), da las linguas (art. 70 Cst.) sco er da la proteziun da la patria e da la tgira da monuments (art. 78 Cst.) ch'è ina incumbensa cuminaivla da la Confederaziun e dals chantuns. Cun la Lescha federala davart la promoziun da la cultura (Lescha per promover la cultura, LPC; CS 442.1) è vegnida introducida l'uschenumnada missiva da cultura. La Missiva da cultura 2025–2028 ch'il Cussegl federal ha deliberà il 1. da mars 2024 per mauns dal parlament, è la quarta ediziun da quest instrument directiv. Ella cuntegna tant las finamiras e mesiras sco er il rom da finanziaziun per ils secturs da promoziun da l'Uffizi federal da cultura (UFC), da la Fundaziun svizra per la cultura Pro Helvetia e dal Museum naziunal svizzer.

La Confederaziun sustegna er artistas ed artists sco er instituziuns culturalas ch'èn d'interess naziunal. Las expensas publicas per la cultura en Svizra han importà l'onn 2021 stgars 3 milliardas francs. Stgars 1,5 milliardas francs svizzers èn ids a favur dals chantuns, bunamain 1,2 milliardas a favur da las vischnancas ed ulteriurs 340 milliuns francs a favur da la Confederaziun.

Qua sutvart figureschan las instituziuns federalas da promoziun:

UFC

Il UFC s'engascha per la promoziun d'ina purschida culturala multifara e d'alta qualidad e sustegna la creaziun da cundiziuns generalas favuraivlas per artistas ed artists sco er per organisaziuns culturalas. Cun surdar premis e distincziuns undrescha la Confederaziun las prestaziuns da la lavur culturala en Svizra. Uschia vul ella render attent a l'importanza da quella sin plaun naziunal ed internaziunal.

La promoziun da la diversidad culturala e da la participaziun culturala sco er la renconuschientscha da minoritads linguisticas e culturalas rinforzan la coesiun sociala. Il UFC s'engascha per la chapientscha tranter las cuminanze linguisticas e culturalas, promova la furmaziun culturala, l'intermediaziun da la furmaziun svizra en l'exteriur, l'access a la cultura sco er l'actividad culturala da la populaziun (cultura d'amateurs e cultura populara).

La finamira dal UFC è quella da proteger, da mantegnair, d'intermediar e da render accessibel il patrimoni cultural da la Svizra. El s'engascha per la protecziun d'edifizis istorics e per la cataloghisaziun dal patrimoni cultural immaterial, cumbatta cunter il transfer illegal da bains culturals, sa deditgescha a la perscrutaziun da las provegnientschas ed administrescha collecziuns preziasas da la Confederaziun.

Il UFC è l'autorità spezialisada per la politica culturala da la Confederaziun. El coordinescha las activitads da las acturas e dals acturs culturals da la Confederaziun ed ademplescha incumbensas statalas. En spezial sto el meglierar las cundiziuns generalas instituziunalas, elavurar decrets en il sector cultural, represchentar la Confederaziun en gremis spezialisads ed en gruppas da lavur naziunalas sco er da tgiar relaziuns politicas internaziunalas en il sector cultural. Sco autorità spezialisada per la politica culturala da la Confederaziun è il UFC er competent per elavurar basas politicas-culturalas e per far evaluaziuns. Sias activitads da promoziun cumpiglian ils tschintg secturs film, lavur culturala, museums e collecziuns, protecziun da la patria e tgira da monuments sco er cultura e societad. El sustegna la lavur culturala finanzialmain ed organisescha er concorrenzas, surdat premis e distincziuns en ils secturs da l'art, dal design, da la fotografia, dal film, dal saut, dal teater, da la musica e da la litteratura e concepescha exposiziuns en stretga collavuraziun cun ses partenaris respectivs.

Pro Helvetia

La Pro Helvetia è vegnida fundada l'onn 1939 sco fundaziun da dretg public da la Confederaziun. Per cumpletter l'actividad da promoziun dals chantuns e da las citads promova questa instituziun la lavur culturala multifara en Svizra, renda enconuschenta la lavur artistica e culturala indigena en Svizra ed a l'exteriur, tgira il barat tranter las culturas e s'engascha per

l'intermediaziun d'art. La Pro Helvetia maina filialas en differents pajais e tgira il contact cun organisaturas ed organisaturs sco er cun autoritads culturalas.

La Pro Helvetia sustegna – cun excepziun dal film – projects da l'art figurativ, da la fotografia, dal design, da l'architettura, da la litteratura, da la musica, dal jazz, dal saut, dal teater, da la cultura populara fin a las medias digitalas interactivas, comics e.u.v.

L'onn 2020 aveva la Pro Helvetia in preventiv da 42,7 milliuns francs, l'onn 2021 da passa 43 milliuns francs e l'onn 2022 da passa 44,2 milliuns francs. Per l'onn 2023 èn budgetads 45,8 milliuns francs e per l'onn 2024 47,4 milliuns francs.

2. Chantun

Per il sector da la promoziun statala da la cultura èn – tenor l'art. 69 Cst. – principalmain ils chantuns responsabels. Per quest intent fixescha l'art. 90 CC: Il chantun e las vischnancas promovan la lavur artistica, culturala e scientifica sco er il barat cultural. Per quest intent resguardan els la varietad linguistica e las particularitads regiunalas dal chantun.

Per realisar l'incumbensa legala dal chantun en il sector cultural è responsabel entaifer il DECA l'Uffizi da cultura. Sut il tetg da l'Uffizi da cultura coopereschon las suandantas instituziuns dal sector cultural che mettan a disposiziun a la populaziun in grond dumber da purschidas e da servetschs:

- Servetsch archeologic
- Museum d'art dal Grischun
- Museum da la natira dal Grischun
- Tgira da monuments
- Biblioteca chantunala
- Promoziun da la cultura e da linguas
- Museum retic
- Archiv dal stadi

L'incumbensa principala da l'Uffizi da cultura e da sias instituziuns cumpiglia il mantegniment, la tgira, la perscrutaziun e l'intermediaziun dals bains culturali preziosi dal Grischun sco er la promoziun e l'intermediaziun da la lavur culturala en il chantun Grischun.

Cun promover e cun tgirar la diversitad culturala en il chantun percepescha la populaziun grischuna la cultura sco element impurtant da sia identitad. La chapientscha e la stima per l'art, per l'istorgia e per la natira èn ina contribuziun impurtanta en il chantun per las duas pitgas

fundamentalas scola e furmaziun ed a medem temp decisivas per augmentar l'attractividad culturala e turistica dal Grischun.

Promoziun chantunala da la cultura e da linguas

La promoziun da la cultura dal Grischun sa basa sin la LPC e sin la OPC. Cun differentas mesiras da promoziun s'engascha il chantun per ina vita culturala multifara e per ina confruntaziun animada cun las tradiziuns vividas. Tras quai duai vegnir pussibilità ad uschè blers circuls da la populaziun sco pussaivel da sa participar a la vita culturala.

La promoziun chantunala da la cultura conceda contribuziuns unicas a projects da differentas spartas. Ultra da quai sustegna ella instituziuns culturalas d'impurtanza chantunala cun subvenziuns periodicas annualas. La promoziun chantunala da la cultura sustegna en moda subsidiara; ella s'engascha pia adina complementarmain a las contribuziuns da personas privatas e da vischnancas.

En l'art. 22 LPC èsi fixà, che la Regenza elegia ina Cumissiun da cultura consultativa che sa cumpona da spezialistas e spezialists da differentes secturs culturals e scientifics, ils quals appartegnan las differentas regiuns linguisticas. Sin basa da l'art. 4 OPC sa cumpona la Cumissiun da cultura da set commembras e commembers, la manadra u il manader da l'Uffizi da cultura sa participescha a las sesidas cun vusch consultativa. Tenor l'art. 5 OPC cusseglia la Cumissiun da cultura la Regenza ed il departament en dumondas da la promoziun da la cultura, cunzunt er en connex cun l'elavuraziun e cun la controlla dal Concept per promover la cultura. Ultra da quai examinescha ella – tenor l'art. 5 OPC – per regla dumondas da contribuziun da passa 20 000 francs e fa in'expertisa per mauns da la Regenza u dal departament. Medemamain fa ella – tenor l'art. 16 LPC – propostas per surdar ils premis da cultura, da renconuschientscha e da promoziun.

En vista a la situaziun speziala da la politica e da la cultura da linguas en il Grischun sustegna e sviluppa la Promoziun da linguas dal chantun Grischun mesiras per mantegnair e per promover il rumantsch ed il talian sco er la trilinguitad chantunala. Legalmain sa basa ella sin la LLing e sin la OLing.

3. Regiuns e vischnancas

Tenor l'art. 3 LPC promovon il chantun, las regiuns e las vischnancas cuminaivlamain la vita culturala, e quai en il rom da lur cumpetenza. Cun elavurar il Concept chantunal per promover la cultura èn vegnidas registradas l'atun 2018 er datas davart la promoziun da la cultura en las regiuns ed en las vischnancas. La finamira era quella da survegnir ina survista davart la promoziun chantunala da la cultura en l'entir chantun. Cun agid d'in catalog da dumondas èn las regiuns vegnidas interrogadas davart lur promoziun da la cultura. Tractads èn vegnids temas sco l'organisaziun, basas legalas, reglaments, instruments da promoziun, preventivs sco er istanzas da dumonda e da decisiun. Ils resuns mussan, ch'en la gronda part da las regiuns e da las vischnancas n'è la promoziun da la cultura betg reglada u è reglada mo marginalmain en leschas. Pervia da quai vegnan er las activitads da promoziun en il sector cultural ademplidas en moda fitg differenta. I ha però pudì vegnir constatà, che differentas regiuns èn daventadas pli activas cun realisar il CPC 2021–2024.

4. Organisaziuns socialas civilas ed acturas ed acturs privats

Ultra dal maun public datti en Svizra in grond dumber da fundaziuns d'utilitad publica che pajan contribuziuns da sustegn e stipendis ad artistas ed artists u a projects culturals. In'ulteriura pitga impurtanta per finanziair projects culturals èn contribuziuns da sponsuradi d'interpresas da l'economia privata sco er da fauturas e fauteurs.

Plinavant na dessi nagina purschida culturala multifara en questa dimensiun senza il grond engaschament da las numerusas artistas e dals numerus artists sco er dal grond dumber d'uniuns, ch'èn activs en uffizi d'onur en tut las spartas.

VI. La promoziun chantunala da la cultura

1. Svilup da las basas legalas

Cun la Lescha per promover la protecziun da la natira e da la patria e la lavur culturala e scientifica en il chantun Grischun (LPC) da l'onn 1965 disponiva il chantun Grischun per l'emprima giada d'ina basa legala che renconuscheva da princip la promoziun da la cultura sco incumbensa chantunala. En questa lescha eran regladas la protecziun da la natira e da la patria sco er la promoziun statala da la cultura. Mo l'art. 11 pussibilitava la promoziun da la cultura: «Il chantun promova la lavur sin il champ da la litteratura, da la tgira da la lingua, dal teater, da l'art figurativ, da la musica e da la scienza cun contribuziuns. Er sustegna er la publicaziun e la

reproducziun d'ovras culturalas e scientificas impurtantas. El po acquistar talas ovras.» Mez dals onns 1990 èsi sa mussà, che questa basa sto vegnir revedida urgentamain.

En la LPC ch'è entrada en vigur il 1. da schaner 1998, èn las finamiras e las incumbensas dal chantun vegnidas extendidas e descrittas pli detagliadamain. Da nov èsi vegnì fixà, ch'il chantun e las vischnancas duain promover, mantegnair ed intermediar la vita culturala e las valurs culturalas. En quest connex sa tractavi da resguardar la libertad da las artistas e dals artists. Ultra da quai èsi vegnì fixà, ch'il chantun haja da resguardar adequatamain ils differents interess culturals e regional. Per ademplir las incumbensas circumscriittas en la lescha stevan differents instruments a disposiziun al chantun. La LPC reglava er la collavuraziun dal chantun cun terzs sco las vischnancas, corporaziuns da vischnancas, auters chantuns u personas privatas, e quai cun la finamira da coordinar las activitads per promover la cultura da las differentas acturas e dals differents acturs. Tenor la lescha era la promoziun chantunala da la cultura subsidiara envers prestaziuns da personas privatas, da vischnancas e da corporaziuns da vischnancas.

Ultra da las instituziuns chantunales gia existentas sco la Biblioteca chantunala, l'Archiv dal stadi ed il Museum da la natira dal Grischun han ussa survegnì er il Museum retic ed il Museum d'art dal Grischun ina basa legala. La lescha definiva tant ils secturs da la promoziun statala da la cultura sco er ils criteris per il dretg da survegnir subvenziuns. En il rom dal preventiv existiva uschia la pussaivladad da conceder – sin basa da cunvegns da prestaziun – contribuziuns periodicas annualas ad instituziuns publicas e privatas sco er a federaziuns da tetg en ils secturs da la cultura e da la perscrutaziun da la cultura. Las premissas per quai eran l'adempliment d'incumbensas chantunales impurtantas sco er l'impurtanza surregionala. Sut ils secturs da promoziun eran inditgadas sco puncts centrals las scolas da musica e la promoziun da bibliotecas, questas ultimas cun contribuziuns finanzialas per acquisiziuns.

Il 1. da schaner 2018 èn entradas en vigur la LPC actuala sco er la OPC. La lescha na marchescha betg fundamentalmain in nov cumenzament, mabain sa basa sin quella da l'onn 1998 ch'è sa cumprovada en general en il decurs dals onns. Uschia stat vinavant en il center la promoziun da la diversidad culturala e linguistica en il sector da la cultura d'amaturs e da la lavur culturala professiunala. Ultra dal sustegn da la diversidad culturala e d'ina moda animada da sa fatschentar cun las tradiziuns vividas cumpiglia quai er la tgira da la cultura, l'intermediaziun da cultura sco er il mantegniment e la promoziun da la trilinguitad chantunala. En sia totalitad duai la promoziun chantunala pussibilitar ad uschè bleras gruppas da la populaziun sco pussaivel da sa participar a la vita culturala.

2. Incumbensas da la promoziun, tgira ed intermediaziun da cultura

La LPC incumbensescha il chantun da sustegnair e da promover la vita culturala en moda cumplessiva tant en il sector d'amaturs sco er en il sector professiunal. Ultra da las instituziuns en l'Uffizi da cultura vegnan promovids singuls artists e singulas artistas, instituziuns culturalas ed organisaturs culturalas sco er projects e programs culturalas.

La **tgira da la cultura** cumpiglia il rimnar, il tegnair en salv ed il perscrutar bains culturalas, tradiziuns culturalas e furmas d'expressiun (bains culturalas immaterials). In tractament cun quità dals bains culturalas tradids, da la trilinguitad, da la perscrutaziun e da l'intermediaziun da l'istorgia sco er dal mantegniment d'edifizis istorics e da maletgs da lieus intacts, ma er la transmissiun e la promoziun da tradiziuns, d'usits e d'isanzas èn premissas fundamentalas per l'identitad persunala e per l'identificaziun cun il Grischun. La responsabladad principala per quai surpiglia il chantun.

L'**intermediaziun da cultura** promova e facilitescha il barat cultural ch'è fixà en l'art. 2 lit. e LPC sco finamira da la promoziun chantunala da cultura. Tenor l'art. 13 al. 1 LPC po il chantun pajar contribuziuns a programs prioritars per meglierar la lavur culturala e l'intermediaziun da cultura.

L'intermediaziun da cultura designescha activitads che rendan accessiblas las ovras d'art da tut las spartas a persunas ed a circuls da la populaziun che han interess culturalas. Questas activitads duain intimar da sa participar a la vita culturala. Organisaziuns d'amaturas e d'amaturs e la lavur culturala professiunala èn lioms tranter la conservaziun e l'ulteriur svilup da furmas culturalas tradiziunalas ed intermediaturas d'ina savida e d'in patrimoni cultural, ma er da valurs culturalas.

La finamira da l'intermediaziun da cultura è quella da facilitar a la populaziun l'access a la cultura e da pussibilitar ina confruntaziun ed ina participaziun activa cun tala. L'intermediaziun da cultura cumpiglia activitads multifaras da la percepziun e da la concepziun da cuntegns artistics e culturalas. L'access a la cultura duai vegnir pussibilità a tut ils circuls da la societad. L'intermediaziun da cultura è la premissa per la participaziun culturala.

La **participaziun culturala** cumpiglia la participaziun activa e passiva dad uschè bleras persunas sco pussaivel a la vita culturala ed al patrimoni cultural. Rinforzar la participaziun culturala vul dir, svegliar l'occupaziun individuala e collectiva cun la cultura ed intimar da concepir activamain la vita culturala. Las pussaivladads da rinforzar la participaziun culturala tanschan dal meglierar l'access a la purschida culturala sur l'intermediaziun d'art e da cultura fin

a la promoziun da las activitads culturalas da personas laicas. La participaziun a la vita culturala fa frunt a las polaritads en la societad ed è cun quai ina risposta centrala a las sfidas d'ina societad cun diversitad culturala. Tgi che sa participescha a la vita culturala, d'aventa conscient da ses agen caracter cultural, sviluppa in'atgna identitad culturala e contribuescha uschia la diversitad culturala da la Svizra. L'onn 2019 han il Cussegl naziunal ed il Cussegl dals chantuns acceptà ina ratificaziun da l'uschenumnada Convenziun da basa dal Cussegl da l'Europa concernent la valur dal patrimoni cultural per la societad. Questa «Convenziun da Faro» descriva vias concretas, co ch'il patrimoni cultural po vegnir tratg a niz per tut ils circuls da la populaziun. Per quest intent parta ella d'ina vasta noziun dal patrimoni cultural, che cumpiglia tant furmas materialas sco er immaterialas e digitalas. Las numerusas fassetas d'in tal patrimoni cultural vegnan resguardadas sco resursa centrala per democrazia, bainstanza, coesiun sociala e qualidad da viver. Il patrimoni cultural na duai pia betg vegnir mantegnì e perscrutà per amur da sasez, mabain perquai ch'el ademplescha incumbensas ch'èn essenzialas per la vita dal singul e per la societad sco tala. Correspundentamain vegnan ils stadis che suttascrivan il contract, intimads da promover la diversitad culturala e da meglierar en spezial l'access da la populaziun al patrimoni cultural sco er la participaziun a tal, quai per exaurir anc meglier il potenzial dal patrimoni cultural. La Convenziun da Faro serva en quest senn er per far avanzar ina promoziun moderna da la cultura en il chantun Grischun, la quala renda visiblas las prestaziuns e la valur da la cultura per la societad e rinforza er la cooperaziun e la cunresponsabladad da la populaziun.

3. Secturs da promoziun

En ils secturs da la cultura d'amaturs e da la lavur culturala professiunala sustegna il chantun:

- projects culturals cun contribuziuns finanzialas unicas per producziuns;
- l'elavuraziun tematica ed il svilup da projects d'artistas e d'artists professiunals (sur concorrenzas per promover la lavur culturala professiunala cun contribuziuns ad ovras e cun stipendis libers);
- tschertas instituziuns culturalas ch'èn d'impurtanza surregiunala cun contribuziuns periodicas annualas;
- la Fundaziun Collecziun grischuna d'art cun contribuziuns periodicas annualas per acquistar objects per la collecziun;
- da nov, ina promoziun dal film structurada ed
- il program da promoziun «Talents giuvens Musica»

La ritgezza culturala dal Grischun sa reflectescha en moda impressiunanta en la multifariadad da las spartas promovidas che vegnan tractadas qua sutvart pli detagliadamain.

Musica e chant

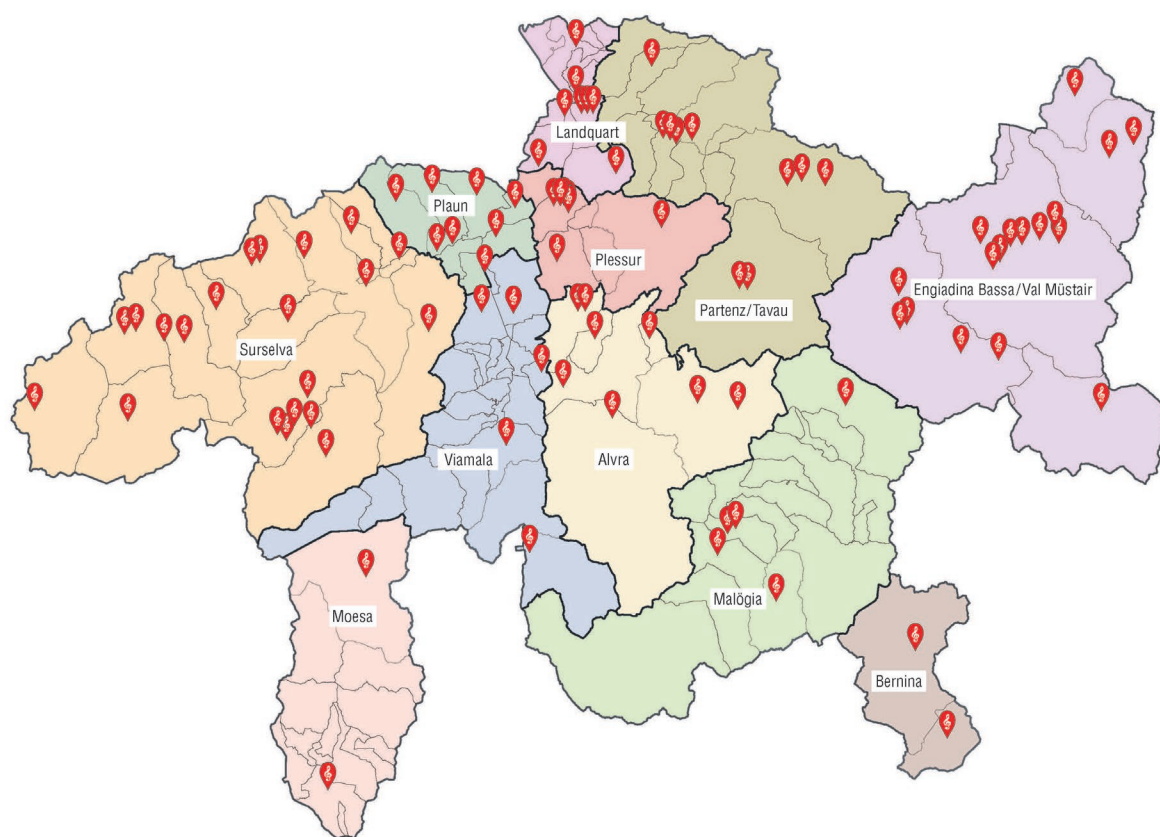
En tut il chantun han la musica ed il chant dapi generaziuns ina gronda tradiziun che vegn vivida fin oz. Tant furmaziuns professiunalas ed in grond dumber da societads da musica sco er chors da persunas creschidas, da giuvenils e d'uffants tgiran differentas spartas musicalas: da la musica populara tradiziunala e da la musica instrumentala fin al jazz, al rock, al pop ed a la musica classica. En l'Uniun chantunala da musica dal Grischun èn unidas tut las uniuns da musica instrumentala e tut las musicas da giuvenils, en l'Uniun chantunala da chant dal Grischun ils chors. Ultra da quai è il chantun caracterisà d'ina cuntrada tradiziunala, multifara e viva da festivals da musica e da numerus open airs. Uschia è per exempel l'Engadin Festival vegnì fundà gia l'onn 1941, il Davos Festival l'onn 1985, l'open air Chapella l'onn 1981 u l'open air Lumnezia l'onn 1985. Ils ultims 15 onns èn vegnids vitiers numerus ulteriurs organisaturs d'occurrentas culturalas sco per exempel l'Origen Festival Cultural u il Festival da Jazz a San Murezzan. Quai mussa er il dumber dals projects che vegnan sustegnids dal chantun en quest sector. Els cumpiglian la part la pli gronda dal sustegn dapi l'onn 1998 fin oz.

Las societads da musica han anc adina ina rolla impurtanta en la vita culturala actuala dal Grischun. En las differentas valladas è s'establida e sa sviluppa cuntinuadamain vinavant ina scena multifara da musica instrumentala. L'Uniun chantunala da musica dal Grischun è vegnida fundada l'onn 1901. Ella cumpiglia tut las uniuns da musica instrumentala e tut las musicas da giuvenils dal chantun. Quai è oz 92 uniuns da musica cun actualmain var 2400 musicantas e musicants activs. Las uniuns en il chantun èn divididas en quatter districts: district da musica I (Engiadina, Samignun, Val Müstair, Puschlav, Bregaglia); district da musica II (vischnanca da Tavau, Partenz, Signuradi e Tschintg Vitgs); district da musica III (Grischun Central, Plessur, Plaun, Mesauc e Calanca) e district da musica IV (Surselva, Cadi, Val Lumnezia, Foppa, Stussavgia, Flem e Trin). La finamira da l'uniun chantunala è quella da promover e da tgirar la musica instrumentala, da cusseglia e da sustegnair las uniuns affiliadas, d'organisar e da realisar curs per dirigentas e dirigents sco er per instrumentalistas ed instrumentalists, ma er da porscher ulteriuras scolaziuns e furmaziuns supplementaras. In punct central da l'uniun è ultra da quai la promoziun da la giuventetgna.

La musica instrumentala en il chantun vegn promovida sistematicamain da l'Uniun chantunala da musica dal Grischun en differentes secturs. Uschia porscha l'uniun tranter auter curs spezialisads che vegnan sustegnids dal chantun mintga onn cun maximalmain 20 000 francs or dals meds da la finanziaziun speziala Lottaria naziunala. Ed i vegnan er purschids champs per musicantas giuvnas e musicants giuvens fin a la vegliadetgna da 25 onns, che han lieu en il rom da las emnas da scolaziun da l'Orchester d'instruments a flad da giuvenils dal Grischun e da la Brass Band Grischuna da giuvenils. Uschia pussibilitescha l'uniun als giuvenils ina

promoziun sistematica sin lur instrument, ma er mintgamai areguard lur tip, saja quai sco brass band u sco orchester d'instruments a flad. Cun l'organisaziun da questas duas emnas da scolaziun ha l'uniun ina funcziun d'exempel en tut la Svizra. A questas duas emnas paja il chantun ina contribuziun da maximalmain 50 000 francs per onn or dals meds da la finanziaziun speziala Lottaria naziunala. Da meds publics generals survegn l'Uniun chantunala da musica dal Grischun ultra da quai ina contribuziun chantunala annuala (contribuziun da basa) da 30 000 francs.

Societads da musica

© 2024, Uffizi da cultura
Funtauna: Uniun chantunala da musica dal Grischun

Chors

Ils chors èn in element impurtant da la vita culturala dal Grischun e caracteriseschan la cuntrada culturala grischuna fin oz. Da la tradiziun ch'è resultada istoricamain dal chant da baselgia e dal moviment da la romantica dal chor profan è sa sviluppada en noss chantun ina scena da chors d'auta qualidad, multifara e viva. En quest regard sa mussan la trilinguitad dal

chantun e las influenzas culturalas ch'èn colliadas cun quai, anc oz sco grond avantatg ed enritgiment.

Ils emprims chors en il chantun èn vegnids fundads gia en l'emprima mesadad dal 19avel tschientaner. Quai èn uniuns ch'èn activas anc oz sco per exempel il Chor viril Maiavilla (1828), il Chor viril Jenins (1845), il Chor viril Cuira (1848) u il Chor viril da baselgia Savognin (1849). Auters chors tradiziunals èn tranter auter il Chor viril Ligia Grischa, il Chor viril Lumnezia u il Chor viril Surses. Ultra dal Rudè da chant grischun, dal Chor Cantuns Firmus Surselva e da numerus ulteriurs chors ston vegnir numnads explicitamain il Chor grischun da giuventetgna u l'Ensemble vocal Incantanti.

En connex cun musica e chant en il chantun Grischun sto er vegnir numnà il dumber imposant da cumponistas e cumponists indigens che han scrit litteratura da chor impurtanta, chanzuns sco er ovras per orchester e musica da chombra. Quai èn per exempel: Paul Juon (1872–1940), Robert Cantieni (1873–1954), Tumasch Dolf (1889–1963), Duri Sialm (1891–1961), Anny Roth-Dalbert (1900–2004), Meinrad Schütter (1910–2006), Oreste Zanetti (1922–2006), Gion Antoni Derungs (1935–2012), Gion Balzer Casanova, Carli Scherrer, Mario Giovanoli, Fortunat Frölich, Jürg Brüesch (1957–1988), Alvin Muoth, Siegfried Friedrich, David Sontòn Caflisch u Flavio Bundi.

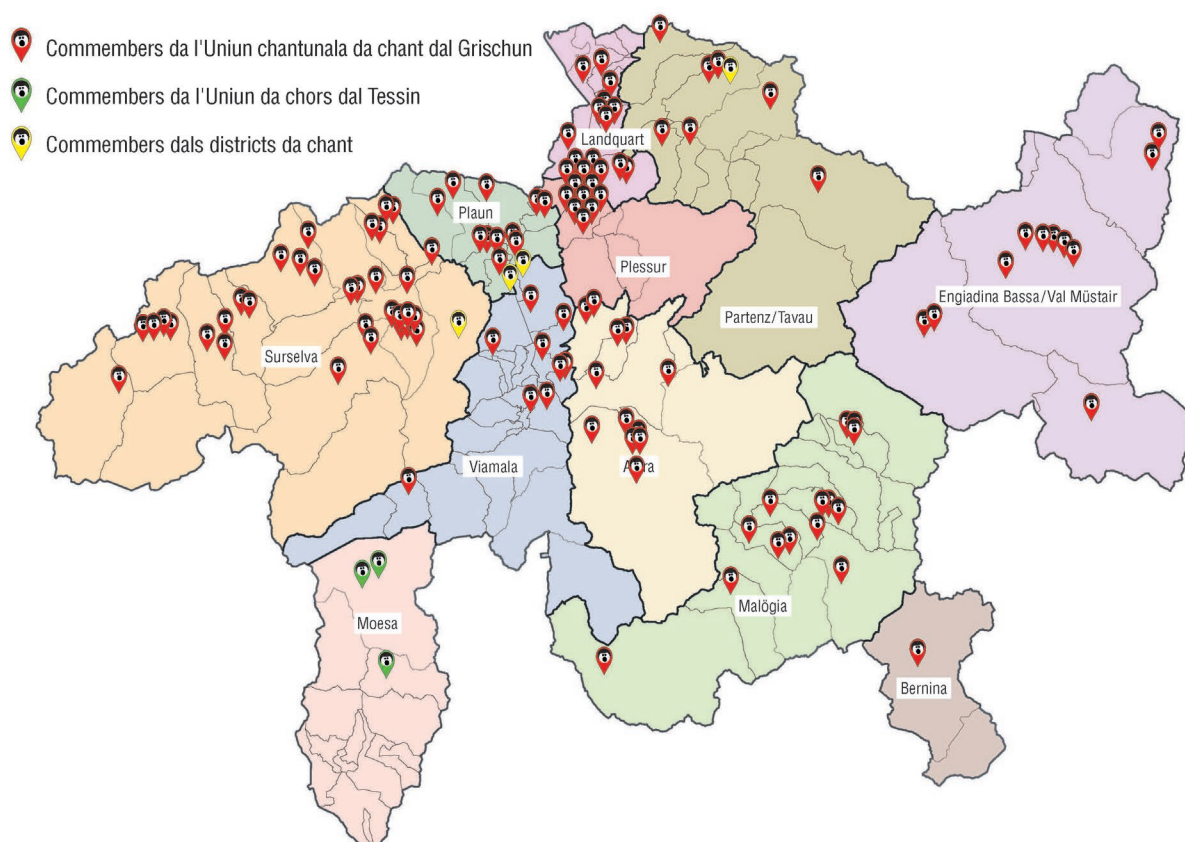
L'Uniun chantunala da chant dal Grischun è vegnida fundada l'onn 1852 a Cuira e dumbra actualmain 121 chors commembers. La finamira da l'uniun è la cussegliaziun musicala da las commembras e dals commembers sco er la scolaziun e la furmaziun supplementara da dirigentas e dirigents, da chantaduras e chantadurs e da suprastantas e suprastants da las uniuns. Supplementarmain datti ulteriurs chors che na fan betg part da l'Uniun chantunala da chant dal Grischun, ma ch'èn commembers d'in district da chant. Trais uniuns domiciliadas en il Mesauc èn commembras da l'Uniun da chors dal Tessin, auters chors n'han da l'autra vart naginas commembranzas e mo sa participeschan a festas da chant districtualas u chantunalas u a curs da perfecziunament da l'Uniun chantunala da chant dal Grischun.

Numerus chors vegnan dirigids da personas laicas ch'èn mintgamai francadas en la regiun respectiva e ch'enconuschan las relaziuns culturalas. Uschia gidan ellas essenzialmain a mantegnair ed a manar vinavant la tradiziun da chors en il Grischun. Ultra da las furmas multifaras da l'atgna identitad sa mussa en quai er l'autodefiniziun culturala d'ina vischnanca, d'ina regiun resp. d'in chantun.

Tant sco la tgira d'ina cultura da chors tradiziunala e purtada da cumposiziuns cumprovas naschan en noss chantun però er adina puspè novas furmas, ideas u litteratura da chor, che sviluppan vinavant quest patrimoni prezius. Betg sco ultim è il chant da chor er ina furma da furmaziun e d'activitad culturala per persunas da tut las gruppas socialas ed uschia in factur impurtant per la coesiun d'ina societad. Il Grischun è enconuscent en tut la Svizra per sia auta cultura choral ed ha – grazia a sia attracziun ed a sias structurass – er in caracter exemplaric per auters chantuns.

Ils fatgs da chor en il chantun vegnan promovids e scolads sistematicamain en differents secturs da l'Uniun chantunala da chant dal Grischun. Ils curs spezialisads (curs per dirigentas e dirigents, curs spezials) sco er la promoziun da chors d'uffants, da scolaras e scolars e da giuvenils furman ils puncts centrals e vegnan sustegnids mintga onn cun maximalmain 35 000 francs or dals meds da la Lottaria naziunala. Da meds publics generals survegn l'Uniun chantunala da chant dal Grischun ina contribuziun chantunala annuala (contribuziun da basa) da 25 000 francs.

Chors

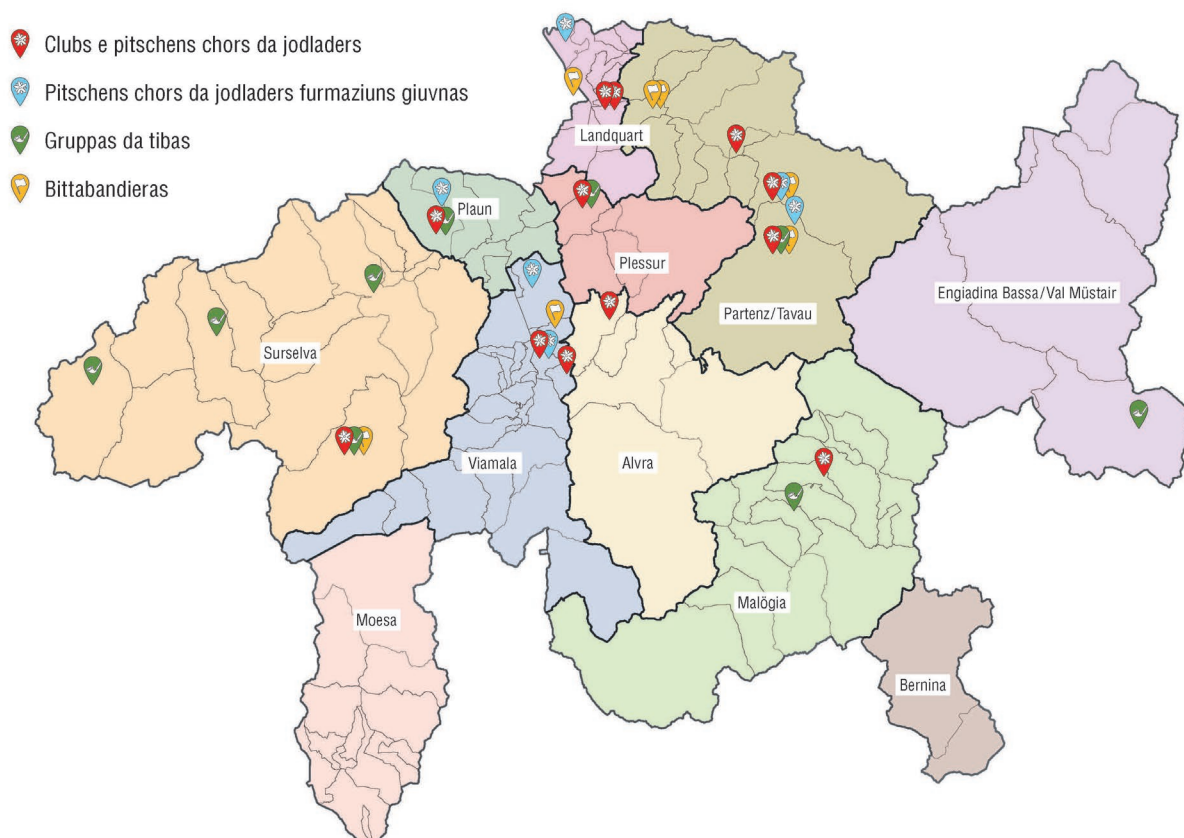

Chors da jodladers

Jodlar ha ina lunga tradiziun er en il chantun Grischun. Uschia ha l'Uniun grischuna da jodladers (UGJ) festivà l'onn 2023 ses giubileum da 50 onns. Sco federaziun da tetg per jodladers, per sunatibas e per bittabandieras en il Grischun persequitescha ella – cun var 300 commembras e commembers – la finamira da promover e da tgirar sco er da mantegnair las isanzas. In'attenziun speziala dat la UGJ a la promoziun da la generaziun giuvna ed a la scolaziun e furmaziun supplementara da las commembras e dals commembers.

A la UGJ fan part 12 clubs da jodladers e clubs pitschens chors da jodladers, 3 furmaziuns da juniors e 9 gruppas pitschnas (duet, terzet, quartet), sco er 9 gruppas da tibas e 14 singuls sunatibas cun 9 bittabandieras.

Clubs e chors da jodladers / gruppas da tibas e bittabandieras

Scolas da chant e da musica

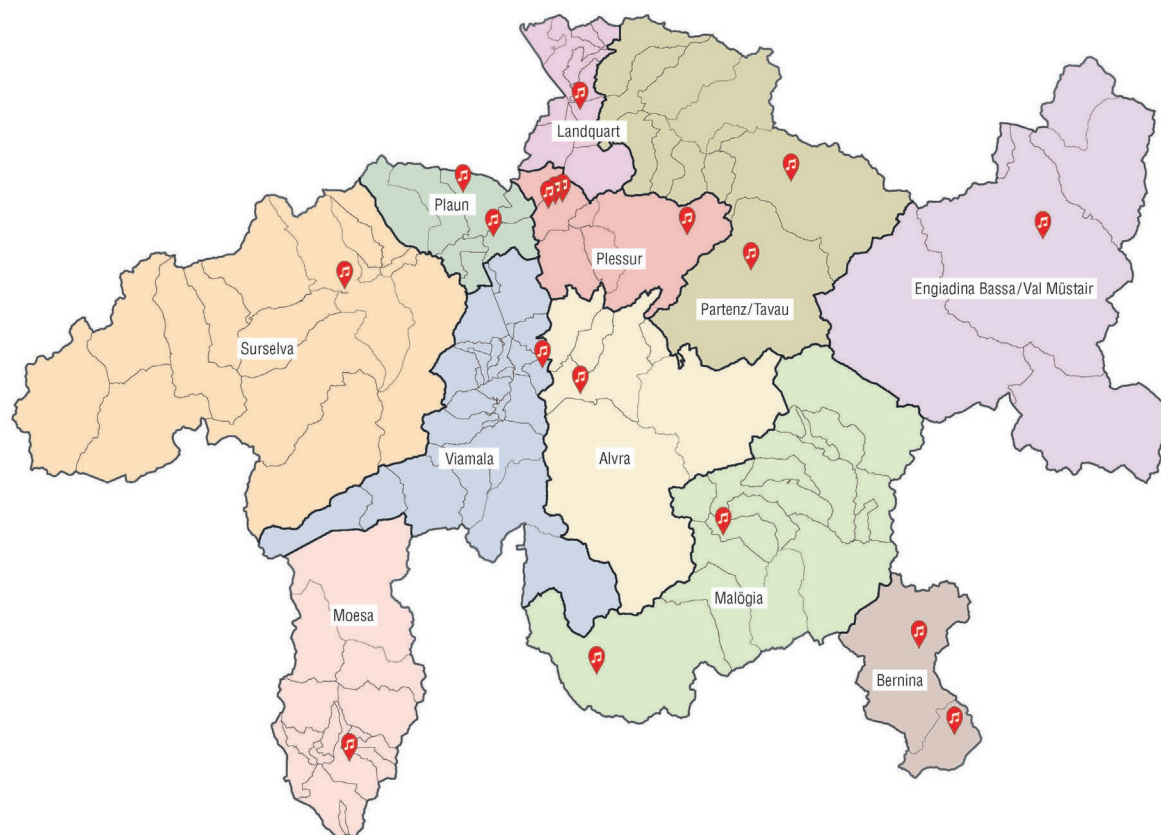
Musica e chant èn in element impurtant da nossa cultura. Las scolas da chant e da musica adempleschan ina part essenziala da l'incumbensa statala da furmaziun. Sco instituziuns culturalas pussibiliteschan ellas ina furmaziun musicala a persunas e gidan uschia che talas possian sa participar al patrimoni cultural, al possian tgirar e sviluppar vinavant. Ellas sustegnan er persunas a sviluppar cumpetenzas socialas ed interculturalas sco er identitads persunalas. Las scolas da chant e da musica èn ultra da quai lieus d'ina scolaziun preparativa per in studi da cuntinuaziun.

L'onn 1971 è vegnida fundada la «Associaziun da las scolas da chant e musica dal Grischun» (ACMG) da la Scola da chant Cuira, da la Scola da musica Cuira, da las duas uniuns da scolas da musica Tavau ed Engiadin'Ota e da la Scola da musica Surselva. L'incumbensa da l'associaziun era quella da represchentar vers anora las scolas da musica sco er d'accompagnar las scolas da musica fundadas da nov cun ina cussegliaziun sin il champ spezialisà ed organisatoric. Quai èn anc oz incumbensas che vegnan ademplidas da la ACMG. Incumbensas novas èn il barat professiunal tranter sias commembras e ses commembers sco er la purschida regulara da curs.

Da las actualmain 18 scolas da musica affiliadas a la ACMG han frequentà var 728 uffants e giuvenils sco er var 6 728 persunas creschidas las differentas purschidas durant il semester d'atun 2022. Quellas purschidas tanschan d'ina scolaziun musicala da basa sur ina instrucziun instrumentala, vocala, da saut e da ballet fin ad ensembles, orchesters, bands e chors.

Il chantun paja contribuziuns annualas a quellas scolas da chant e da musica che vegnan manadas da las vischnancas u d'instituziuns incumbensadas da talas. La contribuziun chantunala a las vischnancas importa 30 pertschient dals custs imputabels per uffants e per giuvnas persunas creschidas fin che talas han cumplenì il 20avel onn da vegliadetgna. Ils detagls correspondent en chausa èn reglads en la LPC ed en la OPC. Las contribuziuns a las scolas da chant e da musica furman la part la pli gronda da las contribuziuns periodicas che vegnan pajadas cun meds da las finanzas publicas generalas. L'onn 1998 han las contribuziuns a las scolas da chant e da musica importà var 1,1 milliuns francs, l'onn 2002 var 1,6 milliuns francs, l'onn 2010 var 2,3 milliuns francs, l'onn 2018 var 2,7 milliuns francs e l'onn 2023 var 2,64 milliuns francs.

Scolas da chant e da musica

© 2024, Uffizi da cultura

Funtauna: Associaziun da las scolas da chant e musica dal Grischun

Teater

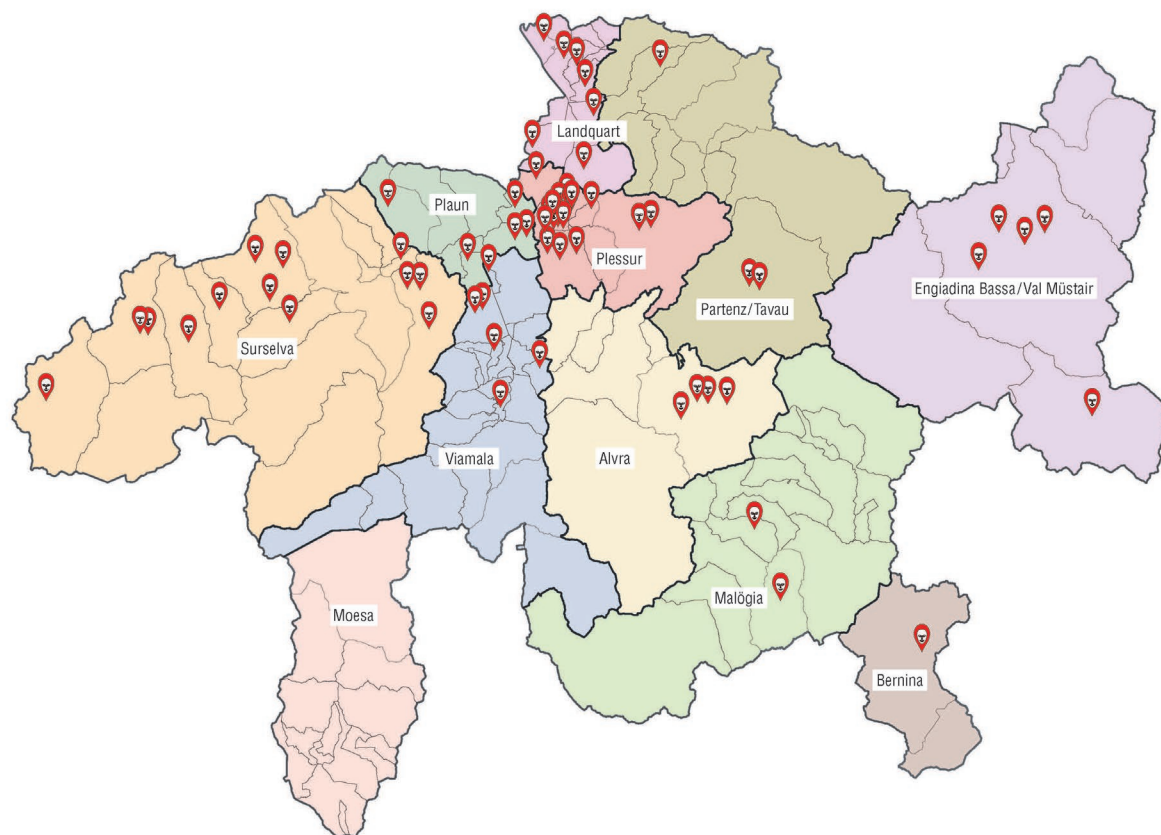
Il chantun Grischun ha ina lunga tradiziun da teater ch'è anc adina francada fermamain en la populaziun. La scena da teater è caracterisada d'in grond dumber d'ensembles d'amateurs sco er da tribunas laicas manadas en uffizi d'onur. Questas gruppas da teater sco er ils teaters d'uffants e da giuvenils mussan tocs da teater populars, da teaters al liber u er tocs da teater classics. Uschia è vegnida fundada l'onn 1980 l'Uniun grischuna per il teater popular. Ella s'engascha per la promoziun dal teater d'amateurs en il Grischun. L'uniun cumpiglia societads da teater, teaters d'uniun sco er commemoras e commembers singuls da tut las trais regions linguisticas dal Grischun. Actualmain dumbran ins passa 66 gruppas da teater laic (uniuns da teater, teaters d'uffants e da giuvenils) en il chantun.

Ultra da quai è er sa sviluppada vinavant e s'establida la lavur da teater professiunala. Acturas ed acturs scolads lavuran per part en gruppas da teater professiunalas, enritgeschan dentant er

la cuntrada da teater en il sector d'amaturs. Las acturas ed ils acturs dal teater professiunal liber en il chantun èn organisads en la gruppa regiunala dal Grischun da la federaziun professiunala «t. Theaterschaffende Schweiz – Professionnels du spectacle Suisse – Professionisti dello spettacolo Svizzera – Professiuns da teater Svizra».

Il Teater Cuira, l'instituziun da teater la pli gronda dal chantun, mussa co-producziuns internaziunalas, naziunalas ed er regionalas da la lavur da teater moderna en tut las spartas. Ultra da quai è il Teater Cuira ospitant da differentas producziuns da teater d'amaturs e da teater da saut da citads sco er chantuns. Cuira sco piazza da teater è vegnida caracterisada dapi passa 20 onns da la gruppa libra «ressort K» che ha dapi in pèr onns ses palc principal en la Postremise a Cuira e che realisescha regularmain co-producziuns cun il Teater Cuira sco er da la Klibühni che mussa atgnas producziuns e represchentaziuns ospitantas professiunalas. Il Teater giuven Grischun, il circus d'uffants Lollypop, il Lyceum Alpinum Zuoz u il teater d'uffants e da giuvenils Muntanellas porschan a la generaziun giuvna premissas idealas per far emprimas experientschas sin tribuna.

Teater

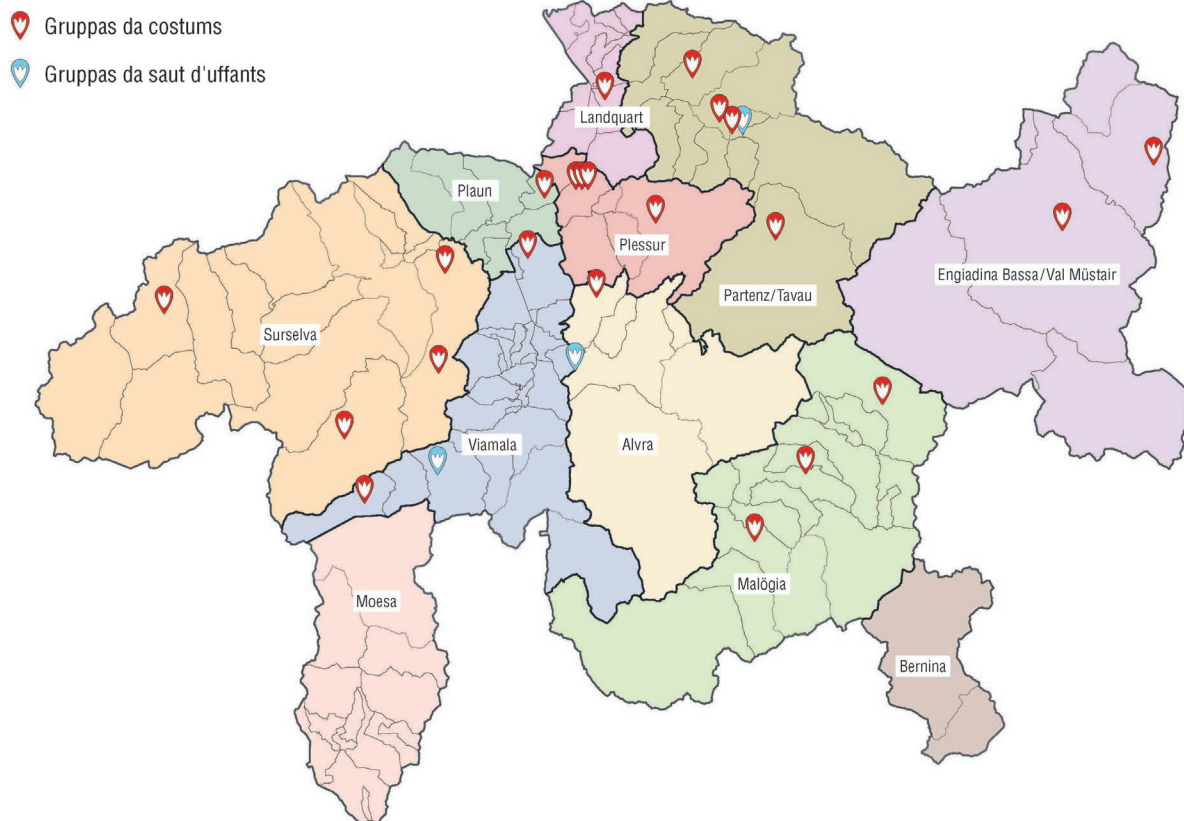

© 2024, Uffizi da cultura
Funtauna: Uniun grischuna per il teater popular

Saut

Il saut popular ha ina lunga tradiziun en il chantun, che vegn tgirada anc oz activamain. Las 22 furmaziuns actualas èn unidas en la Societad grischuna da costums, da la quala l'intent è da mantegnair e da tgirar il saut popular, la chanzun populara ed ils costums populars. Ultra da las veglias melodias popularas tradidas vegnan sautadas er novas furmas d'expressiun. Cumpareglià cun auters chantuns è il saut contemporan represchentà cleramain main ferm en il Grischun. Excepziuns furman en spezial l'Origen Festival Cultural ed il Project da saut en il Teater Cuira. Plinavant èn furmaziuns da saut indigenas activas sin plaun da projects che preschantan in vast spectrum da furmas da saut e da teater sautà. Ultra da quai datti en il chantun trais gruppas da saut d'uffants (Valragn, Reziòlta, Küblis) cun tut en tut 37 uffants.

Gruppas da costums e gruppas da saut d'uffants

© 2024, Uffizi da cultura
Funtauna: Societad grischuna da costums

Art figurativ

L'art figurativ en il chantun Grischun po preschentar in pèr represchentantas e represchentants da renum. Ina survista dat la collecziun dal Museum d'art dal Grischun, nua ch'i vegn preschentada l'istorgia da l'art grischun da la fin dal 18avel tschientaner fin il temp preschent. Da la collecziun fan part tranter auter ovras singulas impurtantas sco er vastas gruppas d'ovras d'artistas e d'artists dal Grischun ch'èn enconuschents sin plaun naziunal ed internaziunal sco Angelika Kauffmann, la famiglia Giacometti (Alberto, Augusto, Diego e Giovanni), Alois Carigiet, Lenz Klotz, Matias Spescha, HR Giger u Not Vital, Gerber Bardill e Zilla Leutenegger, per numnar mo in pèr dad els.

Al sector da l'art figurativ sa deditgeschan differents ulteriurs museums en il chantun sco per exempel il Museum Kirchner a Tavau, il Museum Segantini a San Murezzan u la Ciäsa Granda a Stampa. Collecziuns impurtantas da l'art figurativ vegnan er tgiradas en ils museums

regiunals e locals ed intermediadas en exposiziuns permanentas e temporaras. Cun stgaffir lieus d'exposiziun agens u temporars cumplettescha ultra da quai la scena d'art libra la purschida en l'intermediaziun da l'art figurativ.

Fin la fin da l'onn 2017 èn dumondas dal sector «Fotografia» er vegnidas attribuidas a la sparta «Art figurativ». Fin a quella data n'existiva nagina atgna sparta che cumpigliava er la fotografia. A l'entrada en vigur da la nova LPC il schaner 2018 vegnan dumondas dal sector «Fotografia» attribuidas a la sparta «Fotografia e film» ch'è vegnida stgaffida da nov.

Art applitgà

En la sparta «Art applitgà» vegnan – cumpareglià cun quella da l'art figurativ – inoltradas bler main dumondas per contribuziuns. La cunfinaziun da l'art applitgà envers l'artisanadi è fluida. En il chantun sa deditgeschan numerusas persunas a la transmissiun ed a la nova interpretaziun da veglias tradiziuns d'artisanadi.

Museums ed archivs culturals

En ils passa 140 museums ed archivs culturals en il chantun vegnan mantegnidas ed intermediadas la ritga istorgia, cultura e tradiziun dal Grischun. Cumpareglià cun autras regiuns ha il chantun ina spessezza enorm gronda da talas instituziuns.

La cuntrada da museums en il Grischun è fitg eterogena. Quai sa mussa gia tar ils trais museums chantunals a Cuira, numnadamain il Museum retic, il Museum d'art dal Grischun ed il Museum da la natira dal Grischun.

Ultra da quests trais museums datti instituziuns ch'èn repartidas sin tut il territori chantunal e che mettan differentas prioritads da collecziun e d'intermediaziun: dal museum istoric local sur il museum da viafier fin a museums d'art da renum. Sin la plattafurma culturala Porta Cultura ch'è vegnida elavurada da nov e che stat a disposiziun dapi mez avrigl 2024, pon vegnir consultadas infurmaziuns detagliadas davart ils singuls museums respectivamain davart ils archivs culturals, davart lur collecziuns sco er davart occurrenzas.

Ils museums ed ils archivs culturals èn organisads en la federaziun da tetg «Museums grischuns» che represchenta lur interess e che als sustegna cun cussegliaziun professiunala pertutgant differents champs d'incumbensas (collecziunar, conservar, documentar, intermediar e.u.v.) e che intermediatescha contacts cun persunas spezialisadas.

Per lur lavur sa basan ils museums sin la definiziun da museums che vala sin l'entir mund. Questa definiziun è vegnida deliberada da nov l'onn 2022 en il rom da la 26avla Conferenza generala dal Cussegl internaziunal da museums ICOM e sa cloma sco suonda: «In museum è ina instituziun permanenta senza finamira da rendita che lavura en il servetsch da la societad e che perscrutescha, collecziunescha, conserva, interpretescha ed expone patrimoni material ed immaterial. Accessibels al public, senza barrieras ed inclusivs, promovan museums la diversitad e la persistenza. Els lavuran e communitgeschan en moda etica, professiunala e participativa cun las communitads. Museums pussibiliteschan da far experientschas multifaras areguard la furmaziun, il plaschair, la reflexiun ed il barat da savida».

Museums ed archivs culturals

© 2024, Uffizi da cultura
Funtauna: Porta Cultura

Litteratura

Ina sparta culturala zunt viva pertutga la lavur litterara. Questa sparta cumpiglia tant l'elavuraziun tematica da texts sco er ina vasta purschida d'occurrenz, sco p.ex. prelecziuns classicas d'auturas e d'auturs u prelecziuns scenicas. Ina gronda part da l'intermediazion da la lavur litterara pussibiliteschan las bibliotecas en il chantun. D'ina vart recepeschan ellas las ovras en lur effectivs e porschan a medem temp formats sco prelecziuns, la notg dal raquintar,

il di dal preleger, il circol litterar, shared reading u Naschè per leger per tut las gruppas da vegliadetgna en tut ils trais intschess linguistics. Las bibliotecas intermediateschan litteratura cun agid da medias da tut gener. L'uniun «leger.GR – Giuventetgna e medias grischunas» gida las bibliotecas a promover la lectura en tut il chantun. En collavuraziun cun las bibliotecas organisescha l'uniun spezialmain prelecziuns d'auturas e d'auturs per scolas e porscha differentas purschidas per promover la lectura en las trais regions linguisticas, uschia per exempel «Nati per leggere» (Naschè per leger) u «Bücherraupen». Dapi l'onn 2011 ha lieu mintga onn durant la segunda emna da settember la «Emna da las bibliotecas grischunas». Durant quest temp sa preschentan las bibliotecas cuminaivlamain a la publicitad sco partenarias impurtantas per la cumpetenzza da medias e d'infurmaziun sco er per furnaziun e furnaziun supplementara.

Tant en il chantun sco er lunsch sur ils cunfins chantunals ora èn enconuschentas differentas represchentantas e differentes represchentants – per part premiads diversas giadas – da tut las regions linguisticas, sco p.ex. Leta Semadeni (Grond premi svizzer da litteratura 2023), Arno Camenisch (nominaziun per il Premi dal cudesch tudestg 2020), Leo Tuor (Premi chantunal da cultura 2021, Premi Schiller 2007), Grytzko Mascioni (Premi Schiller 2000), Remo Fasani (Premi Schiller 1975, Premi chantunal da cultura 1994), Romana Ganzoni (Premi da litteratura dal Grischun 2020), Reto Hännny (Grond premi svizzer da litteratura 2023), Jachen Andri (Premi svizzer da litteratura 2023), Angelika Overath, Tim Krohn u Gianna Olinda Cadonau, per numnar mo in pèr dad els. Cun la Chasa Editura Rumantscha, fundada l'onn 2010 da la Pro Helvetia, dal chantun Grischun e da la Lia Rumantscha, è ultra da quai vegnida stgaffida ina chasa editura da litteratura che porscha servetschs professiunals d'ediziun e che ha fixà sco finamira da render pli visibla la scena litterara da la Rumantschia entaifer ed ordaifer ses intschess tradiziunal. Il program d'ediziun da la Chasa Editura Rumantscha cumpiglia belletristica rumantscha sco er cudeschs d'uffants e da giuvenils. Dapi l'onn 1990 han ultra da quai lieu mintga onn ils «Dis da litteratura» a Domat, nua ch'i vegn tematisada la lavur litterara rumantscha actuala en il Grischun e nua che auturas ed auturs sco er tut las personas cun interess per la litteratura survegnan ina plattafurma ed ina pussaivladad per sa barattar.

La Biblioteca chantunala dal Grischun sco lieu central da collecziun per Reticas (publicaziuns che sa refereschon al Grischun) garantescha l'access a medias, er a quellas che n'èn betg pli venalas sin il martgà. Cun la purschida d'in program d'occurrenz varià, savens er en cooperaziun cun instituziuns culturalas e da perscrutaziun, renda ella accessibla la lavur litterara a la vasta publicitad.

Bibliotechas communalas e da scola

En il chantun Grischun datti numerusas bibliotechas publicas communalas e da scola che adempleschan in service public per lur vischnanca u per lur regiun. Promoziun dal leger, furmaziun, ina concepziun raschunaivla dal temp liber ed in emprender per vita duranta èn las pitgas da l'incumbensa da questas bibliotechas. Ellas intermediateschan medias da tut gener e rinforzan la cumpetenza da leger, da medias e d'infurmaziun. Ellas stgaffeschon in access uschè liber sco pussaivel ad infurmaziuns en conturns locals e globals e contribueschan uschia ad ina furmaziun generala, al discurs ed ad ina societad democratica. Las bibliotechas adempleschan autas pretensiuns da qualitat ed èn avertas per novas medias e per novas tecnologias d'infurmaziun.

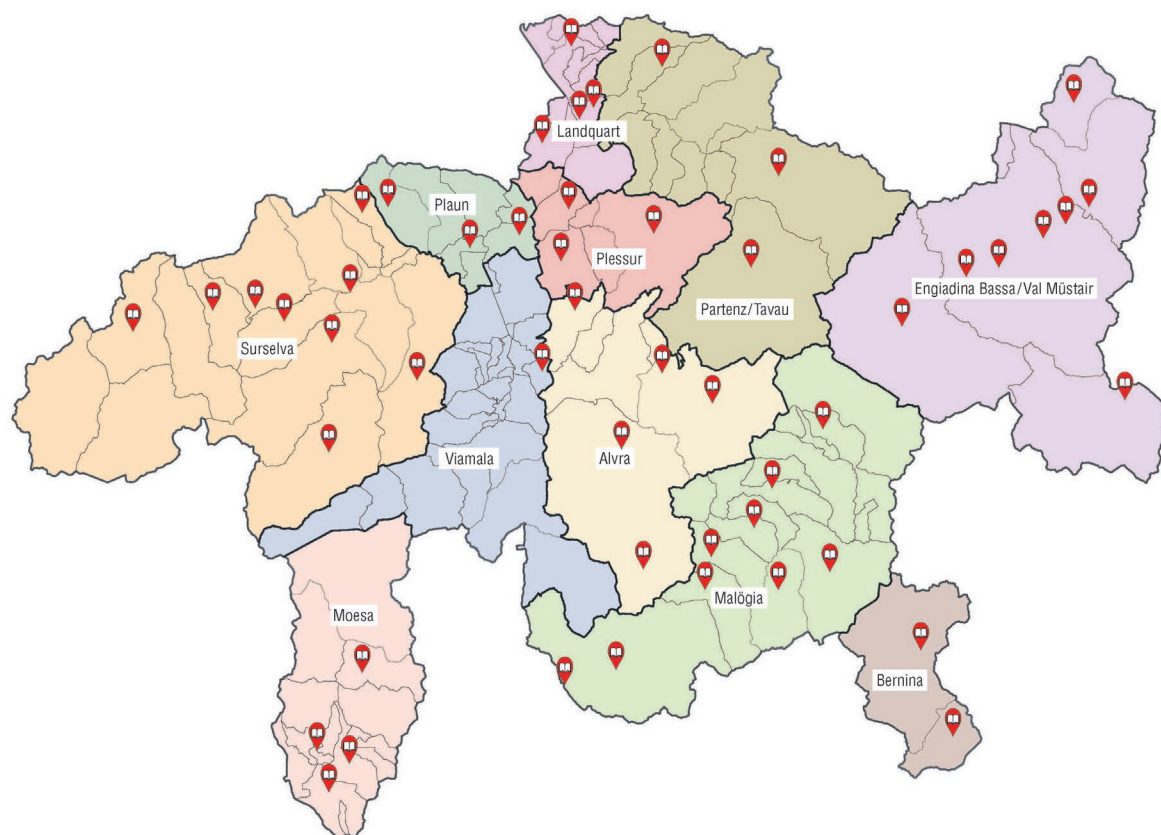
Ellas cusseglian ed infurmeschan en ina fulla creschenta da purschidas da medias. Ellas avran ina fanestra vers il mund, il passà ed il futur e promovon la chapientscha per l'atgna cultura ed er per culturas estras. Ultra da quai pussibileschan scolaziun e furmaziun supplementara ordaifer l'instrucziun organisada ed èn partenarias fidadas da las scolas. Las bibliotechas èn lieus d'inscunter culturals e socials. Ellas enritgeschan la purschida da temp liber e la vita culturala cun occurrenz, cun prelecziuns e cun exposiziuns. Las bibliotechas en il chantun Grischun promovon la conscienza per la cultura e per la cultura da leger, ellas èn vairs centers da cumpetenza per promover la lingua e la lectura ed ellas prestan ina contribuziun impurtanta a l'integraziun.

En il chantun Grischun datti tut en tut 51 bibliotechas communalas e da scola, dapi l'onn 2013 èn 37 dad ellas unidas en biblio.gr, la Rait da catalogs da las bibliotechas communalas e da scola en il chantun Grischun. Questa rait promova ina collavuraziun prospectiva e permetta da realisar strategias e projects cuminaivels.

Tenor sia incumbensa cusseglia la Biblioteca chantunala las bibliotechas communalas e da scola en il chantun Grischun. L'incumbensada da las bibliotechas maina il post da cussegliaziun per bibliotechas ch'èn accessiblas publicamain en il chantun e porscha curs da scolaziun e da furmaziun supplementara per collavuraturas e collavuratur da biblioteca. Uschia promova ella standards da biblioteca unitars sco er il svilup e la coordinaziun dals fatgs da biblioteca dal Grischun.

Tenor l'art. 20 LPC po il chantun pajar contribuziuns da fin 40 pertschient dals custs ad acquisiziuns da medias da bibliotechas e da mediatecas publicas senza finamira da rendita. L'onn 2018 han questas contribuziuns importà circa 218 000 francs e l'onn 2023 237 940 francs or dals meds publics generals.

Bibliotecas communalas e da scola

© 2024, Uffizi da cultura
Funtauna: Biblioteca chantunala dal Grischun

Fotografia

Dapi la mesadad dal 19avel tschientaner è la fotografia, parallelamain al turissem ch'era per vegnir en moda, in medium figurativ impurtant. Sco successurs da las illustraziuns da cuntradas picturadas u gravadas, han marcà las fotografias da Romedo Guler, da Foto Flury, da Carl Lang u da Lienhard & Salzborn – per numnar mo intginas da las fatschentas da fotografias da quella giada en il chantun – il sguard sin il Grischun. Ses emprim punct culminant artistic ha la fotografia grischuna cuntanschì il cumenzament dal 20avel tschientaner cun Albert Steiner (1877–1968). Fin oz è la fotografia in med impurtant da l'expressiun artistica. Quai demussa il grond dumber da fotografas e fotografs professiunals contemporans en il e dal Grischun. Numnads sajan per exempel Guido Baselgia, Hans Danuser, Lucia Degonda, Florio Punter, Gaudenz Signorell, Jules Spinatsch, Katharina Vonow u Ester Vonplon. Ina invista pli profunda en quest sector dat il project Fotoscena Grischun, inizià dal Museum d'art dal Grischun, che ha

elavurà ils onns 2010–2014 la ritga ovra fotografica en il chantun e dal qual la pagina d'internet stat a disposiziun dapi l'onn 2018 sco documentaziun e sco archiv (www.fotoszene-gr.ch).

En il sector da la fotografia sustegna il chantun finanzialmain adina puspè exposiziuns e publicaziuns sco er projects per conservar inventaris grischuns da fotografias. Dapi che la fotografia è vegnida enconuschenta en il Grischun, ha ella relaschà in ritg patrimoni fotografic. Da segirar e da cataloghisar quel è ina incumbensa impurtanta che vegn ademplida tant d'instituziuns chantunalas – particularmain da l'Archiv dal stadi – sco er da differents museums ed archivs culturals en las regions. En il sector privat sto vegnir numnada la Fundaziun grischuna per la fotografia che digitalisescha e metta en l'internet ultra d'agens inventaris er ils inventaris d'autras instituziuns. Cun lur lavur èn tut questas instituziuns purtadras da la memoria visuala dal chantun ed intermediieschan in aspect impurtant da l'istorgia grischuna.

Film

La cinematografia ha ina gronda valur en il Grischun. Uschia collavuran cineastas e cineasts grischuns regularmain a projects da film, saja quai en la funcziun sco auturas ed auturs, sco reschissuras e reschissurs, sco operaturas ed operaturs da camera u sco acturas ed acturs. Qua pon vegnir numnads per exempel Daniel von Aarburg, Felix Benesch, Carlo Beer, Hercli Bundi, Marco Luca Castelli, Bruno Cathomas, Susanna Fanzun, Marc Forster, Flurin e Silvan Giger, Menga Huonder, Rebecca Indermaur, Peter Jecklin, Ursina Lardi, Beat Marti, Gian Rupf, Nikolaus Schmid, René Schnoz, Christian Schocher, Sören Senn, Ivo Zen, Tonia Maria Zindel u Andrea Zogg. In pèr dad els han schizunt obtegnì enconuschientscha internaziunala. Spezialmain pon vegnir numnads qua il realisatur da films Daniel Schmid (1941–2006) che ha dastgà retschaiver l'onn 1986 il Premi grischun da cultura e l'onn 1999 il Leopard d'onur dal Festival internaziunal da films da Locarno – sco er Ursina Lardi sco actura en il film «Das weisse Band» da Michael Haneke (2009 Palma d'aur dal Festival internaziunal da films da Cannes, Golden Globe Award, diesch premis cinematografics germanais).

Las cineastas ed ils cineasts independents rumantschs han fundà l'onn 2007 la cuminanza d'interess "Cineasts Independents Rumantschs" (CIR). La finamira da l'organisaziun è quella da rinforzar il film rumantsch e da render enconuschentas las producziuns suror ils cunfins culturals, regiunals e naziunals. L'ultima giada è quai sa mussà l'onn 2023 cun ina revalitaziun da las indemnisaziuns dal dretg d'autur per films rumantschs. L'onn 2008 ha il chantun Grischun inoltrà ina dumonda al UFC per promover cuminaivlamain scenaris en rumantsch. Sin quai ha il UFC lantschà l'onn 2009 – ensemen cun il chantun Grischun – in project da pilot limità a 3 onns. Cun quest project da pilot duain vegnir meglieradas las cundiziuns generalas per la

cinematografia independenta rumantscha. Las contribuziuns da la Confederaziun a la produenziun ed a la distribuziun da films rinforzan e garanteschon la qualitad e la diversitad da la purschida da films en tut las regiuns da la Svizra. Il UFC sustegna cun contribuziuns er festivals da films en Svizra. Ordaifer ils kinos garanteschon quests festivals in access a la cultura da film naziunala ed internaziunala. Silsuenter èn vegnidas finanziadas pli e pli er produenziuns rumantschas cun daners extrachantunals, sco per exempel las serias da la SRG/SSR «L'ultim Rumantsch» e «Metta da fein» u il film documentar da kino «I Giacometti» che ha gè l'onn 2023 cun passa 40 000 entradas la pli gronda cassa d'in film documentar svizzer.

En il rom dal Concept per promover la cultura 2021–2024 è la promoziun da la cinematografia en il Grischun vegnida structurada ed ins ha elavurà in model da promoziun per realisar projects da film. Sut quest aspect ha il cineast grischun Hercli Bundi elavurà in concept respectiv per incumbensa da l'Uffizi da cultura. Sin fundament da quel concept ha la Promoziun da la cultura dal Grischun elavurà – consultond la Cumissiun chantunala da cultura – in model da promoziun dal film. Quest model è vegnì approvà da la Regenza cun il conclus dals 20 da zercladur 2023 (prot. nr. 518/2023). Il model da promoziun definescha las cundiziuns generalas per las cineastas ed ils cineasts e per las producentas ed ils producents professiunals dal chantun. La promoziun dal film s'extenda en il chantun Grischun da nov sin tut las fasas e sin tut ils secturs da project da films lungs, films mesauns e films curts, da films dramatics e films documentars, da films animads e films experimentals.

Cun questa promoziun dal film cleramain structurada e declarada pon ins obtegnair dapli constanza ed a medem temp stgaffir ina basa per sustegnair e per rinforzar il potenzial ch'è avant maun en il chantun en il sector dal film. Ina promoziun sistematica dal film s'engascha per bunas cundiziuns generalas, pussibilitescha contribuziuns a favur dal svilup da scenaris e da projects, da la postproduenziun e da la distribuziun e sustegna ultra da quai er cineastas e cineasts en lur carriera artistica. La finamira è quella da sviluppar la cultura grischuna dal film en regard quantitativ sco er qualitativ. Quai sa manifestescha en films d'alta qualitad che pon chattar atenziun suror il Grischun. Uschia po la Promoziun dal film er prestar ina contribuziun impurtanta per rinforzar l'identitad e per garantir la diversitad culturala en il chantun Grischun. Il Concept per la promoziun dal film po vegnir consultà sin la pagina d'internet da la Promoziun da la cultura dal Grischun.

Ultra da las contribuziuns a projects da film paja il chantun er mintga onn contribuziuns periodicas a tschertas instituziuns culturalas ch'èn d'impurtanza surregiunala, actualmain als dus kinos d'art Rätia a Tusaun e Cinema Sil Plaz a Glion.

Istorgia culturala, ciencias culturalas e perscrutaziun da la cultura

Il Grischun ha ina istorgia culturala vasta e multifara da passa diesch milli onns che sa mussa oz tranter auter en ina cuntrada culturala fitg ritga e viva. Correspudentamain han en spezial ils museums chantunals ed ils posts chantunals spezialisads ina lunga tradiziun ed in'obligaziun da mantegnair, da perscrutar e d'intermediar quest patrimoni cultural material ed immaterial.

Ina rolla impurtanta ademplescha er l'Institut per la perscrutaziun da la cultura grischuna (icg) ch'è vegnì fundà l'onn 1990. Quest institut da perscrutaziun independent ed unic en Svizra vegn purtà d'ina fundaziun e da la Societad per la perscrutaziun da la cultura grischuna e finanzià cun contribuziuns da la Confederaziun e dal chantun. El fa e promova perscrutaziuns da las ciencias umanas, socialas e culturalas che han in connex general cun il territori alpin, resguardond spezialmain il Grischun e sias regiuns vischinas. La pratica da perscrutaziun surpassa savens ils cunfins disciplinars e naziunals. Las incumbensas principalas cumpiglian l'elavuraziun da projects da perscrutaziun e la realisaziun d'occorenzas publicas scientificas. La colliaziun cun la perscrutaziun universitara garantescha il Cussegl da perscrutaziun da l'institut, che sa stenta per in'extensiun permanenta da la cooperaziun cun universitads e cun scolars autas spezialisadas.

La Tgira da monuments ed il Servetsch archeologic s'occupan, sa basond sin la Lescha davart la protecziun da la natira e da la patria en il chantun Grischun (Lescha chantunala davart la protecziun da la natira e da la patria, LNPGR; DG 496.000), sco posts chantunals spezialisads, dapi ils onns 1960 dal patrimoni cultural architectonic ed archeologic dal Grischun. Quest patrimoni cumpiglia – ultra dals 4 400 lieus da chats archeologics enconuschents – en spezial edifizis sco er impurtants stabiliments d'infrastructura, curtins e spazis publics e plinavant bains culturals movibels, sco per exempel equipaments istorics da locals u vaguns da viafier istorics. La Tgira da monuments cusseglija plinavant persunas e corporaziuns da dretg public e gida persunas spezialisadas sco er autoritads ad exequir las leschas che concernan la cultura architectonica. Sco basa per sia activitad da cussegliaziun perscrutescha e documentescha la Tgira da monuments il patrimoni architectonic e meglierescha uschia la conscienza per las qualitads architectonicas e spazialas existentas. Als chats ed als lieus da chats archeologics dal Grischun pervegn ina impurtanza speziala en la medema dimensiun. Els èn per l'ina perditgas impurtantas per la perscrutaziun scientifica da la vita da pli baud, ma er dal tractament da las resursas natirals en il Grischun.

Ulteriuras instituziuns che s'obligheschan da mantegnair, da render accessibel e d'intermediar il patrimoni cultural grischun, èn ils archivs culturals ch'èn francads en las singulas regiuns e ch'èn – ensemen cun ils museums – lieus commemorativs e lieus da savida impurtants en il Grischun. Da la multifariadad da las funtaunas, da las instituziuns e dals interess ch'èn avant

maun en quest sector tegna il chantun quint cun pajar in sustegn finanziel a la perscrutaziun istorica u contemporanea ubain a projects documentars d'instituziuns u da persunas.

La perscrutaziun dal spazi cultural e vital alpin n'è betg mo la premissa per mantegnair, per tgirar e per intermediar il patrimoni cultural, ella contribuescha er ad ina istoriografia vitala.

Patrimoni cultural immaterial

Dapi decennis vegnan tradiziuns culturalas vividas e tgiradas en las differentas regiuns dal chantun. Cun la participaziun a la Convenziun da la UNESCO per il mantegniment dal patrimoni cultural immaterial è la Svizra s'obligada l'onn 2008 da far in Inventari dal patrimoni cultural immaterial e da las tradiziuns vivas en ils singuls chantuns, e d'actualisar quest inventari periodicamain. La «Glista da las tradiziuns vivas en Svizra» gida a sensibilisar la publicitad per l'impurtanza da la pratica e da l'intermediaziun da las tradiziuns vivas, a promover la renconuschientscha dals portaders da las tradiziuns vivas ed a stgaffir ina basa per iniziativas e per partenadis che mainan vinavant e che sustegnan la pratica da las tradiziuns vivas. Sco tradiziuns vivas valan praticas, modas d'expressiun, enconuschientschas ed abilitads che vegnan dadas vinavant da generaziun a generaziun e che communitads considereschan sco part integrala da lur patrimoni cultural. Latiers tutgan tradiziuns e dicziuns transmessas oralmain sco chant, ditgas u paraulas, art represchentativ sco teater, saut e musica, praticas socialas sco usits, rituals e festas sco er enconuschientschas spezialisadas tradiziunalas. La documentaziun dals bains cultural immaterials fa part dal champ d'incumbensas dal Museum retic, da l'Archiv dal stadi dal Grischun sco er da la Biblioteca chantunala dal Grischun. Ulteriuras lavurs impurtantas en quest sector prestan plinavant uniuns, gruppažiuns u auters portaders privats ed autras instituziuns privatas.

Actualmain figureschan 228 «tradiziuns vivas» sin la Glista naziunala d'inventari, 14 da quellas derivan dal chantun Grischun: Chalandamarz, Hom Strom, Hürnä e Mazza Cula, cultivaziun da chastognas, chastognas e vendita da maruns (cun il chantun Tessin), cultura dals «grotti» en la Svizra taliana (cun il chantun Tessin), Ir ad acla e Gita a Selva, Pschuuri, Trair schibettas, sgraffito, Chantar dals Retgs (cun il chantun Tessin), Troccas e musica populara, tessaria e pitg da crusch grischun (dapi 2023), tgira da l'identitad dals Gualsers (dapi 2023). Sin la glista naziunala vegnan menziunadas anc ulteriuras tradiziuns che vegnan er pratitgadas en il Grischun, sco per exempel il sunar la tibia e la tibia plegada, l'alpinissem, la stagiun d'alp, la musica instrumentala, il dar jass, la lutga u il construir mirs sitgs.

Architectura

Patrimoni mundial da la UNESCO

La cuntrada da cultura dal Grischun n'è betg mo caracterisada da la natira spectaculara, mabain er d'objects architectonics ch'èn vegnids construids da l'uman. Abitadis preistorics, vias romanas, chastels, chasas signurilas, baselgias e claustras medievalas, chasas purilas ed edifizis d'economia appartegnents, ma er punts, refugis ed edifizis da l'ultim passà tutgan latiers. Prominentamain ston vegnir numnads ils dus patrimoni mundials culturals da la UNESCO dal chantun cun attracziun internaziunala: la Claustra benedictina Son Jon a Müstair (patrimoni cultural mundial dapi 1983) e la Viafier retica (VR) en la cuntrada Alvra/Bernina (patrimoni cultural mundial dapi 2008). La Claustra Son Jon a Müstair cun ses frescos incumparabels dal temp carolingic è represchentativa per numerus edifizis sacralis medievals cun frescos d'alta qualitat en il Grischun. Sco staziun d'importantas colliaziuns da via fa la claustra però er la punt cun las grondas construcziuns d'infrastructura da l'ultim passà, sco per exempel las «vias artificialas» sur il San Bernardin (Giulio Pocobelli e Richard La Nicca) u sur il Pass dal Spleia (Carlo Denegani), ma er cun ils trajects da la Viafier retica.

Cultura da la Viafier retica

L'interacziun unica ch'è anc oz intacta tranter la lingia da viafier, ils edifizis d'infrastructura respectivs, il material rullant ch'exista dapi il temp da la fundaziun e las documentaziuns, ils archivs ed ils objects correspundents dal mintgadi istoric da la viafier (Viafier retica, Archiv dal stadi dal Grischun, Museum da viafier Alvra), renda la VR senza paregl sin plaun internaziunal e la fa d'aventar ina viafier culturala per propi ch'exista en questa furma mo en il chantun Grischun. La noziun «cultura da la Viafier retica» na cumpiglia betg mo l'ovra magistrala da la tecnica da construcziun en quai che riguarda il trassé, mabain er blers ulteriurs aspects essenzials da l'istorgia dal traffic, da l'economia e da la cultura dal chantun.

Las perditgas istoricas materialas sco er immaterialas da quest patrimoni cultural extraordinari dovran ina garanzia ed elavuraziun sistematica e cumplessiva sco er ina intermediaziun moderna ed orientada a las gruppas en mira. Actualmain s'occupan represchentantas e represchentants da la Viafier retica e da plirs uffizis chantunals da quest vast patrimoni. En differents projects realiseschan els la strategia ch'è vegnida elavurada l'onn 2019 per la cultura da la Viafier retica en il Grischun. Tranter auter èn vegnids localisads ed inventarisads tut ils effectivs d'archiv da la Viafier retica e duain ussa vegnir rendids accessibels a la publicitad tras in grond project da cataloghisaziun e da digitalisaziun. A Bravuogn è en planisaziun in'experientscha cun ina viafier da model en il Museum da viafier Alvra cun ina «miniatura da la Viafier retica».

Cultura architectonica suenter l'onn 1900

La cultura ferroviaria da la Viafier retica e la cultura architectonica sa collian – ultra da bleras autras relaziuns – enturn il 1900 evidentamain en l'edifizis administrativ da la Viafier retica a Cuira. Quel è vegnì planisà da l'architect Nicolaus Hartmann, il represchentant il pli impurtant da l'uschenumnà «stil regional grischun». Ulteriurs represchentants impurtants da quest stil èn per exempel ils architects Otto Schäfer e Martin Risch (Banca chantunala grischuna al Postplatz a Cuira).

Il cumenzament dal 20avel tschientaner è però er vegnids construids edifizis remartgabels da la moderna classica, principalmain a Tavau da Rudolf Gaberel. A Cuira èn vegnids construids edifizis impurtants dal modernissem dal suenterguerra, uschia l'anteriur Seminari da magisters dad Andres Liesch u la chasa da scola Montalin da Richard Brosi, ma er il Convict da la Scola chantunala grischuna dad Otto Glaus, Ruedi Lienhard e Sep Marti sco er la baselgia da la Sontga Crusch da Walter M. Förderer. L'inschigneria, represchentada per exempel dals pioniers da punts Robert Maillart (Punt da Salgina tranter Schiers e Schuders) e Christian Menn (punt artgada da Tumein e Punt Sunniberg, sper Claustra), vegn renconuschida sin plaun internaziunal.

Cun sia cuntrada culturala multifara è il chantun Grischun sa sviluppà durant ils ultims 30 onns ad ina regiun d'impurtanza naziunala ed internaziunala da l'architectura contemporanea ed è uschia stà la tgina da protagonists da renum en l'architectura ed en l'inschigneria. Numnads duain vegnir Peter Zumthor (Terma da Val S. Pieder, Premi Pritzker 2009), Gion A. Caminada, Valerio Olgiati, Raphael Zuber ed il construider da punts ed inschigner Jürg Conzett. Pervia da l'impurtanza istorica-culturala extraordinaria e pervia da la qualitad dals edifizis che dateschan da differentas epocas sco er pervia da las prestaziuns remartgabladas da lur creaturs, vegnan regularmain publitgads cudeschs, organisadas exposiziuns e tegnids referats. Questas activitads accentueschan la relevanza permanenta da la cultura architectonica grischuna.

Archiv da la cultura architectonica

In ulteriur project impurtant dal chantun è l'instituziun d'in Archiv da la cultura architectonica grischuna. En quest archiv duain ils effectivs documentars impurtants d'architectas e d'architects sco er d'inschignerias e d'inschigners vegnir reunids en moda centrala, rendids accessibels e segirads per las generaziuns futuras. En il senn d'ina intermediaziun activa duai la cultura architectonica grischuna vegnir valurizada tras exposiziuns, occurrenzas, dietas e seminaris e vegnir rendida enconuschenta anc meglier er ordaifer il chantun.

4. Instruments da promoziun

Per pagar contribuziuns finanzialas da sustegn stattan a disposiziun al chantun tant meds finanzials or dal fond da la Lottaria naziunala sco er daners or da las finanzas publicas ordinarias.

4.1 Contribuziuns unicas or dals meds finanzials da la Lottaria naziunala (SWISSLOS)

Tenor l'art. 2 al. 1 dal Reglament per pagar contribuziuns or da la finanziaziun speziala Lottaria naziunala (Reglament davart la Lottaria naziunala, RLN; DG 710.600) dastgan quests meds finanzials vegnir duvrads exclusivamain per intents d'utilitad publica e da beneficenza.

En il sector da la promoziun da la cultura vala quai per:

- projects culturals (contribuziuns a produenziun unicas);
- concurrenzias per promover la lavur culturala professiunala (contribuziuns ad ovras);
- projects dal sector «scola & cultura»;
- stipendis d'atelier;
- premis (premi da cultura, premis da promoziun e premis da renconuschientscha);
- promoziun dal film;
- contribuziuns annualas ad instituziuns culturalas («conclus collectiv Lottaria naziunala» per programs annuals).

Exclusa è l'utilisaziun da meds finanzials per ademplir obligaziuns da dretg public. Per quest intent stattan a disposiziun meds or da las finanzas publicas ordinarias, che ston vegnir permess mintga onn dal Cussegl grond en la debatta davart il preventiv.

4.1.1 Projects culturals (contribuziuns da produenziun unicas)

En il sector cultural d'amatur e da la lavur culturala professiunala sustegnan las contribuziuns a projects – cun ina contribuziun finanziaria unica – projects terminads en las differentas spartas culturalas, en las differentas linguas ed en las differentas regiuns. Ils projects ston avair ina relaziun commensurada cun il chantun Grischun ed esser accessibels publicamain. Plinavant na dastga il project respectiv betg avair principalmain ina finamira da rendita.

Cun l'entrada en vigur da la LPC l'onn 1998 èn vegnidas garantidas contribuziuns da tut en tut circa 2,8 milliuns francs a 444 projects; l'onn 2018 èn quai stads circa 7,1 milliuns francs, e l'onn 2023 5,9 milliuns francs.

4.1.2 Concorrenza per promover la lavur culturala professiunala (contribuziuns ad ovras)

Dapi il 1. da schaner 1998, cun l'entrada en vigur da l'emprima LPC, vegnan publicadas mintga onn concorrenzas per promover la lavur culturala professiunala. Da l'onn 1998 fin l'onn 2007 è vegnida publicada ina concorrenza per onn. Als singuls projects è vegnida garantida ina contribuziun da maximalmain 20 000 francs. Cun il conclus da la Regenza dals 27 da settember 2007 (prot. nr. 1143) è vegnida approvada ina fasa da pilot da 3 onns per lantschar ina «concorrenza per promover la lavur culturala professiunala (projects pitschens)» ed uschia è vegnida stgaffida – per ils onns 2008 fin 2010 – ina concorrenza supplementara ultra da la «concorrenza per promover la lavur culturala professiunala (projects gronds)» existenta. Tras quai han pudì vegnir promovids projects pli pitschens cun maximalmain 10 000 francs. Cun il conclus da la Regenza dals 23 da november 2010 (prot. nr. 1082) ha la Regenza decidì che la «concorrenza per promover la lavur culturala professiunala (projects pitschens)» duaja restar e cuntinuar a partir da l'onn 2011 ultra da la «concorrenza per promover la lavur culturala professiunala (projects gronds)».

Il dretg da sa participar a la concorrenza han artistas ed artists professiunals che han lur domicil dapi almain 2 onns en il chantun Grischun u ch'èn colliads stretgmain cun il chantun Grischun u cun la cultura grischuna. Artistas ed artists, dals quals ils projects correspundan als criteris d'admissiun, duain – cun agid da contribuziuns ad ovras u cun agid da stipendis libers – survegnir la pussaivladad da sa deditgar ad in'activitad creativa senza esser sut squitsch finanziel e professiunal. La finamira è pia quella da pussibilitar il svilup tematic da projects culturals. Las inoltraziuns vegnan examinadas da la Cumissiun da concorrenza. Questa cumissiun consista da personas spezialisadas da differents secturs culturals, che derivan da tut las trais regiuns linguisticas dal chantun.

L'onn 1998 è vegnids concedids tut en tut 130 000 francs a 13 projects, l'onn 2003 è quai stads 200 000 francs a 10 projects, l'onn 2008 contribuziuns da 300 000 francs a 20 projects e l'onn 2018 è medemamain vegnids sustegnids 20 projects cun tut en tut 300 000 francs. L'onn 2023 è vegnids sustegnids 10 projects cun tut en tut 150 000 francs. Il dumber da las contribuziuns sa drizza tenor ils meds finansials che stattan a disposiziun.

4.1.3 Scola e cultura

Ultra da la promoziun da la lavur culturala ed ultra dal mantegniment dal patrimoni cultural duain uschè bleras personas sco pussaivel survegnir in access a la cultura. Per quest intent

gioga il princip da l'intermediaziun da cultura ina rolla essenziala. Il chantun Grischun promova pia er projects d'intermediaziun da cultura da tut las spartas en scola ed ordaifer la scola.

L'onn 2013 è vegnì introduci – entaifer la Promoziun chantunala da cultura – l'instrument da promoziun «scola e cultura». Ad uffants e giuvenils da scolas grischunas duai quest instrument pussibilitar – cun ina contribuziun finanziaria dal chantun – in access multifar a la cultura, saja quai en furma da l'utilisaziun da purschidas culturalas existentas u en furma da l'elavuraziun d'agens projects culturalas. Uschia emprendan las scolaras ed ils scholars ensemen cun instituziuns u cun artistas ed artists a sa confruntar cun ovrar, cun producziuns u cun tecnicar da lavur. L'invista da las pli differentas modas da pensar e da lavurar artisticamain amplifitgescha en moda persistenta las competenzas d'uffants e da giuvenils e promova l'intermediaziun da la savida davart connexs culturalas.

Concretamain sa participescha il chantun als custs per visitas da museums, per lavuratori, per purschidas d'intermediaziun e.u.v. e paga contribuziuns a l'elavuraziun d'agens projects culturalas (p.ex. emnas da project). Mintga 2 fin 3 onns vegn ultra da quai publitgada ina concorrenza, a la quala las scolas dal chantun vegnan envidadas d'inoltrar projects culturalas ch'ellas han realisà. En il rom da «scola e cultura» han las scolas grischunas dals suandants stgalims il dretg da dumandar contribuziuns: scolina, 1. fin 9. classa, gimnasi inferiur, scola privata (per las partiziuns dal temp da scola obligatoric).

Durant l'onn inicial 2013, cun 34 dumondas, èn vegnidas pajadas contribuziuns da circa 14 200 francs e l'onn 2023, cun 209 dumondas, circa 146 000 francs.

4.1.4 Stipendis d'atelier

Da l'onn 2013 fin l'onn 2020 aveva il chantun prendì en locaziun in atelier d'abitar a Vienna e dapi l'onn 2019 porscha el supplementarmain la pussaivladad d'absolver in segurn en in atelier d'abitar a Roma. Quest atelier d'abitar vegn utilisà alternantamain dals chantuns Son Gagl e Grischun sco er dal Principadi da Liechtenstein. Il locatari principal è il chantun Son Gagl.

Ad artistas ed artists grischuns metta il chantun Grischun a disposiziun gratuitamain las localitads a Roma e paga ina contribuziun mensila da 3000 francs als custs da viver. Il segurn dura per regla mintgamai 6 mais. Ils custs importan annualmain 24 000 francs.

«visarte.graubünden», ina gruppa da «visarte associaziun professiunala dals artists visuals svizra», porscha dapi l'onn 1998 in plaz d'atelier a Paris ad artistas ed artists grischuns. Il chantun Grischun paga qua ina contribuziun als custs da viver da las stipendiatas e dals

stipendiats. Ils ultims onns han questas contribuziuns importà mintga onn var 26 000 francs (cun excepziun dals onns dal coronavirus cun en media mintgamai var 15 000 francs).

4.1.5 Premis

Durant ils ultims decennis ha la surdada dals premis da cultura, da renconuschientscha e da promoziun obtegni in grond resun public en il Grischun. Ultra da la cumponenta finanziaria è il fatg da survegnir in premi correspondent collià er cun ina stima publica da las artistas e dals artists tschernids. Il Premi grischun da cultura è vegnì surdà per l'emprima giada l'onn 1969.

Sin proposta da la Cumissiun chantunala da cultura surdat la Regenza dal chantun Grischun mintga onn premis ad artistas ed artists da las differentas spartas ch'èn descrittas en la LPC. Per prestaziuns culturalas extraordinarias po vegnir surdà il Premi grischun da cultura. El vala sco distincziun suprema dal chantun Grischun en il sector cultural. Cun ils premis da renconuschientscha vegnan undradas persunas che lavuran sin il champ cultural sco er artistas ed artists per lur lavur da fin qua. Cun ils premis da promoziun duain vegnir encuraschads cunzunt artistas ed artists pli giuvs da cuntinuar sin la via culturala ch'ellas ed els han tschernì. Las summas dals premis èn vegnidas auzadas l'onn 2010 ed èn dotadas sco suonda: Premi grischun da cultura: 30 000 francs; premi da renconuschientscha: 20 000 francs e premi da promoziun: 20 000 francs. L'onn 1998 èn vegnids surdads premis da tut en tut 179 000 francs, l'onn 2018 èn quai stads 330 000 francs ed ils onns 2023 e 2024 mintgamai 250 000 francs. Il dumber da surdadas sa drizza tenor ils meds finanzials che stattan a disposiziun.

4.1.6 Contribuziuns als programs annuals d'instituziuns culturalas (conclus collectiv Lottaria naziunala)

Tenor il conclus dal Cussegl grond dals 5 d'october 1973 vegnan – sin dumonda motivada d'instituziuns e d'organisaziuns culturalas – pajadas contribuziuns or dals meds finanzials da la finanziaziun speziala Lottaria naziunala. Cun quest uschenumnà «conclus collectiv» vegnan pajadas contribuziuns unicass a programs annuals u ad activitads annualas per intents culturalas. Las dumondas ston vegnir inoltradas da nov mintga onn. L'onn 2023 han otg instituziuns retschavì contribuziuns totalas da 27 642 francs sco er 29 museums ed archivs culturalas contribuziuns totalas da 220 500 francs. Cumpareglià cun l'onn 2018 (total contribuziuns 416 190 francs) èn las contribuziuns en il sector dal conclus collectiv sa reducidas. Il motiv è, che singulas petentas e singuls petents na vegnan betg pli sustegnids sur il conclus collectiv. U ch'ellas ed els inolteschan lur dumondas da nov sco contribuziuns a projects ubain ch'ellas ed els vegnan gia sustegnids tras emprimas cunvegnas da prestaziun u tras cunvegnas da prestaziun supplementaras en il rom dal CPC 2021–2024.

4.1.7 Promoziun dal film

Il model da promoziun dal film definescha las cundiziuns generalas per las cineastas ed ils cineasts e per las producentas ed ils producents professiunals dal chantun. La promoziun dal film s'extenda en il chantun Grischun sin tut las suandantas fasas e sin tut ils suandants secturs dal project da films lungs, mesauns e curts, da films dramatics e films documentars, da films animads e films experimentals:

- svilup dal scenari e dal project
- producziun
- postproducziun
- distribuziun (preschentaziun ed intermediaziun)

Promovids vegnan ils projects da film, als quals èn participads cineastas e cineasts grischuns en posiziuns decisivas. Sustegnids vegnan projects d'alta qualitat da cineastas e cineasts professiunals e da firmas da producziun, d'organisaturas e d'organisaturs d'occurrentas da film e d'organisaziuns culturalas da film. Exclud da la promoziun èn percenter producziuns puramain commercialas sco films da reclama e films d'incumbensa.

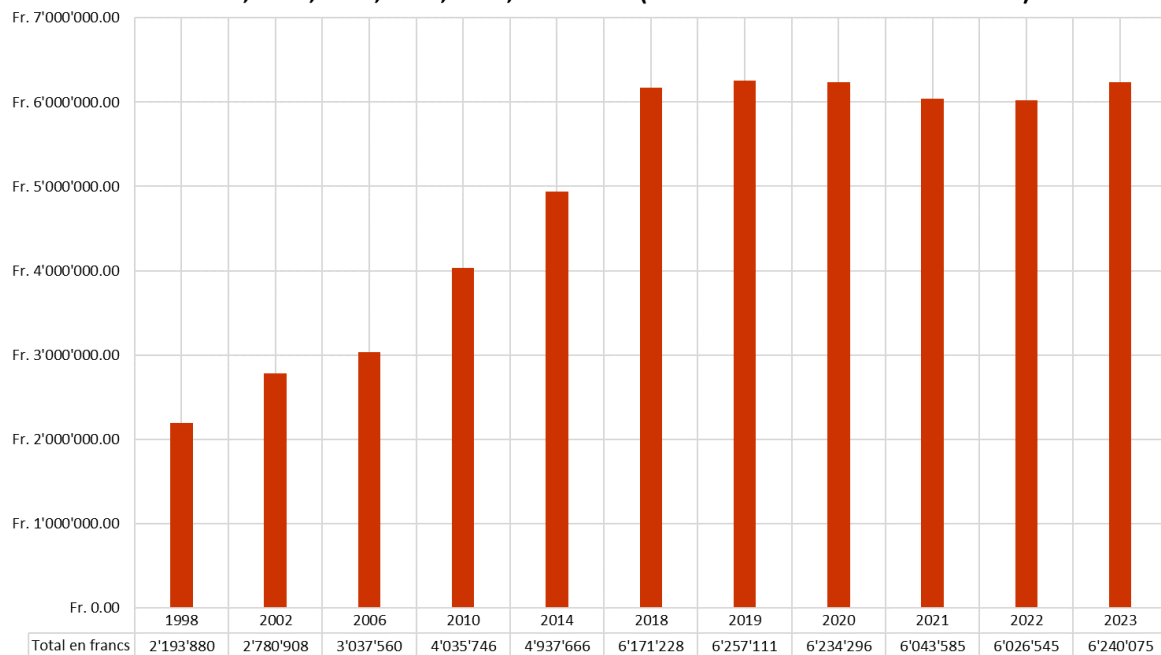
La promoziun dal film vegn finanziada sur ils meds finanzials dal CPC 2021–2024 u sur ils meds da la finanziaziun speziala Lottaria naziunala. Durant l'emprim mez onn da l'esistenza dal model da promoziun dal film han gia pudì vegnir sustegnidas nov dumondas en la summa da 367 000 francs (stadi favrer 2024).

4.2 Contribuziuns periodicas annualas or da meds publics generals

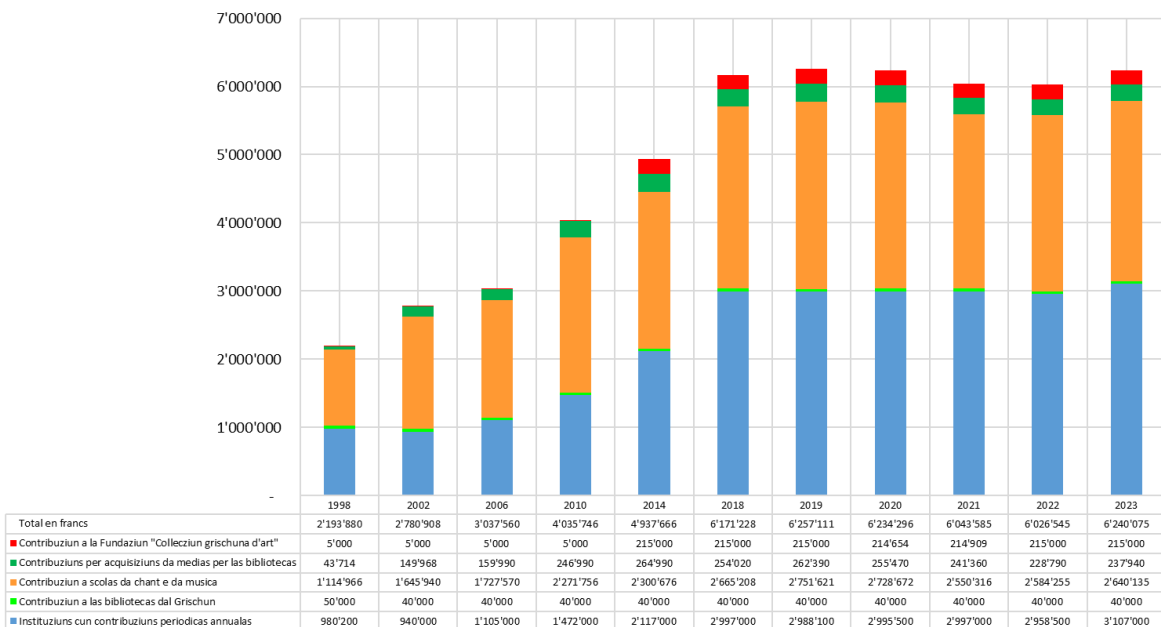
Tenor l'art. 12 LPC paga il chantun contribuziuns periodicas annualas or da meds publics generals a tschertas instituziuns culturalas d'importanza surregiunala. Per quest intent vegnan per regla fatgas convegnas da prestaziun. Las instituziuns èn federaziuns da tetg chantunalas u instituziuns privatas sco p.ex. l'Uniun chantunala da musica dal Grischun, l'Uniun chantunala da chant dal Grischun, l'Uniun grischuna per il teater popular, l'Uniun grischuna dals Guaisers, il icg, il Teater Cuir, la Filarmonia da chombra dal Grischun, Origen e.u.v. Questas contribuziuns èn s'augmentadas en il decurs dals ultims decennis da circa 2,2 milliuns francs l'onn 1998 a circa 6,2 milliuns francs l'onn 2018 ed a 6,3 milliuns francs l'onn 2023.

Per incassar las contribuziuns or dals meds finanzials generals èsi vegnì recurri als quints statals dal chantun Grischun dals onns 1998, 2002, 2006, 2010, 2014 e 2018–2023.

**Survista da las contribuziuns periodicas or da meds publics generals
1998, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018-2023 (excl. contribuziuns CPC 2021–2024)**

**Survista da las contribuziuns periodicas or da meds publics generals, detagls:
1998, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018-2023 (excl. contribuziuns CPC 2021–2024)**

Actualmain survegnan las suandantas instituziuns contribuziuns periodicas annualas or dals meds publics generals (tenor preventiv 2024):

Instituziuns cun contribuziuns periodicas (cun cunvegna da prestaziun)

Contribuziun a la fundaziun Perscrutaziun da la cultura grischuna		conto
4250.363620	fr.	290 000
Institut per la perscrutaziun da la cultura grischuna (icg), Cuira		
Contribuziun a l'Uniun grischuna dals Gualsers		conto 4250.363621 fr. 300 000
Uniun grischuna dals Gualsers, Tavau		
Contribuziun da gestiun a la Societad retorumscha		conto 4250.363623 fr. 125 000
Societad Retorumscha / Institut Dicziunari Rumantsch Grischun (DRG), Cuira		
Contribuziuns ad instituziuns culturalas regiunalas		conto
4250.363636	fr.	600 000
- Archiv Cultural Engiadina bassa, Strada - Archiv cultural d'Engiadin'Ota, Samedan - Archivio a Marca, Mesauca - Museum da viafier Alvra, Bravuogn - Museum da minieras dal Grischun Schmelzboden Tavau - La Chasa melna, Flem - Biblioteca da documentaziun Tavau - Fondazione Ente Museo Poschiavino, Poschiavo - Fundaziun grischuna per la fotografia, Cuira - Fundaziun da cultura Lumnezia, Lumbrein - Museum local Tavau - Museum regional ed archiv cultural Rosengarten Grüşch - Museum regional Nutli Hüsch, Clausta - Museum regional Valragn, Spleia - Museum regional ed archiv cultural Arosa–Scanvetg - Museum Kirchner Tavau - Museum claustral Mustér - Museum da la Clausta Müstair, Santa Maria - Archiv cultural Panaduz - Archiv cultural Cazas - Fundaziun istorica militara dal chantun Grischun, Cuira - Museo d'Arte Casa Console, Poschiavo - Museo Moesano, San Vittore - Museum Alpin Puntraschigna - Museum Chasa Jaura, Valchava - Museum Chesa Planta, Samedan - Museum Cuort Ligia Grisch, Trun - Museum d'Engiadina Bassa, Scuol - Museum Engiadinais, San Murezzan - Museum Regional Surselva, Ilanz - Museum Stamparia Strada - Chasa Nietzsche, Segl - Museum Segantini, San Murezzan - Società Culturale di Bregaglia, Stampa - Museum da vallada Tgea da Schons, Ziràn		
Contribuziuns ad orchesters		conto 4250.363640 fr. 500 000
- Ensemble le phénix, Flem - Ensemble ö!, Cuira - Filarmonia da chombra dal Grischun, Cuira		
Contribuziuns a diversas instituziuns e federaziuns da tetg		conto 4250.363641 fr. 420 000
- Fundaziun Nairs, Scuol - Teater giuven, Cuira - Museums grischuns (MGR), Tusaun - Opera Viva, Sursaiassa - Postremise Cuira - Klibühni, il teater, Cuira - Uniun grischuna d'art, Cuira		

Contribuziun al Teater Cuira	conto 4250.363642	fr.	400 000
Teater Cuira			
Contribuziun ad Origen		conto	
4250.363643 fr.	250 000		
Origen, Riom			
Contribuziun a la Biblioteca da la citad da Cuira	conto 4250.363645	fr.	193 000
Biblioteca da la citad da Cuira			
Contribuziun a l'Archiv grischun per la cultura da las dunnas		conto	
4250.363646 fr.		64 000	
Archiv grischun per la cultura da las dunnas, Cuira			

Instituziuns cun contribuziuns periodicas (senza cunvegna da prestaziun)

Contribuziun a la Pro Rätia	conto 4250.363622	fr.	20 000
Pro Rätia, Favugn			
Contribuziuns a diversas instituziuns e federaziuns da tetg	conto 4250.363641	fr.	180 000
- Uniun grischuna da jodladers, Tavau - Uniun chantunala da chant dal Grischun, Malans - Uniun grischuna per il teater popular, Cuira - Cinema Sil Plaz, Glion - Uniun chantunala da musica dal Grischun, Cuira - Kino Rätia, Tusaun - Uniun Lavuratori da litografia e da gravura Haldenstein - Kulturschuppen Claustra	- La Vouta, Lavin - Laudinella, San Murezzan - Rosengarten Gräsch - Associaziun svizra da la musica populara, Schiers - Associaziun da las scolas da chant e da musica dal Grischun, Tusaun - Visarte Grischun, Cuira		
Contribuziun a la fundaziun Collecziun grischuna d'art per acquistar objects da la collecziun	conto 4250.363644	fr.	215 000
Fundaziun Collecziun grischuna d'art, Cuira			
Contribuziun a las bibliotecas dal Grischun	conto 4250.363647	fr.	40 000
Contribuziun a lesen.gr (Giuventetgna e medias Grischun), Vaz Sut			
Contribuziun a scolas da chant e da musica	conto 4250.363630	fr.	2 900 000
Contribuziuns per acquistar medias per las bibliotecas	conto 4250.363631	fr.	300 000
Contribuziun al program da promoziun «Talents giuvens Musica»		conto	
4250.363615 fr.		280 000	

4.2.1 Program da promoziun «Talents giuvens Musica»

Il program «Talents giuvens Musica» è vegnì creà da la Confederaziun e sa basa sin ils programs da promoziun chantunals resp. interchantunals ch'existan gia. La finamira da la promoziun da talents giuvens è quella d'identifitgar a temp uffants e giuvenils dal chantun Grischun che han talents musicals extraordinaris, d'als colliar in cun l'auter e d'als promover sistematicamain e persistentamain sin basa da lur nivel e da lur basegns individuals. La

purschida è averta e senza limita stilistica per tut ils uffants e giuvenils domiciliads en il chantun fin ch'els han cumplenì 25 onns.

La partiziun Promoziun da la cultura elavura actualmain in program chantunal per promover talents.

La Confederaziun sa participescha finanziain a la realisaziun d'in tal program.

5. Surdada da las contribuziuns: svilup e stadi actual

In sguard sin la cuntrada culturala dal chantun Grischun e las experientschas dapi l'entrada en vigur da la LPC l'onn 1998 mussan, ch'ils instruments da la Promoziun da la cultura èn sa cumprovads. Durant ils ultims 25 onns èsi capità fitg bler tant en il sector cultural d'amatur sco er en il sector cultural professiunal dal Grischun. Artistas ed artists giuvens da las differentas spartas culturalas e da las differentas regiuns èn sa sviluppads, instituziuns ed activitads culturalas existentas èn vegnidas amplifitgadas u fundadas da nov, numerus festivals e differentes formats culturals èn naschids. In'emprima contribuziun, respectivamain ina contribuziun da promoziun pli auta, han survegnì ils ultims onns la Klibühni, l'uniun dals Gualsers sco er l'Uniun grischuna d'art. Ultra da quai datti da nov meds da promoziun per «Talents giuvens Musica».

Ultra da la chapitala Cuir cun ils trais museums chantunals, cun il Teater Cuir e cun numerusas ulteriuras instituziuns culturalas sco er cun numerus purschiders da cultura, furman en il chantun Grischun las singulas vischnancas e regiuns lieus culturals independents, nua che la tgira e l'intermediaziun dal patrimoni cultural sco er ina confruntaziun animada ed in ulteriur svilup vivì dals usits e da las tradiziuns han ina gronda impurtanza. En quests lieus sa basan numerusas purschidas sin in sistem da lavur voluntara resp. en uffizi d'onur che funcziuna extraordinariamain bain, ed en il qual cunzunt las uniuns localas surpiglian anc adina ina rolla centrala.

6. Svilup da la promoziun tras contribuziuns, en cifras

L'illustraziun detagliada dal svilup en ils secturs ed instruments da promoziun da la Promoziun da la cultura ha cuntinuà mintga onn dapi l'onn 2018. Il focus da la retschertga è vegnì mess sin ils suandants criteris:

basa da decisiun (disposiziun dal departament u conclus da la Regenza)

- sparta
- autezza da la contribuziun

- regiun

Cun endrizzar ina banca da datas per registrar las dumondas da contribuziun l'onn 2008 èn vegnidas definidas nov regiuns culturalas. La citad da Cuira sco chapitala chantunala è vegnida definida sco atgna regiun, las trais vals talianas Bregaglia, Val Mesauca/Calanca e Puschlav èn vegnidas resumadas a la regiun Grischun talian. Questas nov regiuns culturalas n'han nagin connex cun las indesch regiuns politicas dal chantun.

Regiuns culturalas

© 2024, Uffizi da cultura

En il rom da la revisiun totala da la LPC è vegnida preschentada – en la missiva da la Regenza al Cussegl grond (carnet nr. 10/2016–2017) – ina resumaziun dals resultats ils pli impurtants da l'analisa da la situaziun ch'è vegnida elavurada. Per quest intent èn vegnids examinads ils conclus da la Regenza e las disposiziuns dal departament areguard ils projects sustegnids cun daners da la Lottaria naziunala, e las datas èn vegnidas registradas en glistas. Sin ordinaziun dal DECA èn vegnidas registradas las datas per l'onn 1998 (entrada en vigur da l'emprima LPC) ed en in interval da 5 onns las datas per ils onns 2003 e 2008, sco er las datas per ils onns 2011, 2012 e 2013. En connex cun l'elavuraziun da l'emprim Concept per promover la cultura

èn las indicaziuns dals onns suandants 2014 fin 2018, vegnidas elavuradas e preschentadas sco er cumplettadas per ils onns 2019 fin 2023, e quai en il rom da l'elavuraziun dal CPC 2025–2028.

Il material statistic ch'è vegnì retratg da questa analisa da la situaziun è voluminus e po vegnir consultà sin la pagina d'internet da la Promoziun da la cultura dal Grischun (www.kfg.gr.ch) sut il register «Concept per promover la cultura 2025–2028».

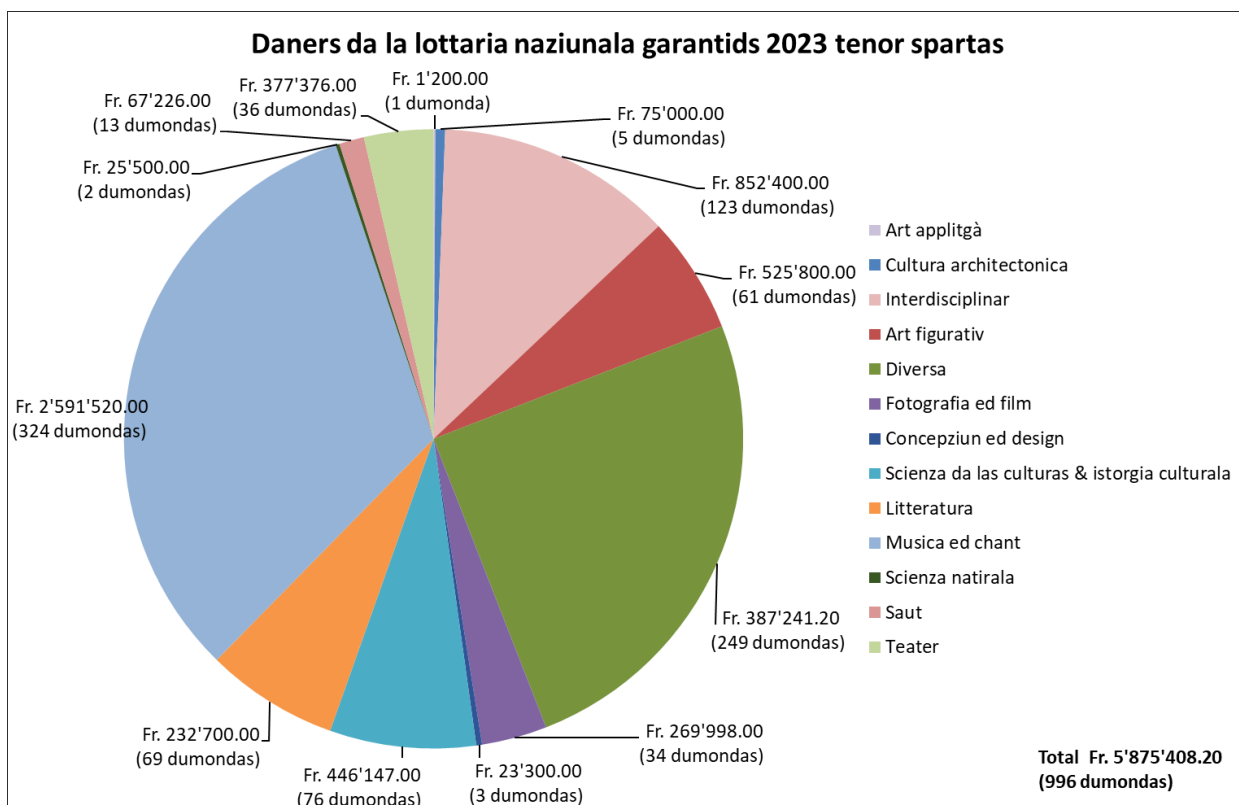
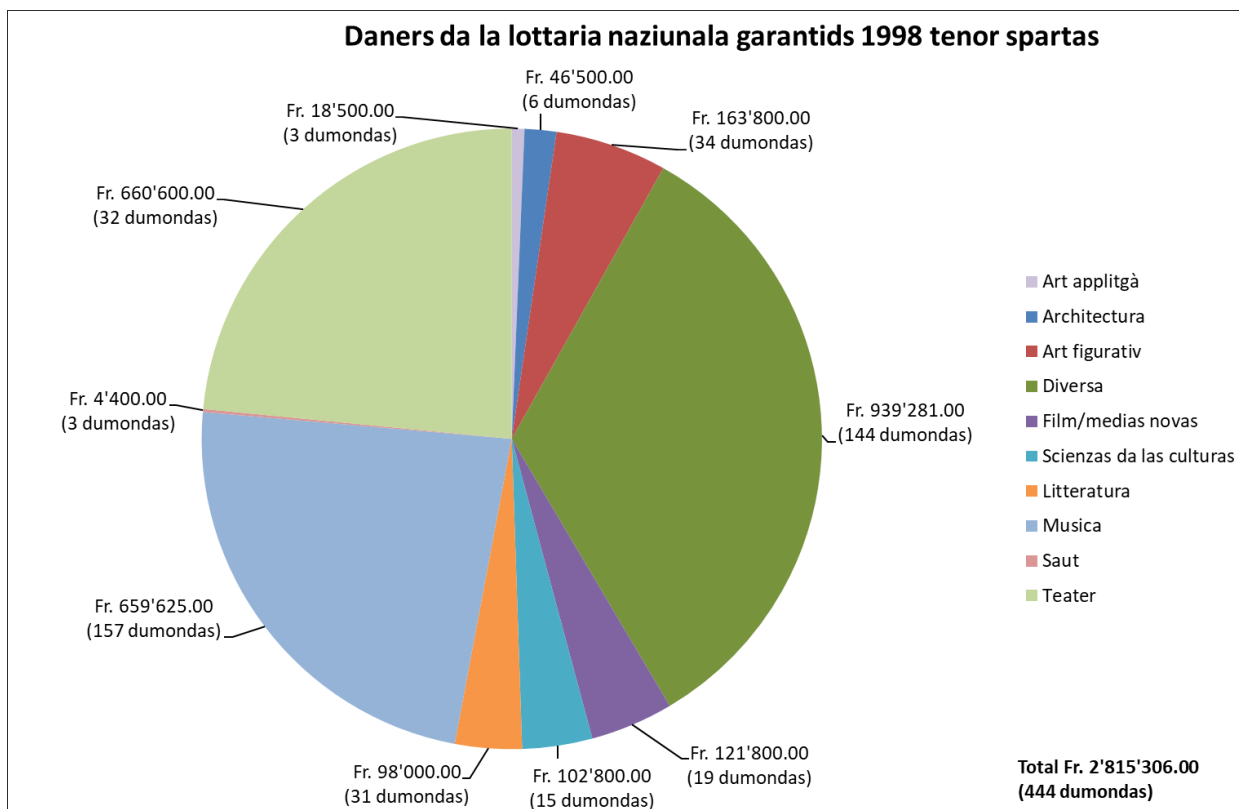
Il register cuntegna:

- contribuziuns a projects or da meds da la Lottaria naziunala dals onns 1998, 2003, 2008, 2011–2023 (ordinadas tenor: spartas, regiuns);
- persunas premiadas: 1969–2024;
- contribuziuns ad ovras (concorrenza per promover la lavur culturala professiunala): 1998–2023 ed
- ateliers a Berlin Treptow, a Berlin Potsdam, a Canberra, a Vienna ed a Roma: 1999 – 2023.

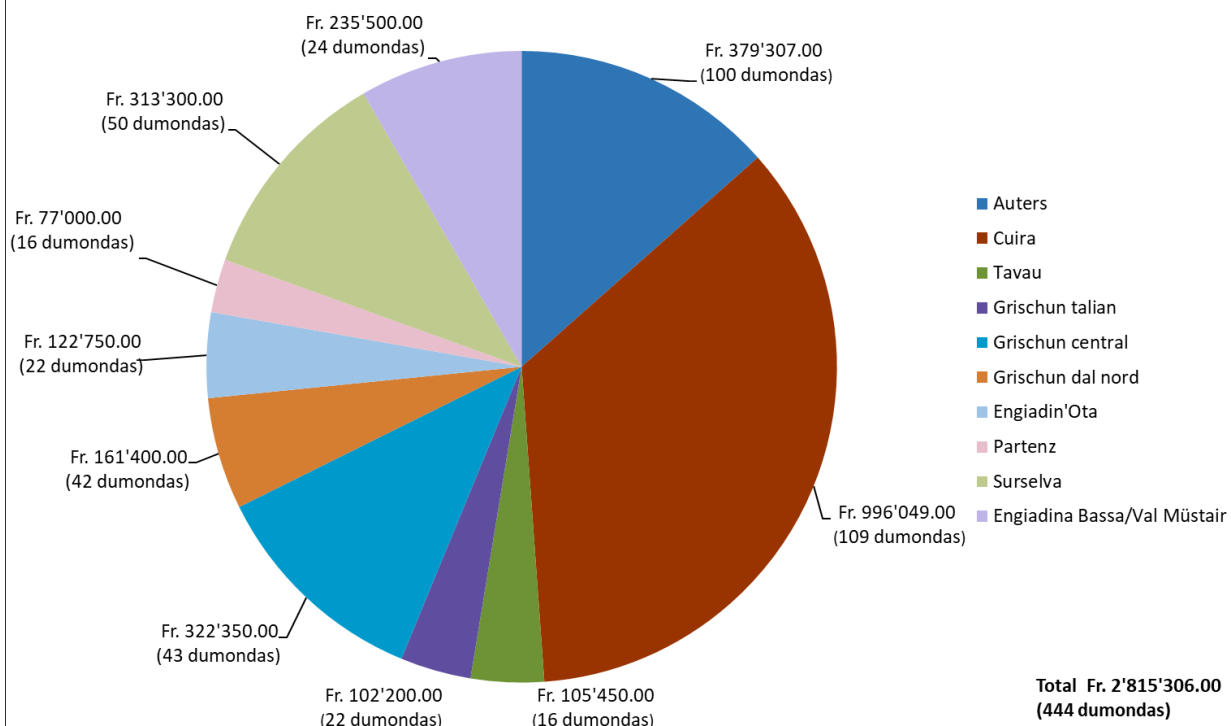
En l'aggiunta 2 da questa missiva vegnan ils resultats ils pli impurtants da l'analisa da la situaziun preschentads en ina grafica.

6.1 Garanzias or da meds da la finanziaziun speziala Lottaria naziunala

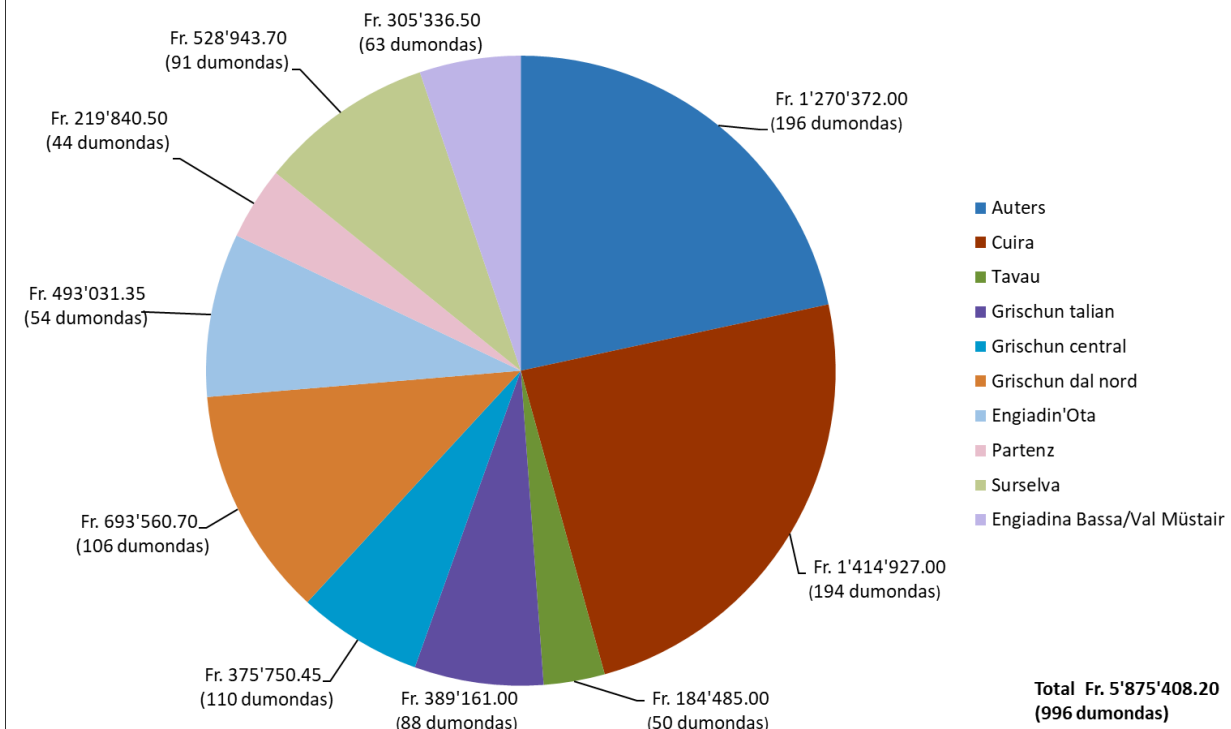
En quai che suonda vegnan preschentadas per ils onns 1998 e 2023 las garanzias or da meds da la finanziaziun speziala Lottaria naziunala, e quai tenor spartas e tenor regiuns:

Daners da la lottaria naziunala garantids 1998 tenor regions

Daners da la lottaria naziunala garantids 2023 tenor regions

In sguard sin las graficas precedentas mussa, ch'in grond dumber da projects da las differentas spartas en l'entir chantun è vegnì realisà dapi l'entrada en vigur da la LPC l'onn 1998. Uschia èn s'augmentads cuntinuadamain tant il dumber da las dumondas ch'èn vegnidas resguardadas sco er l'autozza dals meds da promoziun. L'onn 1998 è vegnida garantida ina contribuziun da tut en tut 2,82 milliuns francs a 444 projects, l'onn 2023 èn quai stads var 5,88 milliuns francs a 996 projects. Las garantias per contribuziuns a projects or da meds da la Lottaria naziunala èn pia pli che sa dublegiadas. Quai è cunzunt d'attribuir al fatg, ch'igl è resultà in cler augment da dumondas da contribuziun en il decurs dals onns. Il motiv persunter è stà quel che la realisaziun da projects culturalis è vegnida professionalisada sco er che la lavur culturala en il sector cultural d'amatur è s'augmentada. Ultra da quai è s'augmentada cuntinuadamain er la purschida d'occurenzas culturalas.

6.2 Contribuziuns periodicas or da meds publics generals

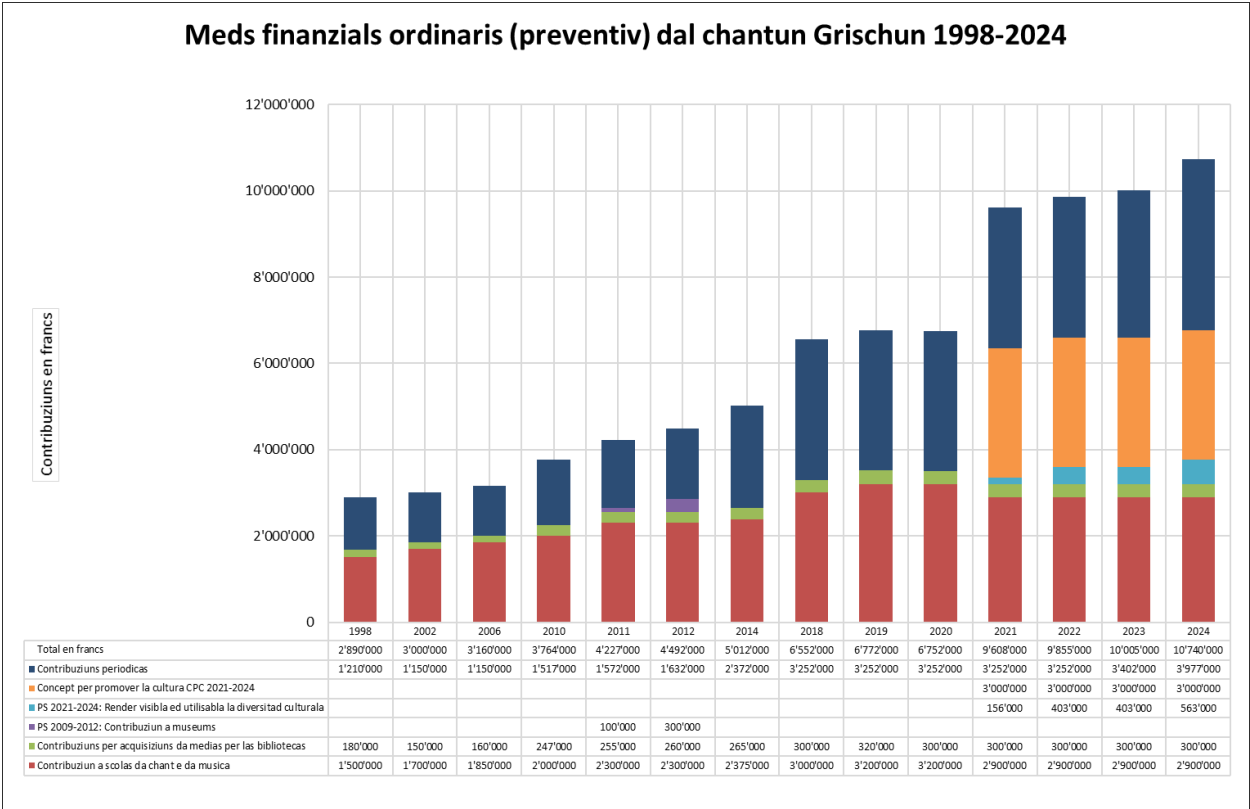
Dapi l'onn 1998 èn las contribuziuns or da meds publics generals adina puspè vegnidas auzadas. Durant la sessiun da december 2013 ha il Cussegl grond concludì d'auzar il preventiv da cultura per 500 000 francs. Uschia è el s'exprimi cleramain a favur d'in rinforzament da la lavur culturala professiunala en il chantun. Las suandantas instituziuns èn vegnidas favurizadas: il Teater Cuira, la Filarmonia da chombra dal Grischun, l'Archiv grischun per la cultura da las dunnas, la Fundaziun Nairs, Origen e l'Opera Viva Sursassa.

Durant la sessiun da december 2017 – en il rom da la revisiun totala da la LPC – ha il Cussegl grond auzà per l'onn 2018 ils meds dal preventiv per tut en tut 880 000 francs. Sa basond sin la LPC ch'è entrada en vigur il 1. da schaner 2018, ha el concedì sut il titel «Contribuziuns ad instituziuns culturalas regiunalas» per l'emprima giada in credit da 600 000 francs. Uschia paja il chantun contribuziuns ad instituziuns culturalas regiunalas, en spezial a museums ed ad archivs culturalis regiunals. En las indesch regiuns politicas vegnan sustegnids tut en tut 35 museums ed archivs culturalis regiunals cun ina contribuziun. Per quest intent èn vegnidas fatgas cunvegnas da prestaziun d'ina durada da 4 onns.

Supplementarmain èn vegnids auzads ils suandants meds dal preventiv: Contribuziuns ad instituziuns e federaziuns da tetg (+ 190 000 francs; da nov 400 000 francs), contribuziuns ad orchesters (+ 40 000 francs, Filarmonia da chombra dal Grischun; da nov 448 000 francs) e contribuziun a la Fundaziun Origen (+ 50 000 francs; da nov 250 000 francs).

Las contribuziuns ad instituziuns ed a federaziuns da tetg èn vegnidas auzadas l'onn 2023 da 400 000 francs sin 550 000 francs (Klibühni) e l'onn 2024 sin 700 000 francs (Uniun grischuna d'art). L'onn 2024 è ultra da quai la contribuziun a l'Uniun dals Gualsers vegnida auzada da 155 000 francs sin 300 000 francs.

Las expensas budgetads or da meds publics generals han importà l'onn 1998 circa 2,8 milliuns francs, l'onn 2018 circa 6,5 milliuns francs, l'onn 2023 circa 10 milliuns francs, l'onn 2024 circa 10,7 milliuns francs. Questas expensas cumpiglian ils dus puncts centrals da svilup «PS 2009–2012, Contribuziun a museums» e «PS 2021–2024, Render visibla ed utilisabla la diversidad culturala» sco er las contribuziuns en il rom dal CPC 2021–2024.

7. Facit

Dapi l'entrada en vigur da la LPC l'onn 1998 èn sa midadas e s'extendidas cuntinuadamain la chapientscha da la cultura sco er la purschida culturala en il chantun. Las instituziuns e las uniuns èn s'establidas u han cuntanschì in nov status, las spartas èn sa sviluppadas vinavant e las artistas ed ils artists emprovan d'obtegnair in entretschament pli stretg in cun l'auter. Ultra da quai han temas sco la participaziun culturala, l'interdisciplinaritad u l'intermediaziun da cultura survegnì ina impurtanza pli e pli gronda. Tar las artistas ed ils artists constateschan ins ultra da quai in augment da la professionalisaziun. Tut quests svilups derivan la finala da

l'engaschament d'instituziuns culturalas, da gruppas d'interess sco er da singulas persunas, che han persequità e realisà ideas e finamiras a favur da lur projects culturals. Anc adina sa basan numerus projects culturals sco er las purschidas che resultan da quels, sin in sistem da lavur voluntara che funcziuna bain, ed en il qual tant uniuns sco er persunas singulas giogan ina rolla impurtanta, na cumparan però en nagina statistica da contribuziun.

Da l'onn 1998 fin oz èn ils meds finanzials dal chantun a favur da projects culturals s'augmentads cuntinuadamain. Per la promoziun da projects è quai d'attribuir a l'augment quantitativ da las dumondas da contribuziun e – sco menziunà qua survar – er a la professionalisaziun da las acturas e dals acturs culturals. Er las contribuziuns periodicas annualas or da meds publics generals èn vegnidas auzadas essenzialmain durant questa perioda. Tras quai èn vegnidas stgaffidas meglras cundiziuns generalas per tschertas instituziuns en il chantun. Questas cundiziuns signifitgan in cuntinuitad pli gronda, cunzunt però dapli segirezza da planisaziun. Uschia han pudì vegnir stgaffidas plazzas da lavur e generadas pussaivladads da gudogn.

8. Contribuziuns sin basa dal CPC 2021–2024

Tenor l'accent da promoziun III rinforza il chantun Grischun las cundiziuns da produciun per la lavur culturala. Sin basa da la finamira 2 duai vegnir optimada la segirezza da planisaziun per artistas ed artists sco er per instituziuns culturalas. La mesira per in spazi da temp definì èn stadas emprimas cunvegnas da prestaziun resp. l'extensiun da cunvegnas existentas sin instituziuns culturalas. Questa ultima chausa è capitada grazia a cunvegnas da prestaziun supplementaras.

8.1. Cunvegnas da prestaziun concluidas

Cun l'entrada en vigur dal CPC 2021–2024 èn vegnidas concluidas tut en tut 41 cunvegnas da prestaziun (CP) d'ina summa totala dad 1 594 000 francs cun ina durada da 3 resp. 4 onns.

Las suandantas 19 instituziuns culturalas han survegnì in'emprima cunvegna da prestaziun cun ina durada da 4 onns (2021–2024) e cun ina summa totala da 441 000 francs.

- Fundaziun Museum dal stgazi da la catedrala, Cuir	- Fundaziun Milly Weber, San Murezzan
- Uniun Museum Vaz	- Fundaziun Pro Laax-Cularta, Laax
- Uniun progetti d'Arte Val Bregaglia	- Museum dal sport d'enviern, Tavau
- Uniun Archiv cultural Tusaun, Viamala	- Fundaziun Schmelzra, S-charl

- Fundaziun Vnà/Atelier da film Cinevnà	- Fundaziun Lilly Keller, Tusaun
- Zuoz Globe Lyceum Alpinum	- Ass. Center d'Art e cultura, Alvra
- Centro culturale, Mesauc	- Camera obscura, Val Puschlav
- Uniun Kulturplatz, Tavau	- Ass. iSTORIA, Val Puschlav
- Gruppa culturala St. Antönien	- Societad grischuna da costumes
- Fundaziun La Tuor, Samedan	

Las suandantas 13 instituziuns han survegnì ina cunvegna da prestaziun supplementara cun ina durada da 4 onns (2021–2024) e cun ina summa totala da 735 000 francs.

- Fundaziun Teater Cuira	- Fundaziun per la fotografia, Cuira
- Uniun litografia, chastè da Haldenstein	- Fundaziun Nairs, Scuol
- Nova Fundaziun Origen, Riom	- Fundaziun da cultura Lumnezia, Lumnezia
- Fundaziun Museum Kirchner, Tavau	- Fondazione Archivio a Marca, Mesauc
- Uniun Filarmonia da chombra, Cuira	- Museum Regiunal Surselva, Glion
- Kulturschuppen, Clastra	- Museo Poschiavino, Poschiavo
- Uniun Museum local Arosa–Scanvetg	

Tut en tut è vegnidas fixadas 32 cunvegna da prestaziun en la dimensiun dad 1 176 000 francs per ils onns 2021–2024.

Per ils onns 2022–2024 è vegnidas fatgas tschintg emprimas cunvegna da prestaziun cun in import da 193 000 francs, numnadamain cun:

- Uniun da commerzi e mastergn, Val S. Pieder	- Uniun Arosa cultura, Arosa
- Societa cooperativa, La Cascata, Augio	- Museum da medischina, Tavau
- Caritas, Cuira	

Las suandantas 4 instituziuns culturalas han survegnì ina cunvegna da prestaziun supplementara cun ina durada da 3 onns (2022–2024) e cun ina summa totala da 225 000 francs:

- Uniun Archiv cultural Engiadin'Ota, Samedan	- Uniun Chasa Jaura, Val Müstair
- Museum da viafier Alvra, Bravuogn	- Fundaziun Chesa Planta, Samedan

Tut en tut è vegnidas fixadas cunvegna da prestaziun cun 9 instituziuns en la dimensiun da 418 000 francs per ils onns 2022–2024.

Durant ils onns 2021–2024 èn vegnidas fatgas tut en tut 24 emprimas cunvegnas da prestaziun en l'import da 634 000 francs e 17 cunvegnas da prestaziun supplementara en l'import da 960 000 francs.

8.2. Cunvegnas da project (dad in e da plirs onns)

Per ils projects inoltrads è resultà in tschert retard sut l'aspect da la pandemia dal coronavirus. L'onn 2021 han uschia pudì vegnir approvads e suenter realisads mo dus projects. L'onn 2022 èn vegnids approvads 25 projects e l'onn 2023 ulteriurs 51 projects. Per ils tut en tut 78 projects èn vegnids garantids totalmain 3 406 385 francs per la perioda 2021–2024 (stadi: 26-02-2024).

Durada dals singuls projects:

2021–2022	2
2022	9
2022–2023	12
2022–2024	4
2023	24
2023–2024	27

Da quai:

effectiv sin ils custs 2021	fr.	265 000
effectiv sin ils custs 2022	fr.	678 025
effectiv sin ils custs 2023	fr.	1 117 135
effectiv sin ils custs 2024	fr.	1 346 225

Contribuziuns a projects tenor il CPC 2021–2024

conto 4250.363648

- Giubileum «800 onns Clastra», Clastra
 - «Europa auf Kur-Mythos Davos», visitas guidadas, prelecziuns, concerts
 - «Comander 2023: 500 onns reformaziun a Cuira»
 - Circus Lollypopp Alvagni
 - Circus da giuvenils «circo futuro»
 - Stimmwerkbande, Cuira, concerts
 - Ressor K, Cuira, producziun da teater «l'ingiant» (svilup dal project, elavuraziun posteriura ed evaluaziun)
 - Biblioteca da la citad da Cuira, tandem da lectura
 - Uniun La Vitrina Curaglia, exposiziun «La Vitrina»
 - Fundaziun da cultura Lumnezia, Lumnezia, differents projects culturals parzials (concerts, occurrenzas e.u.v.)
 - Associazione Fenice, Poschiavo, project da teater
 - Museum Sursilvan Cuort Ligia Grischa, Trun, exposiziun speziala «Sin viseta en la Cuort Ligia Grischa a Trun»
 - BDFIL, festival internaziunal, Losanna: «Comic Festival»
 - Societad istorica Val Puschlav, Poschiavo, project «Le cinque ave», Storie di donne poschiavine dell'Ottocento
 - Uniun Art e cultura, Schluein, Festival da cultura Löwenberg 2022
 - Museum da Kirchner Tavau, «Kirchner tanzen», lavuratori da saut cun persunas cun impediments
 - From Kid, Cuira, Club-Tour, Musica
 - Exposiziun «Ardor», santeri Sihlfeld, Turitg
 - Teaters al liber Cuira, producziun da teater «Gott»
 - Bilderfest ScRL, Minca, project da film «Römer in den Alpen»
 - Biblioteca da la citad da Cuira, project «Litteratura svizra a Cuira»
 - Dis da qultura 2022, Cuira, concerts e prelecziuns
 - Uniun leger GR, Cuira, renovaziun da las rasulaunas da cudeschs
 - Leger GR, Cuira, project Spiralcurriculum
 - Uniun Instituziuns culturalas Engiadina, project «Vom Licht im Engadin», San Murezzan
 - Fausta piuniera, Breil, 150 onns turissem a Breil
 - Exposiziun en in supermartgà a Stockholm Gianin Conrad, Domat
 - Museum da medischina Tavau, preschentaziun dals sanatoris a Tavau, che sa basa sin l'internet
 - Turaco Producziun da films Turitg, film documentar «Brandfall»
 - Openair da musica populara, Arosa, concert d'advent
 - Uniun Ensemble ö, Panaduz, opera «Kilroy»
 - Uniun Ensemble ö, Panaduz, concert «Die Blumen des nächsten Frühlings»
 - Uniun Trun Cultura, Trun, exposiziun Mathias Spescha, «Retuorn a Trun – Retuorn a Casa»
 - Scola d'art dal Grischun, Cuira, project «Kinderkunschi»
 - Project d'exposiziun «Lost Waters», Stuttgart
 - Association Old Chaps, Cuira, project «ART'sCOOL», plattafurma d'intermediaziun (podcast)
 - Grappa da teater Val Müstair, Müstair, preschentaziun da teater «Girunwalla»
 - Festival Poesie, Brixen, Poesia alpina d'ozendi
 - Kulturplatz Tavau, «Cultura per tuts sin l'Arkadenplatz»
 - Revista da giubileum 200 onns Via commerciala, Tusaun
 - Viamala turissem, Tusaun, project «200 onns Via commerciala», visitas guidadas e prelecziuns
 - Uniun grischuna d'art, Cuira, exposiziun «Alberto Giacometti»
 - Uniun «Sala Viaggiatori», Castasegna, exposiziun «Castasegna sotto tensione» e «Castagno»
 - Scola da musica Partenz, musical «what now, Nuns»
 - Shining Film e show: Producziun da la seria L'Ultim Rumantsch, Cuira
 - Uniun travers, Zuoz, festival da teater «festival travers, Zuoz»
 - Nova Fundaziun Origen, Riom, teater al liber «Arsa da Riom»
 - Viamala turissem, project «Senda d'aventura Via commerciala»
 - Viafier retica, Cuira, elavuraziun da l'archiv
 - Pro Museum Alpin, Puntraschigna, exposiziun speziala «Johann W.F. Coaz»
 - Pro Museum Alpin, Puntraschigna, surpigliada dal Museum da la fotografia Foto 'Flury'
 - Biblioteca da la citad da Cuira, diversas occurrenzas davart promoziun da la lingua e da la lectura
-

- Gianin Conrad Domat, project d'exposiziun, how to move Mountains	- Return da la grupp da cristals, Lumbrëin
- Fundaziun Patrimoni Cultural RTR, Cuira, quatter projects per mantegnair il patrimoni da la cultura rumantscha	- Scola auta spezialisada dal Grischun, Cuira, project «Viagg-io»
- Chasa Editura Rumantscha, Cuira, cudesch «Da se cò – Prosa surmirana 1848–2000»	- Uniun Popcorn Opera, Lumbrëin, spectacul sin tribuna
- Museum da la fortezza Crestawald, nova acquisiziun d'audioguides	- Ensemble ö project «Neue Musik ohne Berührungsängste»
- Fundaziun Heidi Maiavilla, diversas occurrenzas davart l'artisanadi e davart usits vegls	- Die Kollaboratuere, producziun da teater «TELL»
- Dis dal film mundial Tusaun, 32. Dis dal film mundial	- Post spezialisà per la cultura Tavau: 100 onns Zauberberg, giubileum Thomas Mann 2024
- Uniun d'art Cuira, exposiziun «Co che la lingua inventa il mund»	- Docmine Production SA: Producziun dal film documentar «Digital Humans»
- Uniun d'art Cuira, exposiziun «Augusto Giacometti, Contemplazione»	- Yvonne Bollhalder/Margrit Cantieni: Producziun dal film curt «Einsam sind die anderen»
- Uniun Trun Cultura, exposiziun «Espace Imaginaire»	- Mira Film ScRL: Producziun dal film documentar «Unser Geld»
- Uniun Scuol Classics «Golden Gate meets Scuol», quatter concerts	- Filmgerberei ScRL: Svilup dal project dal film dramatic «Steinbockraub»
- Filarmonia da chombra dal Grischun «Gieus festivs en il chastè 2024»	- Palorma ScRL, Braggio: Svilup dal project dal film documentar «Die wilden Hühner»
- Vinca Film ScRL, Turitg, film «I Giacometti»	- Fiumi Film: Realisaziun dal film documentar «Il lupo nel mio sangue»
- Monte films Trun: Producziun da dus films «Détgas e fatgas d'ina perdetga metta»	- Vischnanca da Trun: 600 onns Ligia Grischa: "Sut igl Ischi 2024"
- Post spezialisà per la cultura Arosa-Scanvetg, Arosa, project «Klanginstallationen Dörferweg Schanfigg»	

Total da las contribuziuns garantidas a cunvegns da prestaziun ed a projects 2021–2024 (stadi dals 26 da favrer 2024):

Cunvegns da prestaziun:	fr.	5 958 000
Projects:	fr.	3 406 385
total	fr.	9 364 385

Pervia da la pandemia dal coronavirus n'han tut en tut 2 635 615 francs betg pudì vegnir exaurids en la perioda 2021–2024.

VII. Concept per promover la cultura en il Grischun 2021–2024

Tenor l'art. 5 LPC concluda il Cussegl grond sin proposta da la Regenza mintga 4 onns in concept cumplessiv per promover la cultura en il chantun. L'emprim CPC 2021–2024 ha il Cussegl grond concludì en la sessiun d'october 2020 e concedì durant la sessiun da december ina contribuziun annuala da 3 milliuns francs per al realisar.

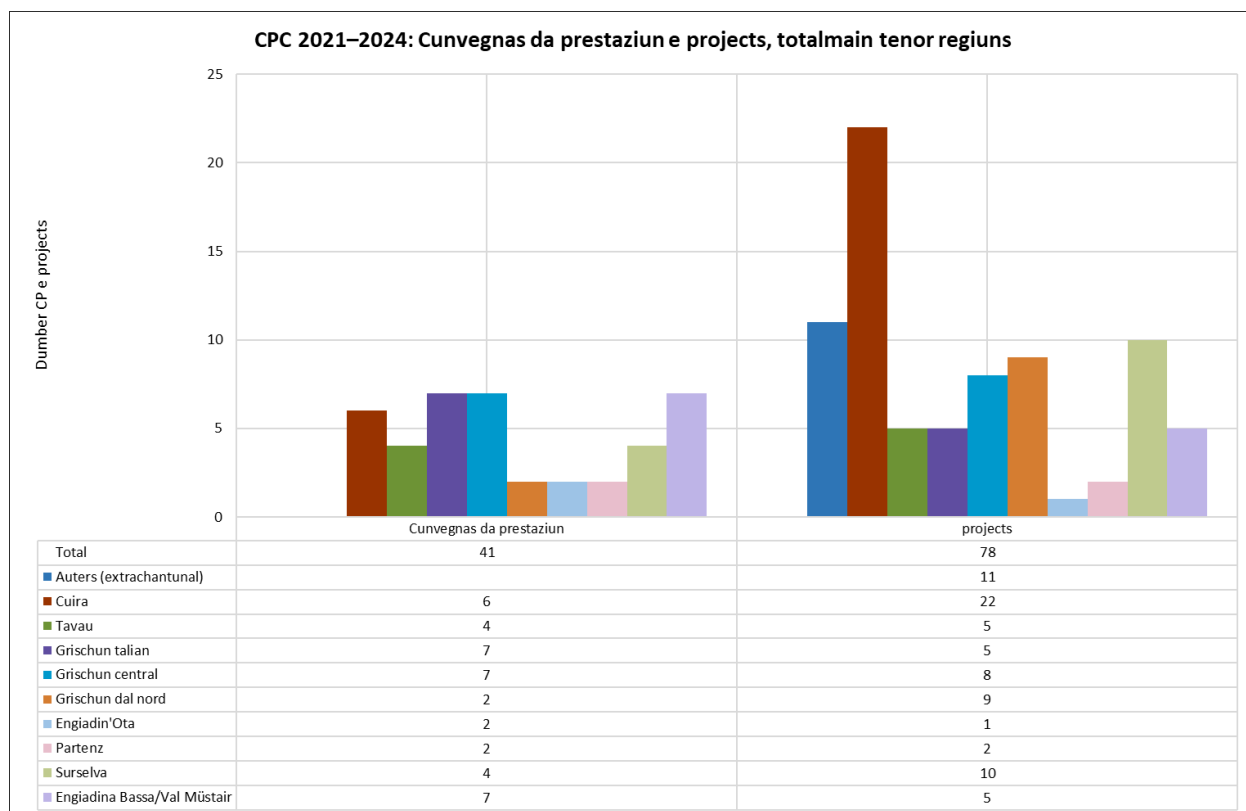
1. Realisaziun

La realisaziun da l'emprim CPC cun ils accents da promoziun respectivs, cun las finamiras e cun las mesiras correspudentas dura anc fin la fin da l'onn 2024. Ella ha cumenzà cumplainamain durant il temp da la pandemia dal coronavirus. Pervia da las restricziuns ch'eran vegnidas ordinadas, è la vita culturala praticamain sa fermada. Pir vers mez 2022 han las artistas ed ils artists puspè pudì vegnir activs. Uschia èn stads a disposiziun mo bundant in onn e mez per pudair valitar la realisaziun dal CPC 2021–2024.

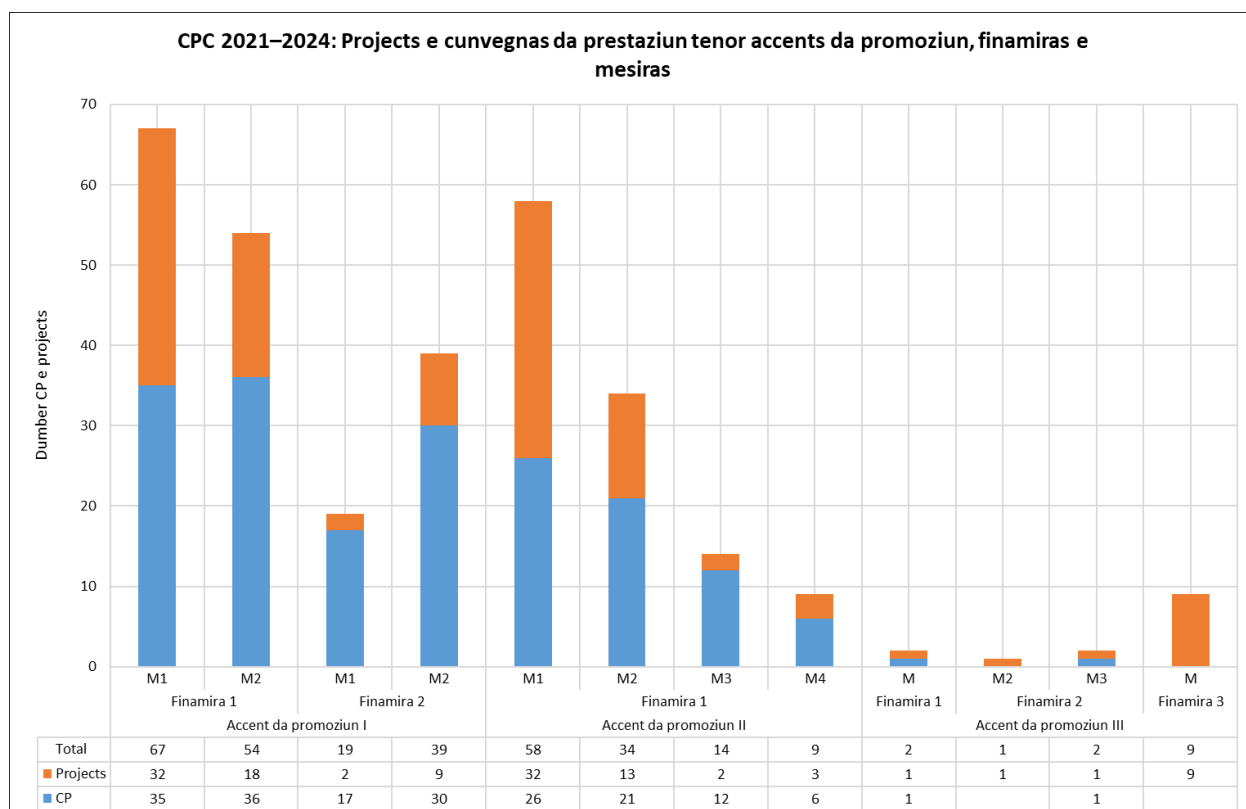
1.1. Cunvegnas da prestaziun e da project

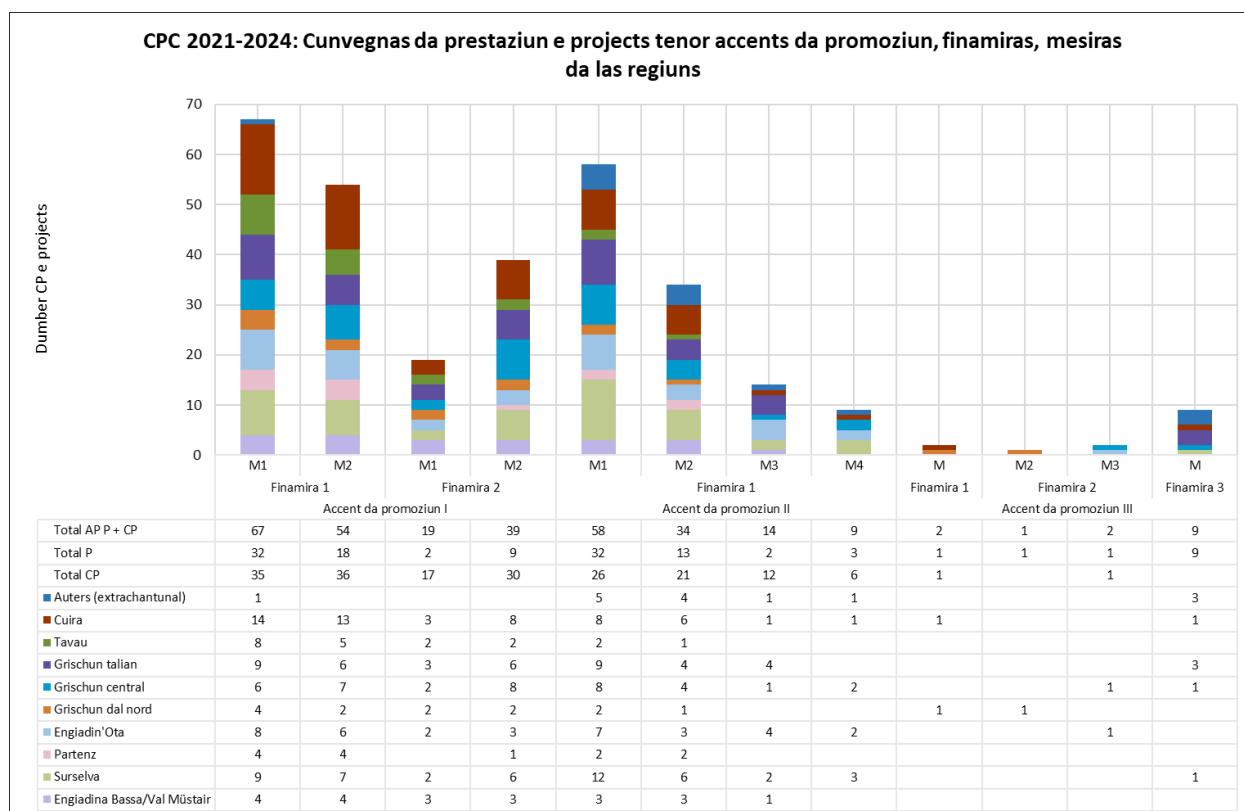
Malgrà las restricziuns durant l'emprim onn e mez ha pudì vegnir realisada cun success ina part considerabla da las finamiras e da las mesiras che figureschan sut ils trais accents da promoziun. Tenor l'accent da promoziun III, finamira 2, mesira 1 era in accent la conclusiun da cunvegnas da prestaziun cun differentas instituziuns (novas e supplementaras) sco er il pajament da contribuziuns a differentes projects d'in u da plirs onns. Tar tuts dus instruments stoi vegnir punctuà, che la segirezza da planisaziun ha ina fitg gronda impurtanza. Ultra da cunvegnas da prestaziun da plirs onns èsi er stà pussaivel per l'emprima giada da sustegnair projects sur plirs onns.

La suandanta glista mussa la repartiziun sin las regiuns da las cunvegnas da prestaziun sco er dals projects che vegnan finanziads sur il CPC:

Il suandant diagram mussa l'attribuziun dals accents da promoziun, da las finamiras e da las mesiras en las 41 cunvegns da prestaziun ed en ils 78 projects.

1.2. Promoziun dal film

Tenor l'accent da promoziun III, finamira 3, duess la promoziun dal film vegnir structurada ed elavurà e realisà in model da promoziun che parta dal scenari ed arriva a la producziun ed a l'evaluaziun per realisar projects da film. Ils 20 da zercladur 2023 ha la Regenza approvà il nov model per la promoziun dal film. Quest model definescha las cundiziuns generalas per las cineastas ed ils cineasts e per las producentas ed ils producents professiunals dal chantun. La promoziun s'extenda sin il svilup dal scenari e dal project, sin la producziun e sin la postproducziun sco er sin la distribuziun da films lungs, films mesauns e films curts, da films dramatics e films documentars, da films animads e films experimentals.

Promovids vegnan da nov ils projects da film, als quals èn participads cineastas e cineasts grischuns en posiziuns decisivas. Sustegnids vegnan en emprima lingia projects d'auta qualitat da cineastas e cineasts professiunals e da firmas da producziun, d'organisaturas e d'organisaturs d'occurrentas da films e d'organisaziuns culturalas da film. Exclusas da la promoziun èn percenter producziuns puramain commercialas sco films da reclama e films d'incumbensa.

La promoziun dal film ha cumenzà fitg bain ed en moda empermettent. Fin il mars 2024 han uschia gia pudì vegnir concedidas duas contribuziuns da 45 000 francs al svilup d'in scenari e d'in project, tschintg contribuziuns da 297 000 francs a la producziun sco er duas contribuziuns da 25 000 francs a la distribuziun sur il nov model per la promoziun dal film.

1.3. Plattafurma da communicaziun e d'infurmaziun

En il CPC 2021–2024 vegn fixà sut l'accent da promoziun I en la finamira 3 il suandant: Las infurmaziuns davart purschidas ed activitads culturalas èn disponiblas en ina furma adattada sin chanals da communicaziun moderns ed attractivs. La mesira respectiva è la suandanta: Il basegn d'ina plattafurma da communicaziun e d'infurmaziun centrala e digitalisada vegn erui e formulà resguardond las medias d'infurmaziun existentas, cunzunt quella da Grischun Vacanzas, per ch'i resultia *ina* plattafurma ferma che vegn administrada.

Quest giavisch èn vegnì integrà en il rom dal Program da la Regenza 2021–2024 sco punct central da svilup 5.2. «Render la diversidad culturala visibla ed utilisabla. La diversidad culturala è accessibla sin via digitala ed il niz da la cultura per l'economia ed il turissem sco er per la furmaziun e la scienza è pli grond.» L'Uffizi da cultura ha pia creà per l'emprima giada in vast portal da cultura per il Grischun, numnà Porta Cultura (<https://portacultura.gr.ch>). La finamira è quella da porscher in register digital ed ina plattafurma da retschertga per il patrimoni cultural e linguistic dal Grischun sco er per infurmaziuns ed occurrenzas culturalas. La Porta Cultura tanscha dal rastè tradiziunal fin a l'ovra d'art abstracta, da la scrittira medievals fin a la fortezza da la Guerra freida, da l'Hom Strom fin als nums rurals d'ina vischnanca: La Porta Cultura envida da scuvrir la cultura, l'istorgia ed il temp actual dal Grischun en l'internet.

Ozendi èsi daventà indispensabel da metter a disposiziun cuntegns culturali en moda simpla, independenta dal lieu ed effizienta, per ch'els possian vegnir duvrads; saja quai da la populaziun, da la furmaziun, da la scienza u da l'economia e dal turissem. Sapientivamain survegn la noziun cultura ina significaziun vasta sin il portal: Objects e cuntegns d'instituziuns chantunals e betg chantunals vegnan preschentads e colliads in cun l'auter. Il spectrum è grond. Integrads na vegnan betg mo objects da la cultura populara, ovrar d'art, documents e publicaziuns, mabain er medias audiovisualas, objects natirals e blier auter pli. Cumpletà vegn il register cun in grond dumber d'ovras architectonicas en il chantun, ch'èn sut protecziun da monuments sco er cun lieus impurtants da chats archeologics, cun num locals e rurals dal Grischun sco er cun il patrimoni cultural immaterial. L'integraziun da las occurrenzas che vegnan organisadas en il Grischun, permetta da colliar il patrimoni cultural istoric cun las activitads culturalas d'ozendi.

Per dar access ad in circul d'utilisadras e d'utilisaders uschè vast sco pussaivel, ha Porta Cultura ina navigaziun en tschintg linguas.

1.4. Sinergia potenziala tranter lavur culturala e svilup regional

Tenor l'accent da promoziun II, finamira 3, renconuschan las acturas ed ils acturs culturals e las personas responsablas per il svilup regional il potenzial, las schanzas e las pussaivladads da sviluppar, realisar ed intermediar cuminaivlamain projects culturals . Ensem cun il UET examinescha ed evaluescha l'Uffizi da cultura las sinergias potenzialas tranter las acturas ed ils acturs en la lavur culturala e las personas responsablas per il svilup regional. Sche necessari duain vegnir definids champs d'acziun cuminaivels.

Il barat tranter il UET, las sviluppadras ed ils sviluppaders regionals, il president da Museums grischuns e la manadra dal UdC ha mussà, che la cultura ha ina gronda impurtanza per tut las spartas e per tut las branschas.

L'uniun graubünden Cultura, ch'è vegnida fundada l'onn 2023, gioga ina rolla impurtanta per realisar questa mesira. Uschia ha graubünden Cultura la finamira da crear raits tranter las acturas ed ils acturs dals secturs da la cultura e dal turissem. Da questa collavuraziun duain resultar novas aventuras per giasts sco er per personas indigenas. La finamira è er quella d'establi il Grischun pli e pli sco destinaziun per personas svizras ed estras che s'interessan per cultura.

graubünden Cultura sa chapescha sco post da svilup e da servetsch da l'entir chantun per las organisaziuns e per las acturas ed ils acturs dal turissem da cultura en il Grischun. graubünden Cultura n'è betg in program da promoziun per singuls projects, ma tuttina ha el l'intenziun da crear – cun posiziunar la cultura en il turissem – er plivalurs per las singulas artistas e per ils singuls artists, per las acturas ed ils acturs turistics u per las organisaziuns.

I sa tracta dad

- installar in'organisaziun da tetg chantunala
- realisar occurrenzas da sensibilisaziun e da dialog
- metter a disposiziun instruments da qualidad e formats da furmaziun
- promover il svilup da purschidas sco er cooperaziuns entaifer las spartas culturalas
- pussibilitar pussaivladads da communicaziun cuminaivlas e debattas spezializadas curatadas

Il project graubünden Cultura vul posiziunar il Grischun sco ina da las regiuns directivas per il turissem cultural en las Alps. La ritgezza culturala dal Grischun duai vegnir rendida visibla e

perceptibla tras purschidas turisticas culturalas. Per quest intent ston ils partenaris dals secturs da la cultura e dal turissem vegnir colliads in cun l'auter en moda profitabla. En la publicitad sco er tar ils giasts è la finamira quella da stgaffir ina conscienza per la cultura multifara dal Grischun sco er ina dumonda da purschidas turisticas culturalas. Ils cuntegns e las infurmaziuns en Porta Cultura porschan vastas infurmaziuns e pussaivladads da crear raits.

Il project vegn purtà da l'uniun graubünden Cultura che sa cumpona da l'Institut per la perscrutaziun da la cultura grischuna, da l'uniun Grischun Vacanzas, dal secretariat da la marca «graubünden» sco er dal post da perscrutaziun per turissem e svilup persistent da la ZHAW Vargistagn. La Regenza grischuna promova il project graubünden Cultura («Realisaziun dal turissem cultural Grischun 2023–2026») cun ina contribuziun chantunala en il rom da la Nova politica regionala da la Confederaziun (NPR). L'impuls da promoziun finanziel dal maun public en la fasa da realisaziun duai permetter d'installar in'organisaziun da servetsch e da support che, sche pussaivel, finanziescha sasezza.

1.5. Perspectiva per la fin da l'onn 2024

L'emprim CPC 2021–2024 ch'è vegnì approvà dal Cussegl grond vala anc fin ils 31 da december 2024. En il temp restant vegni a sa tractar en emprima lingia d'accompagnar la realisaziun da las cunvegns da prestaziun ch'èn vegnidas fatgas cun las instituziuns e da terminar ils projects currentes. Medemamain duai vegnir realisà il model per la promoziun dal film.

Parallelamain a quai vegn elavurà in model da promoziun che duai tegnair quint da l'entir process d'in

project cultural u artistic, davent da l'idea sur la producziun fin a la distribuziun ed a l'evaluaziun. Il barat cun las sviluppadras ed ils sviluppaders regional sco er cun las personas responsablas da graubünden Cultura vegn tgirà ed amplifitgà.

2. Evaluaziun

2.1. Resultats da l'evaluaziun

Il Concept per promover la cultura è vegnì evaluà en in'emprim pass sin basa d'ina retschertga tar las 41 instituziuns, cun las qualas era vegnida fatga ina cunvegna da prestaziun, sco er tar las 17 organisaziuns cun cunvegns da project da plirs onns. Il questunari respunda la dumonda, sch'ins vul giuditgar davart ils singuls accents da promoziun, sche singulas finamiras e mesiras duessan vegnir stritgadas, reducidas, mantegnidas u rinforzadas, quai cun ina valitaziun correspudenta (minus/minus – minus – plus – plus/plus).

Cun in dumber da respostas da circa 72 % pon ils resultats, respectivamain las decleraziuns vegnir giuditgads sco represchentativs.

I po vegnir constatà, ch'ils accents da promoziun che figureschan en il CPC 2021–2024 cun las finamiras e las mesiras appartegnentas survegnan ina gronda acceptanza ed in grond sustegn da las persunas interrogadas. Stgars 90 % da las persunas interrogadas han inditgà, ch'ils trais accents da promoziun duajan vegnir mantegnids u rinforzads cun tut las finamiras e mesiras.

En media sa preschenta la valitaziun da las finamiras e mesiras sco suonda:

Minus/minus	1,1 %
Minus	10,6 %
Plus	57,1 %
Plus/Plus	31,2 %

Per resumar giuditgeschan 88,3 % las finamiras e mesiras dal CPC 2021–2024 sco impurtantas fin fitg impurtantas.

2.1.1. Davart ils accents da promoziun, las singulas finamiras e mesiras

Accent da promoziun I

Il chantun Grischun rinforza la participaziun a la cultura da tut ils circuls da la populaziun
95 % da las persunas interrogadas han dà in giudicament en chausa, 5 % nagin.

Finamira 1: *Tut ils circuls da la populaziun en il chantun Grischun han access a purschidas ed activitads culturalas.*

Questa finamira duai vegnir mantegnida u rinforzada cumplainamain, perquai ch'ella vegn valitada da tuttas e da tuts sco positiva.

Mesira 1:

La Promoziun chantunala da la cultura sustegna instituziuns culturalas, bibliotecas, scolas sco er artistas ed artists, sch'i sa tracta:

- da realisar projects culturalas cun uffants e giuvenils;
- d'emprender ad enconuscher furmas multifaras da la lavur culturala cun uffants e giuvenils;
- d'envidar persunas immigradas ad activitads culturalas ed al barat cultural;
- d'elavurar projects culturalas che promovon la chapientscha vicendaivla per differentas furmas d'expressiun culturalas e che han damai in effect integrativ (p.ex. per persunas immigradas, per differentas generaziuns, per persunas cun impediments);

- da sviluppar purschidas per differents circuls da la populaziun, che promovan la chapientscha culturala tras l'intermediaziun da savida (p.ex. tras la lavur da museum e tras la promoziun da la lectura) e
- da porscher e trair a niz la cultura per intermediar savida en ils fatgs da furmaziun.

Questa mesira duai vegnir mantegnida u rinforzada cumplainamain, perquai ch'ella vegn validada da 98 % sco positiva.

Mesira 2:

La Promoziun chantunala da la cultura sustegna:

- projects culturals ch'èn destinads a circuls da la populaziun uschè vasts sco pussaivel, che sveglian chapientscha per la cultura e che permettian access nunbirocratic (famiglias), p.ex. tras bigliets a pretschs reducids resp. tras la cumpensaziun da las perditas d'entradas;
- l'utilisaziun da purschidas culturalas per scholaras e scholars durant il temp da scola obligatoric sco er per scholaras e scholars da scolas da musica renconuschidas (Scola & cultura);
- l'instrument da promoziun existent e cumprovà «Scola & cultura» ed – en collavuraziun cun l'Uffizi per la scola populara ed il sport, cun l'Associaziun da las scolas da chant e da musica dal Grischun, cun ils museums, cun las bibliotecas e cun ulteriuras federaziuns – in'utilisaziun pli intensiva e l'extensiun da quest instrument.

Questa mesira duai vegnir mantegnida u rinforzada cumplainamain, perquai ch'ella vegn validada da 98 % sco positiva.

Finamira 2: *L'intermediaziun da cultura e las cundiziuns generalas necessarias vegnan optimadas.*

99 % vulan mantegnair u rinforzar questa finamira, perquai ch'ella vegn validada da 97 % sco positiva.

Mesira 1: La Promoziun chantunala da la cultura sustegna – sur las federaziuns e tras persunas spezialisadas – il svilup da purschidas da furmaziun supplementara per l'intermediaziun da cultura (per persunas d'instrucziun e per ulteriuras persunas interessadas).

95 % vulan mantegnair u rinforzar questa finamira, perquai ch'ella vegn validada da 94 % sco positiva.

Mesira 2: La Promoziun chantunala da la cultura sustegna la realisaziun da purschidas d'intermediaziun da cultura, per che la pussaivladad da la populaziun indigena e dals giasts da sa participar a la cultura possia vegnir augmentada.

98 % vulan mantegnair u rinforzar questa mesira, perquai ch'ella vegn validada da 99 % sco positiva.

Finamira 3: *Las infurmaziuns davart purschidas ed activitads culturalas èn disponiblas en ina furma adattada sin chanals da communicaziun moderns ed attractivs.*

Questa finamira duai vegnir mantegnida u rinforzada cumplainamain, perquai ch'ella vegn validada da tuttas e da tuts sco positiva.

Mesira: Il basegn d'ina plattafurma centrala e digitalisada da communicaziun e d'infurmaziun vegn eruì e formulà resguardond las medias d'infurmaziun existentas, cunzunt quella da Grischun Vacanzas, per ch'i resultia *ina* plattafurma ferma che vegn administrada.

88 % vulan mantegnair u rinforzar questa finamira, perquai ch'ella vegn validada da 94 % sco positiva.

Accent da promoziun II

Il chantun Grischun rinforza la diversitad linguistica e regiunala da la lavur culturala

76 % da las personas interrogadas han dà in giudicament en chausa, 24 % nagin.

Finamira 1: *La conscienza per la plurilinguitad, per il patrimoni cultural, per las tradiziuns vividas sco er per la lavur culturala e per la perscrutaziun da la cultura vegn rinforzada. Il barat cultural tranter las cuminanzas linguisticas e regiunalas entaifer ed ordaifer il chantun vegn promovi*

82 % vulan mantegnair u rinforzar questa finamira, perquai ch'ella vegn validada da 98 % sco positiva.

Mesira 1: Projects culturals che s'occupan pli profundamain dals svilups culturals, linguistics e socials dal Grischun sco er da la conservaziun, da la perscrutaziun e da l'intermediaziun dal patrimoni cultural, vegnan sustegnids.

97 % vulan mantegnair u rinforzar questa mesira, perquai ch'ella vegn validada da 98 % sco positiva.

Mesira 2: Purschidas sco per exempel turneas, represchentaziuns ospitantas e projects culturals, che contribueschan al barat cultural tranter las cuminanzas linguisticas e culturalas, vegnan promovidas spezialmain.

81 % vulan mantegnair u rinforzar questa mesira, perquai ch'ella vegn validada da 79 % sco positiva.

Mesira 3: I stattan a disposiziun meds finanzials per la translaziun plurilingua da projects culturals e d'occorenzas culturalas.

83 % vulan mantegnair u rinforzar questa mesira, perquai ch'ella vegn validada da 95 % en il sector positiv.

Mesira 4: La communicaziun plurilingua d'instituziuns culturalas betg chantunalas vegn sustegnida. Chasas impurtantas en il chantun sco er organisaturas ed organisaturs che fan valair attracziun ed identificaziun, vulan cuntanscher ina trilinguitad commensurada en lur communicaziun. Las linguas d'ina regiun han la precedenza.

87 % vulan mantegnair u rinforzar questa mesira, perquai ch'ella vegn validada da 77 % sco positiva.

Finamira 2: *Las acturas ed ils acturs culturals en il chantun Grischun èn colliads in cun l'auter sur las regiuns ora, profiteschan dal know-how vicendaivel e tiran a niz sinergias disponiblas.*

80 % vulan mantegnair u rinforzar questa finamira, perquai ch'ella vegn validada da 78 % sco positiva.

Mesira: Il chantun promova e sustegna las raits da contact, il discours ed il barat da savida. Per quest intent po l'Uffizi da cultura envidar regularmain a dietas tematicas.

97 % vulan mantegnair u rinforzar questa mesira, perquai ch'ella vegn validada da 78 % sco positiva.

Finamira 3: *Las acturas ed ils acturs culturals e las personas responsablas per il svilup regional vesan il potenzial, las schanzas e las pussaivladads dal sviluppar, dal realisar e da l'intermediar cuminaivlamain projects culturals.*

98 % vulan mantegnair u rinforzar questa finamira, perquai ch'ella vegn validada da 80 % sco positiva.

Mesira: Ensemen cun l'Uffizi per economia e turissem examinescha ed evaluescha l'Uffizi da cultura il potenzial da sinergias tranter las acturas ed ils acturs en la lavur culturala e las personas responsablas per il svilup regional. Sche necessari duain vegnir definids champs d'acziun cuminaivels.

90 % vulan mantegnair u rinforzar questa mesira, perquai ch'ella vegn validada da 94 % sco positiva.

Accent da promoziun III

Il chantun Grischun rinforza las cundiziuns da produenziun per la lavur culturala

71 % da las personas interrogadas han dà in giudicament en chausa, 29 % nagin.

Finamira 1: *Las premissas per producir, coordinar e preschentar projects culturalas vegnan optimadas.*

65 % vulan mantegnair u rinforzar questa finamira, perquai ch'ella vegn validada da 63 % sco positiva.

Mesira: La Promoziun chantunala da la cultura sustegna cun contribuziuns finanzialas l'emprest / la fittanza da tecnica da tribuna speziala sco er d'instruments da musica speziala.

91 % vulan mantegnair u rinforzar questa mesira, perquai ch'ella vegn validada da 60 % sco positiva.

Finamira 2: *La segirezza da planisaziun per artistas ed artists sco er per instituziuns culturalas vegn optimada.*

99 % vulan mantegnair u rinforzar questa finamira, perquai ch'ella vegn validada da 98 % sco positiva.

Mesira 1: Per in spazi da temp definì vegnan fatgas cunvegns da prestaziun resp. adattadas cunvegns gia existents cun instituziuns culturalas.

99 % vulan mantegnair u rinforzar questa mesira, perquai ch'ella vegn validada da 97 % sco positiva.

Mesira 2: I vegnan sviluppads e realisads models da promoziun che tegnan quint da l'entir process d'in project cultural u artistic, d'avent da l'idea sur la produenziun fin la distribuziun e l'evaluaziun.

96 % vulan mantegnair u rinforzar questa mesira, perquai ch'ella vegn validada da 96 % sco positiva.

Mesira 3: Valitaziun pli auta da las producziuns en il sector dals arts represchentativs: i stattan a disposiziun meds finanzials per reprender turneas (entaifer ed ordaifer il Grischun) da projects culturals dals arts represchentativs e da concerts.

57 % vulan mantegnair u rinforzar questa mesira, perquai ch'ella vegn validada da 60 % sco positiva.

Finamira 3: La promoziun dal film vegn structurada.

73 % vulan mantegnair u rinforzar questa finamira, perquai ch'ella vegn validada da 92 % sco positiva.

Mesira:

I vegn elavurà e realisà in model da promoziun (dal scenari fin la producziun e l'evaluaziun) per realisar projects da film.

71 % vulan mantegnair u rinforzar questa mesira, perquai ch'ella vegn validada da 83 % sco positiva.

Per mintga accent da promoziun èsi plinavant stà pussaivel da far ulteriuras remartgas.

Intgins citats:

Accent da promoziun I:

- «Nus essan persvadids, che l'intermediaziun da cultura è da fitg gronda impurtanza e ch'ella duai cuntanscher en il Grischun sco chantun da cultura tut las gruppas da la populaziun e tut las gruppas linguisticas, pia persunas indigenas sco er persunas segundindigenas e giasts.»
- «La participaziun a la cultura è enormamain impurtanta, la scola e la cultura pudess ins sustegnair anc pli fitg.»

Accent da promoziun II:

- «La diversitad linguistica dal chantun Grischun ed il ritg patrimoni cultural furman ina basa unica ed autoctona per il svilup cultural da noss chantun e dal territori alpin.»

- «Impurtant èsi, ch'er la cultura en las valladas vegnia promovida e sustegnida, perquai che mo là, nua che la cultura vegn vivida, vegn ella mantegnida.»

Accent da promoziun III:

- «Cunvegnas da prestaziun èn la basa per ina lavur culturala persistente e permettan d'instituir plazzas da lavur solidas per artistas ed artists en il chantun Grischun.»
- «Las cunvegnas da prestaziun cun instituziuns culturalas en las regiuns èn d'ina impurtanza essenziala.»

Resumaziun da las remartgas en connex cun tut ils traits accents da promoziun:

- Terminar ils accents da promoziun 2021–2024 sur l'onn 2024 ora
- Rinforzament: barat cultural internaziunal
- Impurtanza da projects d'intermediaziun
- Promover la cultura architectonica cun rinforzar la Tgira da monuments
- Cunvegnas da prestaziun
- Projects nunbirocratics per l'intermediaziun da cultura: Creaziun d'in program da scolaziun cun integrar instituziuns regiunalas e surregiunalas (p.ex. SAPGR, Scola auta spezialisada dal Grischun)
- Promoziun dal barat cultural tranter la periferia ed il center
- Colliaziun da las acturas e dals acturs culturalas
- Promoziun e sustegn finanziel da las uniuns culturalas
- Promoziun da la giuventetgna
- Lavur d'intermediaziun che cumpiglia pliras generaziuns
- Integraziun da purschidas culturalas en il plan d'instrucziun
- Sustegn spezial da las regiuns perifericas
- Promoziun da projects da colliaziun
- Participaziun culturala en scolas, intermediaziun tras artistas ed artists professionals

Ils resultats detagliads da l'evaluaziun èn publitgads sin la pagina d'internet da la Promoziun da la cultura.

2.2. 1. Inscunter cultural suprema en il Grischun 2023

Situaziun da partenza

A chaschun da l'emprim inscunter cultural dals 29 da november 2023 è vegnì undrà l'emprim CPC 2021–2024 en cooperaziun da var 200 artistas ed artists, represchentantas e represchentants d'instituziuns culturalas e d'ulteriuras personas interessadas preschentadas ed igl è vegnì tratg in emprim facit:

- Il concept è sa cumprovà. Las cunvegnas da prestaziun cun instituziuns culturalas dattan ina impurtanta segirezza da planisaziun e duain en mintga cas vegnir mantegnidas.
- Ils trais accents da promoziun vegnan anc adina giuditgads sco corrects ed impurtants.

Da l'occurrentia èn sa focussads quatter temas ch'èn vegnids analisads e discutads pli detagliadamain en gruppas:

- lavur culturala d'amatur
- intermediaziun da cultura
- promoziun da la giuventetgna
- turissem cultural

Ils resultats da questas discussiuns èn vegnids integrads en il CPC 2025–2028.

En il rom da l'inscunter cultural suprem èn tut las participantas ed ils participants vegnids envidads da prender posiziun davart il CPC current, quai tras in'enquista immediata (Slido). Da 170 participantas e participants annunziads han 138 votà davart las quatter suandantas dumondas (81 %).

È il CPC 2021–2024 sa cumprovà?

65 % gea – 4 % na – 30 % na po betg vegnir giuditgà

Ha la pandemia dal coronavirus midà persistentamain la cuntrada da cultura en il Grischun?

28 % gea – 53 % na – 18 % na pon betg vegnir giuditgads

Duain ils accents da promoziun actuals vegnir mantegnids en il nov concept per promover la cultura?

54 % gea – 4 % na – accents supplementars 42 %

Tge accents da promoziun u temas novs u supplementars ston vegnir resguardads en il CPC 2025–2028?

- lavur culturala d'amatur
- intermediaziun da cultura

- promoziun da la giuventetgna
- turissem cultural

2.3. Gruppas da focus

Finamiras

1. Cuntinuar cun il process participativ per actualisar e per sviluppar il CPC 2025–2028
2. Examinar ils accents da promoziun , las finamiras e las mesiras vertentas
3. Discussiun davart novaziuns, davart adattaziuns u davart precisaziuns dals accents da promoziun, da las finamiras e da las mesiras

Suenter la discussiun entaifer las singulas gruppas da focus han las participantas ed ils participants plinavant gì la pussaivladad da prender posiziun en scrit anc ina giada davart las suandantas dumondas.

1. Tge mesiras u finamiras ston vegnir mantegnidas en il CPC 2021–2024 areguard (titel da la gruppa da focus respectiva)?
2. Tge mesiras u finamiras èn gia realisadas en il CPC 2021–2024 e na ston betg pli vegnir persequitadas?
3. Tge mesiras u finamiras ston vegnir cumplettadas u concretisadas en il CPC 2025–2028?

2.3.1. Las gruppas da focus en detagl

Qua sutvart, ils resuns da las singulas gruppas da focus sco er las remartgas en scrit ch'èn entradas suentar:

Lavur culturala d'amatur

- Crear ina colliaziun teater laic – teater professiunal – teater da scola
- Rinforzar il futur dal teater da scola
- Stgaffir pussaivladads da furmaziun en il sector cultural
- Il potenzial è avant maun tar las persunas laicas, sch'i vegn promovì cun ina scolaziun correspondent
- Co pudain nus svegliar interess culturals tar amaturas ed amatur?
- Tge pudain nus mantegnair, tge e co promover en il sector d'amatur?
- La lavur d'amatur na dastga betg svanir, betg gronda impurtanza en la regiun da Cuira
- Necessari da porscher agid per inoltrar las dumondas, occurrenzas d'infurmaziun en las regiuns
- La lavur en uffizi d'onur e voluntara è centrala en la cultura d'amatur
- Promoziun da federaziuns e support correspondent per las federaziuns
- Mantegnair l'accent da promoziun I, finamira 2, mesiras 1 e 2 (spezialmain ord vista da las federaziuns)
- I duain pudair vegnir purschidas er vinavant offertas nunbirocraticas da curs per la lavur culturala d'amatur (p.ex. scolaziun da dirigentas e dirigents Uniun chantunala da chant dal Grischun, curs da musica instrumentala Uniun chantunala da musica dal Grischun e.u.v.); en quest sector pudess vegnir investì dapli.
- Accent da promoziun I, finamira 1, mesira 1: Qua duess anc vegnir tractada explicitamain la lavur culturala d'amatur en uniuns communalas. Questas uniuns prestan ina contribuziun impurtanta; projects en quest sector pudessan medemamain vegnir promovids.
- Contribuziun, sch'i sa tracta da l'emprim contact cun la cultura, ma er cun la populaziun indigena
- Accent da promoziun II, finamira 1, mesira 2: En quest sector (turnea, represchentaziuns ospitantas e.u.v.) pon instituziuns localas (p.ex. chors locals) surpigliar ina funcziun impurtanta, p.ex. cun concertar ensemen cun uniuns d'autras regiuns; quai promova il barat e rinforza la conscienza per la plurilinguitad, ina menziun explicita gist er da la lavur d'amatur è correcta ed impurtanta.
- Il chant choral è ina pitga impurtanta da la lavur culturala. Gist en il sector d'amatur vegn prestada blera lavur voluntara. Las pretensiuns envers ils gremis laics s'augmentan permanentamain. I duain vegnir stgaffidas instituziuns centralas, nua ch'ins po dumandar

cussegl en cas da basegn (gestiun da l'uniun, fundraising, marketing e.u.v.). Igl è impurtant da mantegnair ina purschida da basa ch'è ultra da quai er in factur che na po betg vegnir sutvalità per augmentar la qualitat dal lieu (emigraziun, recrutar persunas spezialisadas). Il CPC 2025–2028 duess tegnair quint da quest aspect.

- Las cunvegnas da prestaziun cun federaziuns e la promoziun da projects duain cuntinuar.
- Cunvegnas da prestaziun supplementaras
- Sustegn ed integraziun da las vischnancas en la promoziun communal da la cultura, en spezial participaziun

Intermediaziun da cultura

- Accent da promoziun 1, finamira 2, mesira 1, purschidas da furmaziun supplementara: Igl è difficil da chattar intermediaturas ed intermediaturs da cultura qualifitgads gist en territoris rurals. I dat bleras persunas creativas che fissan adattadas per lavurar sco intermediaturas u intermediaturs da cultura e che pudessan sa perfecziunar tras ina furmaziun supplementara che fiss focussada sin lur champ d'acziun.
- Finamira 2: La promoziun da l'intermediaziun da cultura sto vegnir rinforzada cunzunt entaifer las organisaziuns, quai cun preferir – en las Directivas da promoziun – projects che integreschan l'intermediaziun da cultura sco part impurtanta dals projects u dal manaschi (cunvegnas da prestaziun). In agid fiss qua en spezial la promoziun d'ina strategia per l'intermediaziun da cultura sco premissa per ulteriuras promoziuns.
- Finamira 3: Qua ston anc vegnir implementads ed optimads ils puncts da contact
- I na sa tracta betg mo da l'access a purschidas culturalas, mabain dal dialog tranter differentas furmas da cultura ed utilisadras ed utilisaders da cultura, d'elavurar access cuminaivels a las differentas culturas e da realisar quels ensemen en moda participativa.
- Rinforzar l'instrument da promoziun «scola & cultura». Promover cooperaziuns las cumplettond cun forums da barat
- Er sch'il tema «diversidad» è numnà qua e là, dovri in ferm support, per che la cultura possia giugar ina rolla e sustegnair in svilup positiv cunter las polarisaziuns en la societad (guerras, religiuns.) I dovra in accent da promoziun «diversidad». Da las mesiras 1 e 2 pudess vegnir furmada ina nova mesira cun quest focus.
- I dat anc memia blers obstachels per persunas cun impediments. Manegiada n'è dentant betg mo la mobilitad, mabain en spezial er access cognitivs. Lingua facil, impediment da la vesida.
- Pli grond sustegn finanziel per activitads d'intermediaziun. Per questas activitads duess suandar separadamain anc in sustegn finanziel.
- Il CPC è bain ponderà e bain interpretà. Jau laschass lien tut las mesiras e tut las finamiras.

- En nossa gruppa en il focus avain nus elavurà e cumplettà in pèr chaussas. Jau pens ch'il concept saja gia fitg bun e ch'el vegnia lura ad esser perfetg cun las paucas cumplettaziuns da l'emna passada.
- Cumplettaziuns sut l'accent da promoziun I, finamira 1, mesira 1: adattaziuns metodico-didacticass da las purschidas (existentas); texts en lingua facila, translaziuns en la lingua da segns, relaxed performances
- Cumplettaziuns sut l'accent da promoziun I, finamira 2, mesira 1: Sustegnair ils contacts ed il barat da savida tranter las personas spezialisadas dal sector social e cultural, las qualas s'engaschan per rinforzar la participaziun a la cultura; plattafurmas per il know-how e per il barat d'experiences
- Cumplettaziuns sut l'accent da promoziun I, finamira 3: Resguardar e realisar successivamain ils standards per paginas d'internet senza barrieras
- Cumplettaziuns sut l'accent da promoziun II: Rinforzar la diversidad e l'identidad linguistica inclusiv la lingua da segns, rinforzar l'identidad culturala inclusiv la cultura da las personas surdas; i stattan er a disposiziun meds finanzials per translaziuns en la lingua da segns ed en la lingua facila.

Promoziun da la giuventetgna

- Pervia da la situaziun speziala dals ultims onns duessan en mintga cas vegnir mantegnidas tut las mesiras e tut las finamiras. Displaschaivlamain n'han bleras mesiras anc betg pudì vegnir realisadas correspudentamain. Perquai han ins pudì far memia paucas experiences.
- Mantegnair l'accent da promoziun I, finamira 1, mesiras 1 e 2; finamira 2, mesiras 1 e 2
- Accent da promoziun I, finamira 1, mesira 2: L'utilisaziun da purschidas culturalas per giuvenils fin 26 onns (guardar p.ex. pretschs d'entrada dal Museum d'art a Cuir, AVS, emprendistas ed emprendists, studentas e students fin 26 onns, giuvenils fin 16 onns entrada libra)
- Accent da promoziun I, finamira 2, mesira 2: Cumplettar las bibliotecas
- Accent da promoziun II, finamira 1: Per mai èsi impurtant, ch'i na vegnian betg mo promovids projects interlinguistics, mabain che projects da lingua tudestga tutgian medemamain tar la promoziun da la diversidad linguistica en il chantun.
- En blers secturs èn las mesiras vegnidas realisadas, ma nus las duessan perseguir vinavant en il senn da la persistenza sco er per garantir che las generaziuns giuvnas vegnian er ad avair ina segirezza da planisaziun.

- Accent da promoziun I, finamira 1, mesira 1, frasa introductiva: Cumpletter la frasa: «La Promoziun chantunala da la cultura sustegna instituziuns culturalas, bibliotecas, scolas sco er artistas ed artists», cun la noziun «scolas da musica».
- Tar la mesira 2 duessi vegnir precisà, cura precis ch'ils deficits ch'èn resultads tras purschidas a pretschs reducids, vegnan surpigliads e tge instituziuns ch'èn acceptadas per quai.
- Accent da promoziun II: Ina definiziun da la «producziun culturala» faschess senn
- Stgaffir interfatschas en la scolaziun per il sector cultural p.ex. en furma da plazzas da scolaziun
- Impurtanta è l'infrastructura
- Stgaffir criteris e cundiziuns generalas en la Promoziun da la cultura
- Cultura versus sport, co intimesch jau mainascolas e personas d'instrucziun d'intermediar cultura e d'identifitgar l'impurtanza resp. la valur da la cultura
- Integrar la furmaziun culturala en scola
- Promoziun da la cultura sur scolas da musica – er per geniturs che na pon betg sa prestar finanziailmain quai
- Collavuraziun pli intensiva tranter l'Uffizi da cultura / Uffizi per la scola populara ed il sport
- Fond senza garanzia da deficit per projects culturalas a favur d'uffants e giuvenils
- Recepir ed integrar la cultura e la musica en moda lianta en il plan d'instrucziun a la SAPGR
- Spazis libers per giuvenils, teater, musica
- Il CPC è formulà en moda memia vasta, metter prioritads e d'aventar pli concret.
- Furmaziun e scolaziun da personas laicas
- Adattar las contribuziuns ad unifurmas ed ad instruments da musica
- Sustegnair en moda generusa las federaziuns chantunalas, uschia che quellas pon alura er dar sustegn a las uniuns (scolaziun da dirigentas e dirigents, curs per chantaduras e chantadurs, localitads, projects da la promoziun da giuvenils).
- Accent da promoziun I: Mainascolas enconuschan lur obligaziun da pussibilitar la participaziun a la cultura
- Meglra utilisaziun da la scola e da la cultura
- Credit per uffants e giuvenils – fond per in access pli simpel
- Passaport cultural per giuvenils
- Sustegn da l'infrastructura er senza cunvegna da prestaziun
- Examinar las tariffas procentualas da la promoziun

Turissem cultural

- Co obtegnain nus novs giasts?
- Il turissem cultural sto vegnir francà meglier en il CPC
- Tge effects po il turissem avoir sin la cultura?
- La cultura sto vegnir derasada e promovida uschia, che las vischnancas vegnan sensibilisadas.
- L'uffizi duai sensibilisar en moda lianta las vischnancas per la cultura e las render attent a l'importanza da quella.
- La cultura sto vegnir promovida sco sector ordaifer la scola
- Acturas ed acturs regional e locals sco er represchentantas e represchentants politics ston vegnir promovids e sensibilisads per la cultura.
- Creaziun da plazzas spezialisadas per la cultura en las regions
- Pussaivladads da transport per occurrenz culturalas en territoris periferics
- Porscher e trair a niz la cultura per intermediar savida en ils fatgs da furmaziun
- Projects culturals per circuls da la populaziun uschè vasts sco pussaivel, che sveglian chapientscha per la cultura e che permettian in access nunbirocratic (famiglias), p.ex. tras biglietti a pretschs reducids resp. tras la cumpensaziun da perditas d'entradas.
- La Promoziun chantunala da la cultura sustegna la realisaziun da purschidas d'intermediaziun da cultura, per che la pussaivladad da la populaziun indigena e dals giasts da sa participar a la cultura possia vegnir augmentada.
- Il chantun promova e sustegna las raits da contact, il discurs ed il barat da savida. Per quest intent po l'Uffizi da cultura envidar regularmain a dietas tematicas.
- Per in spazi da temp definì vegnan fatgas cunvegns da prestaziun resp. adattadas las cunvegns gia existents cun instituziuns culturalas.
- I fiss bun, sch'i vegniss er cumpletà, che l'identitad da la populaziun en la regiun respectiva vegnia rinforzada e che a medem temp possia tuttina vegnir promovì il barat cun ils giasts. La cultura stgaffescha relaziuns tranter la populaziun indigena ed ils giasts e rinforza uschia il turissem. Il medem mument promova ella l'identitad da la populaziun indigena.
- Accessibilitad ed intermediaziun, contacts ston vegnir mantegnids
- Meglra visibilitad da las purschidas culturalas e dals purschiders en l'ambient turistic
- Meglra colliaziun tranter ils purschiders culturals e las persunas responsablas per il turissem
- La permeabilitad tranter la cultura ed il turissem concernent la finanziaziun e l'intermediaziun sto vegnir mantegnida.
- Il portal da cultura è ussa disponibel e po vegnir duvrà da tut las varts; ina buna instituziun
- Cun graubünden Cultura vuli ussa dir da sensibilisar ils puncts da contact e da far atenziun, ch'ils daners che vegnan concedids dal chantun, na restian betg per gronda part en sia administraziun.

- Flotta occurrenza che vus avais mess en pe (inscunter suprem da cultura)
- Accent da promoziun III segirezza da planisaziun - cundiziuns da producziun, rinforzar e sustegnair la finamira 2
- Fitg bun concept, per plaschair cuntinuar uschia, anc rinforzar singuls secturs
- I fiss bel d'extender l'accent da promoziun «participaziun a la cultura» finamira 3 (chanals da communicaziun attractivs), e quai betg mo sin chanals digitals, mabain er sin placats, reclama stampada, newsletters, brochuras.
- I fiss bel, sche las «instituziuns per il turissem cultural» sa colliassan vinavant independentamain e cooperassan cun il chantun.

Ils giavischs ed ils temas che han pudì vegnir resguardads en il CPC 2025–2028, vegnan accentuads en il chapitel XI.

VIII. Schanzas e sfidas da la Promoziun da la cultura

Per ch'il chantun Grischun possia ademplir sias incumbensas en il sector da la Promoziun da la cultura tenor l'incarica costituziunala e legala ed impunder correspundentamain ils meds finansials disponibels, dovri ina consideraziun cumplessiva tant da las cundiziuns generalas socialas sco er politicas per pudair deducir las schanzas e las sfidas che resultan da quai. La midada demografica, la globalisaziun, la digitalisaziun e la transurmaziun digitala, las midadas en il mund da lavur pertutgan da medema maniera tut ils plauns statals.

En il rom da l'elavuraziun da la Missiva da cultura 2025–2028 ha la Confederaziun analisà detagliadamain las sfidas actualas per la cultura en Svizra e deducì sis champs d'acziun:

- Cultura sco mund da lavur: Garantir ina indemnisiun adequata per artistas ed artists professiunals e meglierar las cundiziuns generalas professiunalas e l'egualitad da las schanzas
- Actualisaziun da la Promoziun da la cultura: Resguardar las mesiras da promoziun ch'integreschan l'entir process da valurisaziun creativ ed adattar la purschida da promoziun als novs svilups
- Transurmaziun digitala en la cultura: Sustegnair la transurmaziun digitala tar las acturas ed ils acturs culturals e resguardar novs formats digitals ed ibrids da la producziun, da la distribuziun e da l'intermediaziun
- La cultura sco dimensiun da la persistenza: Sustegnair la persistenza en il sector cultural e promover la coesiun sociala tras in vast access a la cultura

- Patrimoni cultural sco memoria viva: Mantegnair, sviluppar vinavant ed intermediar il patrimoni cultural material, immaterial e digital da la Svizra ed elavurar en moda transparenta il patrimoni cultural cun grevezzas istoricas
- Collavuraziun en il sector da la cultura: Rinforzar la cooperaziun e la coordinaziun tranter las acturas ed ils acturs culturals en Svizra, rinforzar la collavuraziun cun auters secturs politics e cun la politica culturala internaziunala sco er metter en pe in monitoring per il sector cultural.

1. Diversidad culturala

En il Grischun ha il svilup individual ed independent da las differentas valladas fin lunsch en il 20avel tschientaner generà ina diversidad che sa manifestescha il pli fitg en il sector da las linguas. La trilinguitad è la noziun collectiva per ina diversidad anc pli gronda d'idioms e da dialects che vegnan percepids da las cuminanzas linguisticas sco tratg characteristic che furma l'identitad.

Umans che immigreschan d'auters territoris linguistics e culturals, portan cun sai tradiziuns culturalas or da lur pajais da derivanza. La segunda generaziun ch'è creschida si en noss chantun, ha fatg experientschas supplementaras, numnadamain da la bilinguitad e da la cultura. La chapientscha tranter las differentas cuminanzas culturalas e linguisticas daventa pli pretensiusa. Questas differentas cuminanzas èn er in element impurtant da la diversidad culturala en noss chantun, perquai che l'inscunter da questas differentas experientschas cuntegna er il potenzial da dar novs impuls culturals.

2. Svilup demografic

Il 31 da december 2022 aveva il chantun Grischun 202 538 abitantas ed abitants permanents. L'augment da la populaziun en il Grischun è restà l'onn 2022 cun 0,58 pertschient anc adina sut la media naziunala (0,88 pertschient). Regiunalmain datti differentas tendenzas. Il pli grond augment da la populaziun hai dà il 2022 en las regiuns grischunas Moesa, Viamala, Landquart e Partenz/Tavau. En las regiuns Alvra e Malögia è la populaziun permanenta sa reducida il pli fitg l'onn passà. In sguard sin las 15 vischnancas cun pli che 3000 abitantas ed abitants mussa, che las vischnancas dad Ilanz/Glion, Maiavilla e Trimmis èn creschidas procentualmain il pli fitg l'onn passà. Entaifer questa gruppa da las vischnancas grischunas las pli grondas han Arosa, Scuol, San Murezzan, Domat e Panaduz nudà ina reducziun da la populaziun.

Per la fin da l'onn 2022 vivevan 39 852 abitantas ed abitants permanents da naziunalitad exclusivamain estra en il chantun; quai eran 996 dapli che l'onn avant. Entant ch'il dumber da personas da naziunalitad portugaisa è sa reduci levamain entaifer las gruppas da personas estras las pli grondas, è s'augmentà il dumber da burgaisas e burgais da la Germania, da l'Italia e da la Rumenia che vivan en il Grischun.

3. Midada da la societad

En il Grischun vivan personas cun differents interess, cun differentas ragischs culturalas e cun differentas derivanzas. Lavur culturala multifara e participaziun culturala ans dattan ina invista d'auters munds da viver, schlargian nossas perspectives e contribueschan essenzialmain a la coesiun en noss chantun. Quai rinforza nossa identitad en in mund che sa mida pli svelt che mai. La pretensiun da qualitat e d'ina participaziun uschè vasta sco pussaivel a la cultura, saja quai en il sector professiunal sco er en il sector d'amateurs, è in princip da la Promoziun da la cultura dal chantun Grischun.

Tras la confruntaziun permanenta cun temas relevants, gida er la cultura a sviluppar vinavant il champ cultural, social ed economic dal chantun. Per quest intent han la tgira da las tradiziuns e da l'avertadad envers novas furmas da l'expressiun artistica e culturala la medema impurtanza.

4. Midada tecnologica

Il svilup rasant da la tecnologia da communicaziun e d'infurmaziun ha consequenzas radicalas per blers secturs da la cultura: per las praticas da la lavur culturala, ma er per la tgira e per l'intermediaziun da noss patrimoni cultural. Betg sco ultim è quai sa mussà en moda impressiunanta durant la pandemia dal coronavirus. Il progress tecnologic è accompagnà d'ina midada structurala che porta schanzas e sfidas. Numnads ston vegnir qua en spezial ils svilupps che progredeschan svelt en il sector da l'intelligenza artificizala. Els cuntegnan d'ina vart novas pussaivladads da l'expressiun artistica ed han da l'autra vart in effect disruptiv en ils secturs da la bransch culturala.

Plinavant daventa il diever cumpetent da las novas medias in factur pli e pli impurtant per l'integraziun en la societad e pia er per la participaziun a la vita culturala. Museums ed archives culturals mettan per exempel lur collecziuns e lur exponats en l'internet, u a disposiziun a l'intermediaziun da cultura sa porschan novas vias interactivas grazia a las medias digitalas. L'access a la cultura ed al patrimoni cultural survegn uschia in'extensiun ch'i n'ha anc mai dà.

L'Uffizi da cultura s'occupa dapi blers onns detagliadamain da la digitalisaziun. Quai vala per instituziuns chantunals sco er betg chantunals. Uschia èn vegnidas introducidas en tut las partiziuns applicaziuns digitalas spezializadas (administraziun da las dumondas e da las collecziuns sco er sistems da documentaziun) che permettian da reproducir en moda digitala la gronda part dals process da lavur che pertutgan las incumbensas centralas. Cun meds finansials da las finanzas publicas generalas e sur ils puncts central da svilup dals programs da la Regenza èn ultra da quai vegnids stgaffids servetschs digitals per la populaziun.

Per pudair garantir in'administraziun effizienta vegnan las collecziuns dal patrimoni cultural e natiral grischun, che vegnan tgiradas da las partiziuns da l'Uffizi da cultura, integradas cuntinuadamain en sistems d'infurmaziun digitals. Parts impurtantas han ultra da quai pudì vegnir retrodigitalizadas e stattan a disposiziun a la publicitad en catalogs online da collecziuns sin las paginas d'internet da las partiziuns da l'Uffizi da cultura sco er sin la Porta Cultura. Sco exempels pon vegnir numnads qua ils catalogs online dal Museum retic, dal Museum da la natira dal Grischun e dal Museum d'art dal Grischun. Els porschan ina plivalur attractiva ed impurtanta, perquai ch'ils museums pon mintgamai preschentar mo pitschnas parts da lur vastas collecziuns en las exposiziuns permanentas e spezialas. En quest connex ston vegnir numnads er il catalog online ed il portal da medias audiovisualas da la Biblioteca chantunala sco er il sistem d'infurmaziun d'archiv da l'Archiv dal stadi.

Per ademplir las incumbensas legalas da l'Uffizi da cultura vegnan acquistads cuntinuadamain ulteriurs cuntegns digitals davart bains culturals grischuns, sco p.ex. infurmaziuns fundamentalas davart ils monuments architectonics ed archeologics en il chantun, ch'èn vegnids eruids en il rom dal punct central da svilup «Inventarisaziun dals bains culturals» en il Program da la Regenza 2017–2020. Tut questas ed ulteriuras infurmaziuns davart la lavur culturala e davart l'intermediaziun da cultura pon ins ussa consultar centralmain sin la Porta Cultura.

5. Professionalisaziun da la lavur artistica e culturala

Dapi l'entrada en vigur da la LPC l'onn 1998 è la vita culturala en il chantun caracterisada d'ina ferma dinamica. Novas iniziativas èn resultadas, instituziuns existentas han extendì lur purschida ed accentuà lur profil ed er la scena libra è sa sviluppada vinavant durant ils ultims 20 onns. Plinavant influenzeschan er la professionalisaziun creschenta e las novas furmas da communicaziun la lavur da las acturas e dals acturs culturals. Meglras raits da contact ed ina professionalitad pli gronda en secturs sco organisaziun, communicaziun e fundraising na s'expriman betg mo a maun dals projects artistics, mabain er a maun d'ina preschientscha

territoriala pli ferma. Consequentamain è er la purschida d'occurrenz culturalas s'augmentada fermamain durant ils ultims onns en l'entir chantun.

6. La cultura sco factur innovativ ed economic

Dapi l'onn 1998 èn sa midadas la chapientscha da la cultura e la purschida culturala en il chantun; las instituziuns, las uniuns sco er las artistas ed ils artists èn sa sviluppads vinavant. Temas sco participaziun culturala, interdisciplinaritad u intermediaziun da cultura han oz ina impurtanza pli gronda. Plinavant pon ins constatar, che la professionalisaziun da las artistas ed dals artists è s'augmentada cuntinuadamain. Uschia èn ils meds finansials dal chantun a favur da projects culturals s'augmentads permanentamain durant ils ultims 25 onns, ed er las contribuziuns periodicas annualas or dals meds publics generals èn vegnidas auzadas. Per tschertas instituziuns en il chantun èn uschia vegnidas stgaffidas meglras cundiziuns generalas, quai che ha purtà dapli segirezza da planisaziun ad ellas. Tras quai èn resultadas plazzas da lavur e pussaivladads da gudogn.

Il turissem cultural daventa en general pli impurtant en ils conturns socials ed economics. La cultura porscha tranter auter er la basa per in turissem persistent e d'alta qualitat en noss chantun. Ina purschida culturala multifara da buna qualitat per differentas gruppas da la populaziun reussescha d'augmentar la qualitat da viver ed uschia er l'attractivitat da noss chantun. Cun lur occurrenz e projects creeschan las acturas ed ils acturs culturals, las instituziuns culturalas privatas e publicas er in niz per l'economia publica. Da vart da la Scola auta turitgaia per scienzas applitgadas (ZHAW), da la Gruppa da pescuraziun per il turissem ed il svilup persistent Vargistagn sco er dal icg vegnan fatgas en il chantun stentas per promover il mantegniment ed il svilup da valurs culturalas e per meglierar la creaziun da valurs turisticas culturalas en las regiuns. Betg sco ultim augmenta la cultura l'attractivitat dal lieu. L'uniun graubünden Cultura ch'è vegnida fundada da nov, vegn a surpigliar ina incumbensa centrala en quest regard.

IX. Potenzial d'agir en la Promoziun chantunala da la cultura

Cun elavurar il segund Concept per promover la cultura èsi vegnì constatà, ch'ils trais accents da promoziun che figureschan en l'emprim Concept per promover la cultura, numnadain

- il **rinforzament da la participaziun a la cultura** da differentes circuls da la populaziun;
- il **rinforzament da la diversità linguistica e regiunala**;
- il **rinforzament da las cundiziuns da produenziun** per la lavur culturala

sco er las finamiras e las mesiras correspundentas hajan bain augmentà essenzialmain e cun success il potenzial da la Promoziun chantunala da la cultura, quel n'haja però anc adina betg pudì vegnir exaurì, cunzunt pervia da la pandemia pretensiusa dal coronavirus.

X. Ils accents da promoziun per la perioda da 4 onns 2025–2028

1. Chaussas fundamentalas

Tant cun elavurar il CPC 2021–2024 sco er a maun dals resultats ch'èn sa cristallisads en il rom dal process d'elavuraziun participativ, èsi sa mussà, ch'ils trais accents da promoziun dal CPC 2021–2024 duain vegnir mantegnids. Cumplettaziuns resp. precisaziuns èn vegnidas integradas en ils accents da promoziun, en las finamiras ed en las mesiras che figureschan qua sutvart. Ellas èn marcadadas en cursiv.

Suenter ils accents da promoziun vegnan tractads ils giavischs che n'èn betg vegnids resguardads.

Las mesiras en ils trais accents da promoziun duain puspè vegnir realisadas cun la participaziun da tut ils plauns politics resp. da tut las personas che prendan las decisiuns politics. Per mintga accent da promoziun vegnan formulads anc ina giada il basegn d'agir, las finamiras e las mesiras concretas.

2. Ils accents da promoziun, las finamiras e las mesiras per il CPC 2025–2028 detagliadamain

2.1. Accent da promoziun I: Il chantun Grischun rinforza la participaziun a la cultura da tut ils circuls da la populaziun

La Promoziun chantunala da la cultura sustegna las stentas da render accessibla la cultura a circuls da la populaziun uschè vasts sco pussaivel, cunzunt er ad uffants e giuvenils, e quai independentamain da lur derivanza, dal stadi da lur furmaziun u da lur schlattaina. Ina participaziun activa a la cultura gida a furmar l'identitad, promova l'interess e l'abiltad d'exprimer critica, la creativitat e la cumpetenza sociala.

In basegn d'agir exista:

- en connex cun l'access a la cultura ed a las purschidas culturalas per tut ils circuls da la populaziun, inclusiv la populaziun immigrada sco er persunas *cun impediments resp. cun basegns speziels*;
- en connex cun il sustegn da l'inclusiun;
- en connex cun l'intermediaziun da cultura er ordaifer ils centers urbans ed *en la lavur d'amatur*;
- en connex cun la furmaziun culturala d'uffants e giuvenils;
- en connex cun la repartiziun da las incumbensas e cun la comunicaziun da tut ils puncts da contact pertutgads (instituziuns da furmaziun per scolaras e scolars sco er persunas d'instrucziun, posts da servetsch chantunals, organisaziuns culturalas e *socialas e federaziuns* e.u.v.);
- en connex cun l'infurmaziun e la comunicaziun davart activitads e purschidas culturalas ed artisticas en il chantun Grischun ed
- en connex cun l'integrasiun e la sensibilisaziun da las vischnancas e da las regiuns per la promoziun da la participaziun a la cultura.

Plinavant vegnan deducidas las suandantas finamiras e mesiras:

2.1.1. Finamira 1: Tut ils circuls da la populaziun en il chantun Grischun han access a purschidas ed ad activitads culturalas

Mesira 1

La Promoziun chantunala da la cultura sustegna instituziuns culturalas, *uniuns da la lavur culturala d'amatur*, bibliotecas, scolas, *scolas da musica* sco er artistas ed artists,

- da realisar projects culturals *dal sector professiunal sco er dal sector d'amateurs* cun uffants e giuvenils;
- d'emprender ad enconuscher furmas multifaras da la lavur culturala ensemen cun uffants e giuvenils;
- d'envidar persunas immigradas ad activitads culturalas ed al barat cultural;
- d'elavurar projects culturals che promovon la chapientscha vicendaivla per differentas furmas d'expressiun culturalas e che han damai in effect integrativ (p.ex. per persunas immigradas, per differentas generaziuns, per persunas cun impediments);
- *projects culturals per promover il dialog tranter las differentas furmas da cultura ed il public da cultura sco er l'elavuraziun participativa da projects respectivs;*
- *projects per promover il svilup da formats accessibels, sco p.ex. texts en lingua facila u translaziuns en la lingua da segns u en la scrittira per tschorvs;*
- da sviluppar purschidas per differentes circuls da la populaziun, las qualas promovon la chapientscha culturala tras l'intermediaziun da savida (p.ex. tras la lavur da museum e tras la promoziun da la lectura) e
- da porscher e da trair a niz la cultura per intermediar savida en ils fatgs da furmaziun.

Mesira 2

La Promoziun chantunala da la cultura sustegna:

- projects culturals ch'èn destinads a circuls da la populaziun uschè vasts sco pussaivel, che sveglian la chapientscha per la cultura e che permettian in access nunbirocratic (famiglias), p.ex. tras bigliets a pretschs reducids resp. tras la cumpensaziun da perditas d'entradas;
- l'utilisaziun da purschidas culturalas per scolaras e scholars durant il temp da scola obligatoric sco er per scolaras e scholars da scolas da musica renconuschidas («scola & cultura») e
- l'instrument da promoziun existent e cumprovà «scola & cultura» ed – en collavuraziun cun l'Uffizi per la scola populara ed il sport, cun l'Associaziun da las scolas da chant e musica dal Grischun, cun ils museums, cun las bibliotecas e cun ulteriuras federaziuns – in'utilisaziun pli intensiva sco er l'engrondiment da quest instrument.
- *Projects per rinforzar raits regiunalas*

2.1.2. Finamira 2: L'intermediaziun da cultura e las cundiziuns generalas necessarias per quai vegnan optimadas

La participaziun a la cultura è pussaivla mo cun ina purschida vasta e multifara d'activitads che intermediesschan cultura.

Mesira 1

- La Promoziun chantunala da la cultura sustegna – sur las federaziuns e tras personas spezialisadas – il svilup da purschidas da furmaziun supplementara per l'intermediaziun da cultura (per personas d'instrucziun, *per amaturas ed amatur*s e per ulteriuras personas interessadas).
- *La Promoziun chantunala da la cultura sustegna projects per sa colliar e per barattar savida tranter personas spezialisadas dal sector social e cultural. Quai duai rinforzar la participaziun a la cultura e la creaziun da cooperaziuns orientadas ad ina nova participaziun. Medemamain la savida ed il barat d'experientschas.*

Mesira 2

La Promoziun chantunala da la cultura sustegna la realisaziun da purschidas d'intermediaziun da cultura, per che la pussaivladad da la populaziun indigena e dals giasts da sa participar a la cultura possia vegnir augmentada.

Ina rolla essenziala han en quest connex las instituziuns e las federaziuns *dals secturs musica e chant, litteratura, teater, saut, art applitgà e figurativ, cultura architectonica, concepziun e design, fotografia e film* sco er ils var 140 museums ed archivs culturals ch'èn actualmain activs en l'entir territori chantunal.

2.2. Accent da promoziun II: Il chantun Grischun rinforza la diversidad linguistica e regionala da la lavur culturala

Isanzas culturalas regionalas e tradiziuns vividas, la tgira dal patrimoni cultural (architectonic) e da la memoria culturala sco er l'intermediaziun da la lavur artistica e culturala contemporana rinforzan l'identidad da las abitantas e dals abitants e da la regiun. Ina vita culturala vitala contribuescha a l'attractivladad dals spazis da viver regional e decentral, impedischa l'emigraziun ed attira novas abitantas e novs abitants.

La plurilinguitad e l'attaschadadad a la regiun èn caracteristicas grischunas che furman l'identidad. Ellas s'expriman primarmain en las singulas vals, ma er sin plaun surregional en blers secturs da la societad, sco la politica, la scola, l'economia ed il turissem, e cunzunt er en la lavur culturala istorica ed actuala.

Tar la chapientscha da la cultura regionala tutga la discussiun davart il skizzar scenaris per l'avegnir da la regiun.

In basegn d'agir exista:

- per meglierar la preschentaziun da l'impurtanza da la cultura regiunala e dal patrimoni cultural;
- per rinforzar la diversidad linguistica e regiunala;
- per rinforzar l'identidad culturala en las singulas regiuns linguisticas;
- per rinforzar l'identidad linguistica, independentamain dals territoris linguistics tradiziunals;
- per promover la lavur culturala en ils territoris periferics dal chantun;
- *per rinforzar l'impurtanza dal turissem cultural*

Plinavant vegnan deducidas las suandantas finamiras e mesiras:

2.2.1. Finamira 1: La conscienza per la plurilinguitad, per il patrimoni cultural, per las tradiziuns vividas sco er per la lavur culturala e per la perscrutaziun da la cultura vegn rinforzada. Il barat cultural tranter las cuminanze linguisticas e regionalas entaifer ed ordaifer il chantun vegn promovi

Mesira 1

Projects culturals che s'occupan pli profundamain cun ils svilups culturals, linguistics e socials dal Grischun sco er cun la conservaziun, la perscrutaziun e l'intermediaziun dal patrimoni cultural, vegnan sustegnids.

Mesira 2

Purschidas sco per exempel turneas, represchentaziuns ospitantas e projects culturals, che contribueschan al barat cultural *e turistic cultural* tranter las cuminanze linguisticas e culturalas, vegnan promovidas spezialmain, *saja quai en il sector professiunal sco er en il sector d'amateurs*.

Mesira 3

I stattan a disposiziun meds finansials per la translaziun plurilingua *e confurma a las gruppas en mira (p.ex. lingua facila, lingua da segns)* da projects culturals e d'occurenzas culturalas.

Mesira 4

La communicaziun plurilingua d'instituziuns culturalas betg chantunals vegn sustegnida. Chasas impurtantas en il chantun sco er organisaturas ed organisaturs cun forza d'attracziun e cun valur d'identificaziun prendan en mira ina trilinguitad commensurada per lur communicaziun. Las linguas d'ina regiun survegnan la precedenza.

2.2.2. Finamira 2: Las acturas ed ils acturs culturals en il chantun Grischun èn colliads in cun l'auter sur las regiuns ora, profitan dal know-how vicendaivel e tiran a niz las sinergias disponiblas

Mesira

Il chantun promova e sustegna las raits da contact, il discurs ed il barat da savida. Per quest intent po l'Uffizi da cultura envidar regularmain a dietas tematicas.

2.2.3. Finamira 3: Die Las acturas ed ils acturs culturals e las personas responsablas per il svilup regiunal e per il turissem vesan il potenzial, las schanzas e las pussaivladads da sviluppar, da realisar e d'intermediar cuminaivlamain projects culturals

Mesira

L'Uffizi da cultura examinescha ed evaluescha – *integrand l'uniun «graubünden Cultura» sco post da svilup e da servetsch chantunal per las organisaziuns e per las acturas ed ils acturs dal turissem cultural dal Grischun* – il potenzial da sinergias tranter las acturas ed ils acturs da la lavur culturala, las personas responsablas per il svilup regiunal e las personas responsablas per il turissem. Sche necessari duain uschia vegnir definids champs d'acziun cuminaivels.

2.3. Accent da promoziun III: Il chantun Grischun rinforza las cundiziuns da produenziun per la lavur culturala

Per sviluppar e per realisar blers projects culturals na dovran las personas e las artistas ed ils artists sco er las instituziuns culturalas betg mo in sustegn finanziel, mabain er infrastrukturas modernas e la segirezza da planisaziun.

In basegn d'agir exista:

- per che las artistas ed ils artists sco er las instituziuns culturalas hajan la segirezza da planisaziun;
- per che l'infrastructura necessaria per la produenziun culturala vegnia messa a disposiziun e finanziada;
- *bei per ch'il Grischun sco piazza d'abitar, da lavur e d'operar per artistas ed artists vegnia rinforzà e*
- *per ch'il model per la promoziun dal film vegnia realisà.*

Plinavant vegnan deducidas las suandantas finamiras e mesiras:

2.3.1. Finamira 1: Las premissas per producir, coordinar e preschentar projects culturals vegnan optimadas

Mesira

La Promoziun chantunala da la cultura sustegna cun contribuziuns finanzialas l'emprest / la fittanza da tecnica da tribuna speziala sco er d'instruments da musica spezials.

2.3.2. Finamira 2: La segirezza da planisaziun per artistas ed artists sco er per instituziuns culturalas vegn optimada

Mesira 1

Per in spazi da temp definì vegnan fatgas cunvegnas da prestaziun resp. vegnan extendidas cunvegnas existentas.

Mesira 2

I vegnan sviluppads e realisads models da promoziun che tegnan quint da l'entir process d'in project cultural u artistic, davent da l'idea sur la producziun fin la distribuziun e l'evaluaziun.

Mesira 3

Evaluaziun pli elevada da las producziuns en il sector dals arts represchentativs: I stattan a disposiziun meds finanzials per represas e per turneas (entaifer ed ordaifer il Grischun) da projects culturals dals arts represchentativs e da concerts.

2.3.3. Finamira 3: La promoziun dal film vegn realisada

Mesira

I vegn elavurà e realisà in model da promoziun dal film (dal scenari fin la producziun e l'evaluaziun) per realisar projects da film.

Temas e giavischs che n'èn betg vegnids integrads en il CPC 2025–2028 resp. che n'han betg pudì vegnir resguardads pervia da la cumpetenza u che vegnan examinads ed eventualmain realisads en il rom da l'activitad ordinaria da la Promoziun da la cultura:

- Schurnalisse cultural / rapportaziun davart la cultura
- Sustegnair la mobilitad / l'accessibladad (promoziun dal transport) en spezial en regiuns perifericas
- Contribuziuns ad infrastructuras (mesiras architectonicas)

- Sensibilisar las vischnancas per il sustegn d'instituziuns culturalas e da projects culturalas
- Promover la cultura sco sector ordaifer la scola, integrar la furmaziun culturala en il plan d'instrucziun
- Recepir ed integrar la cultura e la musica en moda lianta en il plan d'instrucziun a la SAPGR
- Crear posts spezialisads per la cultura en las regions (en coordinaziun cun l'uniun graubünden Cultura ch'è vegnida fundada da nov)
- Mesiras per francar la Promoziun da la cultura en las vischnancas
- Fond senza garanzia da deficit per projects culturalas a favur d'uffants e giuvenils
- Passaport cultural per giuvenils
- Sensibilisaziun da las scolas per la cultura (cultura sco lieu d'emprender ordaifer la scola)
- Entradas da basa per artistas ed artists («Daners datti avunda»)

XI. Consequenzas finanzialas e persunalas

En la sessiun d'october 2020 ha il Cussegl grond approvà l'emprim Concept per promover la cultura per ils onns 2021–2024 (CPC 2021–2024, missiva carnet nr. 9/2019–2020) ed ha preni in conclus da princip tenor l'art. 46 da la Lescha davart il Cussegl grond (LCG; DG 170.100). Tenor quest conclus da princip duain vegnir previs mintga onn brutto 3 milliuns francs en la planisaziun da finanzas, quai per realisar las mesiras per cuntanscher las finamiras dals accents da promoziun dal CPC 2021–2024. Quests meds finanzials resp. quests 3 milliuns francs èn mintgamai vegnids deliberads cun il preventiv annual.

Per cuntanscher las finamiras menziunadas en ils trais accents da promoziun e per realisar las mesiras deducidas dal basegn d'agir en il rom da la realisaziun dal CPC 2025–2028, dovri meds da promoziun. Analogamain al CPC 2021–2024 èn previs per quest intent mintga onn 3 milliuns francs en il Plan da finanzas 2025–2028 sin il conto 4250.363648 «Contribuziuns en il rom dal Concept per promover la cultura».

Cun ils preventivs annuals fixescha il Cussegl grond ils credits necessaris ed uschia il rom finanziel per l'entira Promoziun da la cultura dal chantun Grischun (art. 23 LPC). Quai vala er per ils meds da promoziun per realisar il CPC 2025–2028.

Per realisar ils accents da promoziun dal CPC 2021–2024 han pudì vegnir fatgas 24 emprimas cunvegnas da prestaziun sco er 17 cunvegnas da prestaziun supplementaras (resp. complementaras) cun instituziuns culturalas. Per las instituziuns culturalas – en spezial er per talas cun ina emprima cunvegna da prestaziun – è la segirezza da planisaziun d'ina impurtanza

centrala. Questa segirezza da planisaziun duai pudair vegnir garantida er en l'avegnir uschè bain sco pussaivel. Per realisar il CPC 2025–2028 duain – sin dumonda– las cunvegnas da prestaziun ch'èn vegnidas fatgas supplementarmain cun las instituziuns culturalas, vegnir examinadas e negoziadas da nov resp. eventualmain vegnir transfurmadas en cunvegnas da projects da plirs onns. Finanziadas vegnan las prestaziuns vinavant en il rom da las contribuziuns dal Concept per promover la cultura. Differentas cunvegnas da prestaziun cun quellas instituziuns culturalas che han per l'emprima giada pudì far ina tala cun il chantun en il rom dal CPC 2021–2024, na duain dentant betg pli vegnir concluidas en furma liada als accents da promoziun dal CPC. En il senn d'in tractament equal e suenter in'examinaziun preliminar èsi previs da finanzia la cuntinuaziun da diversas cunvegnas da prestaziun cun contribuziuns totalas da var 600 000 francs, quai da nov sur ils contos per las instituziuns cun contribuziuns periodicas tar l'Uffizi da cultura. Sche la segirezza da planisaziun duai propi avair effect, èsi indispensabel da betg liar quella ad accents da promoziun che sa midan eventualmain mintga 4 onns. Quests meds finanzials duain vegnir dumandads en il rom dal preventiv annual.

La realisaziun dal Concept per promover la cultura n'ha naginas consequenzas persunalas per il chantun resp. vegn realisada cun il persunal existent.

XII. Agiunta

1. Projects da transfurmaziun dal chantun Grischun ch'èn vegnids sustegnids

Interpresas culturalas	Project da transfurmaziun	Contribuziun da sustegn
Associazione Lettere dalla Svizzera alla Valposchiavo, Poschiavo	Project per acquistar novs segments dal public (organisaziun e promoziun d'activitads litteraras)	fr. 20 984
Brass & Light, Cuira	Concert «Brass & Light» cun raquint audio-visual	fr. 90 500
Uniun grischuna d'art, Cuira	Purtrets da film d'artistas e d'artists, podcasts davart duas exposiziuns temporaras	fr. 21 800
Uniun grischuna d'art, Cuira	Purtrets da film d'artistas e d'artists, podcasts davart duas exposiziuns temporaras	fr. 19 976
Ediziun Frida, Cuira	Plattaforma da cultura online «Frida» per publitgar texts e films schurnalistics davart temas culturalas	fr. 81 600
Ediziun Frida, Cuira	Podcasts cun trais differents formats auditivs	fr. 215 000
Fondazione Archivio a Marca	Digitalisaziun (facilitaziun da l'access a la documentaziun da l'archiv)	fr. 78 660
Fundaziun da cultura Lumnezia, Lumbrein	Process strategic e plattaforma digitala adattada	fr. 40 000
Fundaziun Nairs	Digitalisaziun, «Meta Nairs» ed ulteriurs formats online	fr. 300 000
Graubünden Brass	Clip da film e concerts pitschens en il liber	fr. 18 500
Uniun chantunala da musica dal Grischun, Cuira	«Coaching d'uniuns» (curs per commemoras e commembers da l'uniun)	fr. 5 669
Uniun chantunala da musica dal Grischun, Cuira	Metter a disposiziun apparats da mesiraziun da Co ² per provas e per preschentaziuns	fr. 6 664
Uniun chantunala da musica dal Grischun, Cuira	«Glanz und Trompete»; concept dal marketing online cun plattafurmas digitalas	fr. 228 800
Cuminanza d'interess Cultura da Domat, Domat	Pagina d'internet moderna per acquistar novs segments dal public	fr. 6 917
JazzChur, Cuira	Svilup da l'app «City Walk Chur»	fr. 188 000
Teater giuven grischun (JTG), Cuira	Meglierar las mesiras da reclama, equipament dal local da prova (infrastructura digitala), lavuratori per filmkids	fr. 65 083
Museum Kirchner Tavau, Tavau	«Il cubus Kirchner en il parc»	fr. 100 000
Museum Kirchner Tavau, Tavau	«Festival da saut»	fr. 90 000
Museum Kirchner Tavau, Tavau	Exposiziun «Mein, dein, unser Kirchner»	fr. 69 000

Interpresas culturalas	Project da transformaziun	Contribuziun da sustegn
Klibühni, il teater, Cuira	Teater sitcom Hypride «Kirchgasse 14»	fr. 300 000
Archiv cultural Engiadin'Ota, Samedan	20 films curts davart ils effectivs da l'Archiv cultural Engiadin'Ota	fr. 18 000
Kulturgesellschaft Klosters / Tastentage, Klosters	Livestream Tastentage Klosters, Pasca 2021	fr. 23 000
Museum regional Surselva, Glion	Elavuraziun d'ina strategia per renovar l'exposiziun permanenta ed ils formats d'intermediaziun	fr. 117 000
Musica Ramosch, Tschlin, Valsot, Scuol	Occurrenz da demonstraziun en il local da prova, preschentaziuns d'instruments, elavuraziun da la pagina d'internet	fr. 16 298
Nova Fundaziun Origen, Riom	Extensiun da l'unìun da promoziun ed ulteriurs artigels da promoziun, adattar / amplifitgar la pagina d'internet, intensivar la lavur d'intermediaziun	fr. 300 000
operetta giò'n Plazetta, Ardez	Teater musical «Rita» novs lieus per generar ulteriur public	fr. 45 000
orchester le phenix, Cuira	Film d'in concert live per acquistar novs segments dal public	fr. 16 000
Postremise, Cuira	Engrondiment da la Postremise per novas medias (video, tun, tecnica) incl. emprims projects	fr. 240 000
Singschule Chur, Cuira	Film Teater musical «Giorgio & Ladina»	fr. 15 000
Singstadt Chur, Cuira	Project «Chorcenter»; communicaziun e metter a disposiziun nettegiaders d'aria	fr. 34 886
Società d'util public Sent, Sent	Creaziun d'in leporello	fr. 870
Società d'util public Sent, Sent	«Colliaziun / collavuraziun»	fr. 200
Società d'util public Sent, Sent	«Liar la clientella / cartoteca da clientella»	fr. 500
Società d'util public Sent, Sent	«Bus da cultura»; transport dal public	fr. 880
Società d'util public Sent, Sent	«Bus da cultura»; transport dal public	fr. 3 966
Società d'util public Sent, Sent	«Bus da cultura»; transport dal public	fr. 2 456
Fundaziun Collecziun grischuna d'art, Cuira	Amplificaziun da l'audioguid, brochura en lingua facila, extensiun da l'intermediaziun d'art	fr. 41 210
Fundaziun Davos Festival, Tavau Plaz	Retscha da podcasts cun episoda mensila cun discurs e musica	fr. 8 500
Fundaziun dal palantschieu sura da la baselgia da Ziràn / IG Nislas, Ziràn	Elavuraziun d'in concept da fusiun	fr. 44 204
Teater Cuira, Cuira	Project «DigiDays#2» per acquistar novs segments dal public	fr. 55 083

Interpresas culturalas	Project da transfurmaziun	Contribuziun da sustegn
Teater Cuira, Cuira	Optimar ils andaments interns dal manaschi, livestream, plattafurma digitala	fr. 153 647
Teater Cuira, Cuira	Evaluaziun da la software «Future demand»	fr. 42 199
tuns contemporans c/o Filarmonia da chombra, Cuira	Livestream dals concerts ed installaziun da tuns sco exposiziun	fr. 33 600
Uniun dals Grischs	Nova orientaziun structurala e digitalisaziun (nova pagina d'internet, elavuraziun da novas structuradas)	fr. 23 115
Uniun per la Litteratura Rumantscha, Cuira	Lavuratori, analisa e registraziun da las acturas e dals acturs existents e da las purschidas existents	fr. 55 135
Uniun Churer Ensemble, Malögia	Transferiment dal manaschi cultural en il liber (audio walks, gieus auditivs, spasegiada acustica)	fr. 220 000
Ensemble ö, Cuira	Optimizaziun organisatorica dal process tras ina nova software e digitalisaziun	fr. 7 576
Uniun grischuna da musica, Cuira	«Rampaliacht»; podcast d'audio / da video da e cun musicistas e musicists, extensiun da social media	fr. 27 417
Uniun Kulturallianz, Tavau Plaz	Project «Cuminaivlamain coordinar, colliar, render visibla la cultura » (software Orgatool, mediaplayer per reclama, pitgas per recumandar occurrenz, newsletters e flyers d'infurmaziun)	fr. 20 000
Visarte Grischun, Cuira	Project «Bündner Musenküsse (preschientscha digitala d'artistas e d'artists tras purtretts filmics, scolaziuns ed instruments d'intermediaziun)	fr. 218 000
Ensemble vocal incantanti, Cuira	Project «Transfurmaziun digitala» (process da digitalisaziun, actualisaziun da la pagina d'internet, novs formats, realisaziun d'emprovas publicas)	fr. 137 817
Associaziun svizra da la musica populara, Cuira	Digitalisaziun da la musica populara; collecziun da tut ils purtaders da tuns digital ed als chargiar sin las plattafurmas da streaming usitadas	fr. 58 334
Total projects da transfurmaziun sustegnids		Fr. 0 0.00.–

2. Survista detagliada: Svilup da las spartas e meds da la Lottaria naziunala

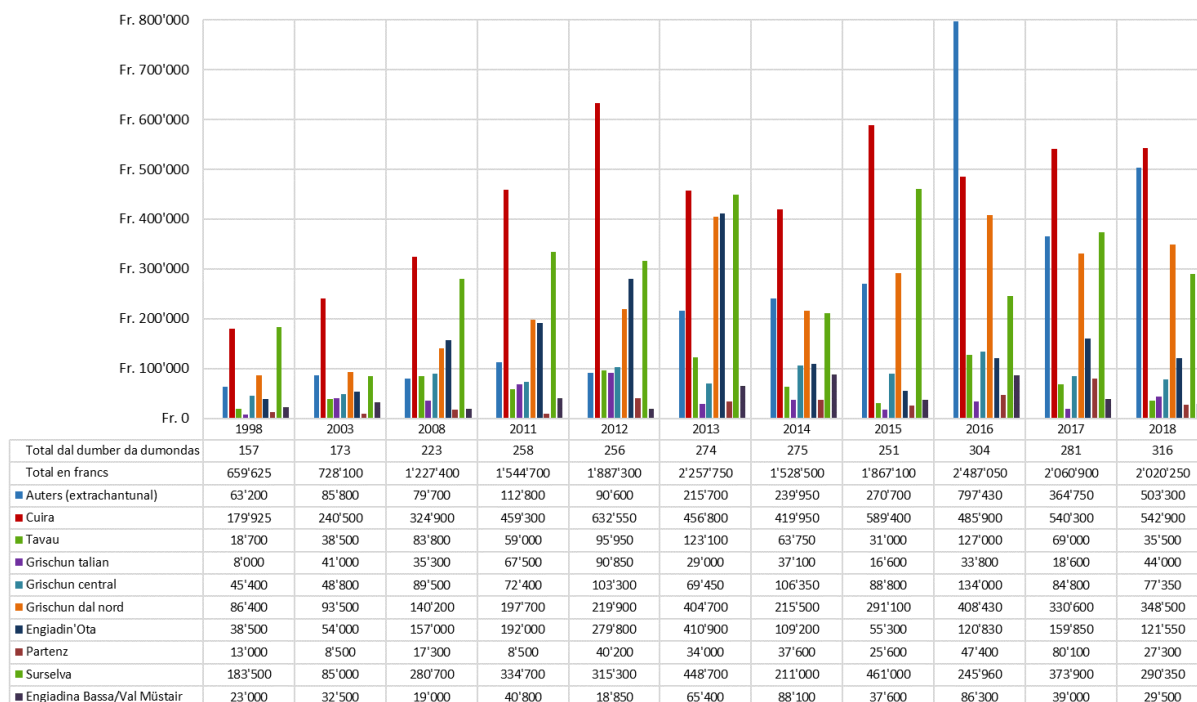
Las graficas preschantan detagliadamain il svilup da las spartas en las singulas regiuns per ils onns 1998, 2003, 2008, 2011–2018 e 2019–2023 sco er ina survista da las contribuziuns garantidas or dals meds da la finanziaziun speziala Lottaria naziunala (SWISSLOS).

Bliers projects culturals sa laschan attribuir cleramain ad ina tscherta sparta culturala, auters na pon betg vegnir attribuids mo ad in unic sector classic. Quests projects èn vegnids cumpigliads sut la sparta «diversas». Quai èn il «conclus collectiv Lottaria naziunala», projects en il sector «archivaziun / inventarisaziun» e «projects interdisciplinars». Las contribuziuns or dal sector da promoziun «scola & cultura» èn medemamain vegnidas attribuidas a la sparta «diversas», perquai che quest sector è vegnì introducì pir l'onn 2013.

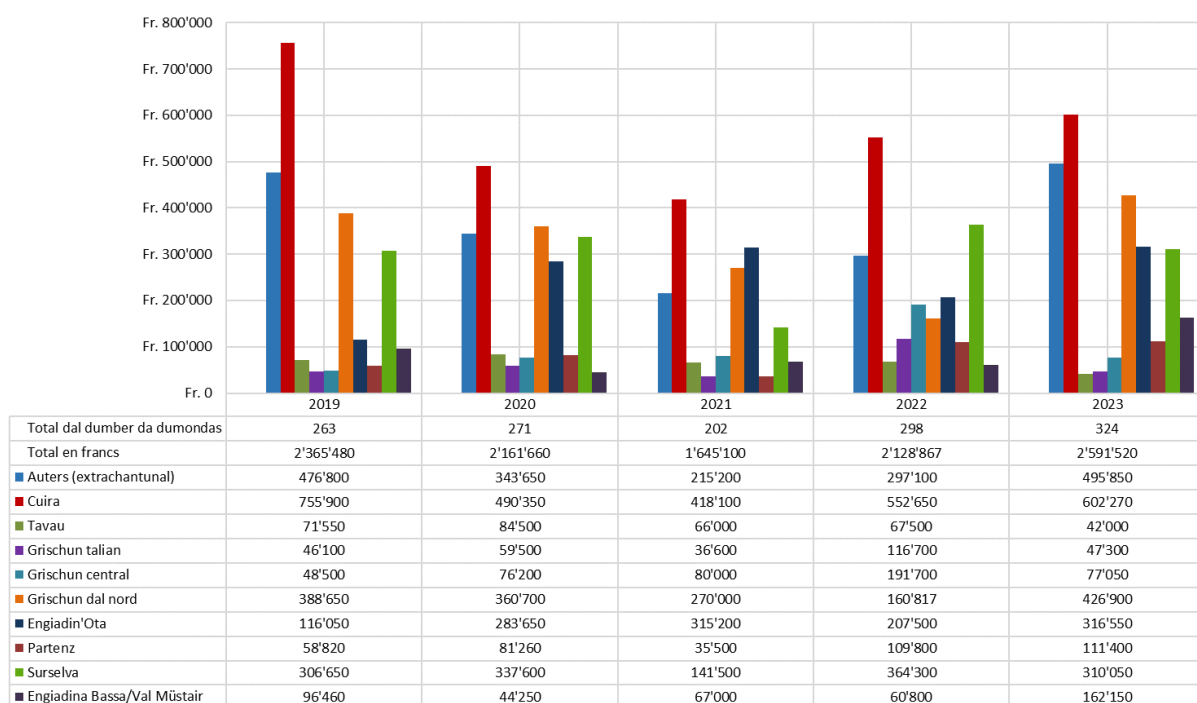
En projects interdisciplinars èn reunidas differentas disciplinas. In exempel classic en chausa èn tranter auter ils divers programs d'occorenzas e programs annuals che porschan p.ex. art figurativ, musica, teater e litteratura e che lavuran pia en moda interdisciplinara.

Per far l'attribuziun a las regiuns culturalas è stada decisiva l'adressa da la speditura petenta u dal speditur petent ubain da l'instituziun petenta. Persunas u instituziuns domiciliadas en il chantun èn mintgamai vegnidas attribuidas a la regiun culturala correspudenta. Petentas e petents che n'eran betg domiciliads en il chantun Grischun il mument da l'inoltraziun (artistas ed artists grischuns che abitavan temporarmain ordaifer il Grischun u che han bandunà il Grischun, instituziuns ed organisaziuns domiciliadas ordaifer il Grischun), n'èn betg vegnids attribuids ad ina da las regiuns culturalas mabain inscrits en la glista sut «auters».

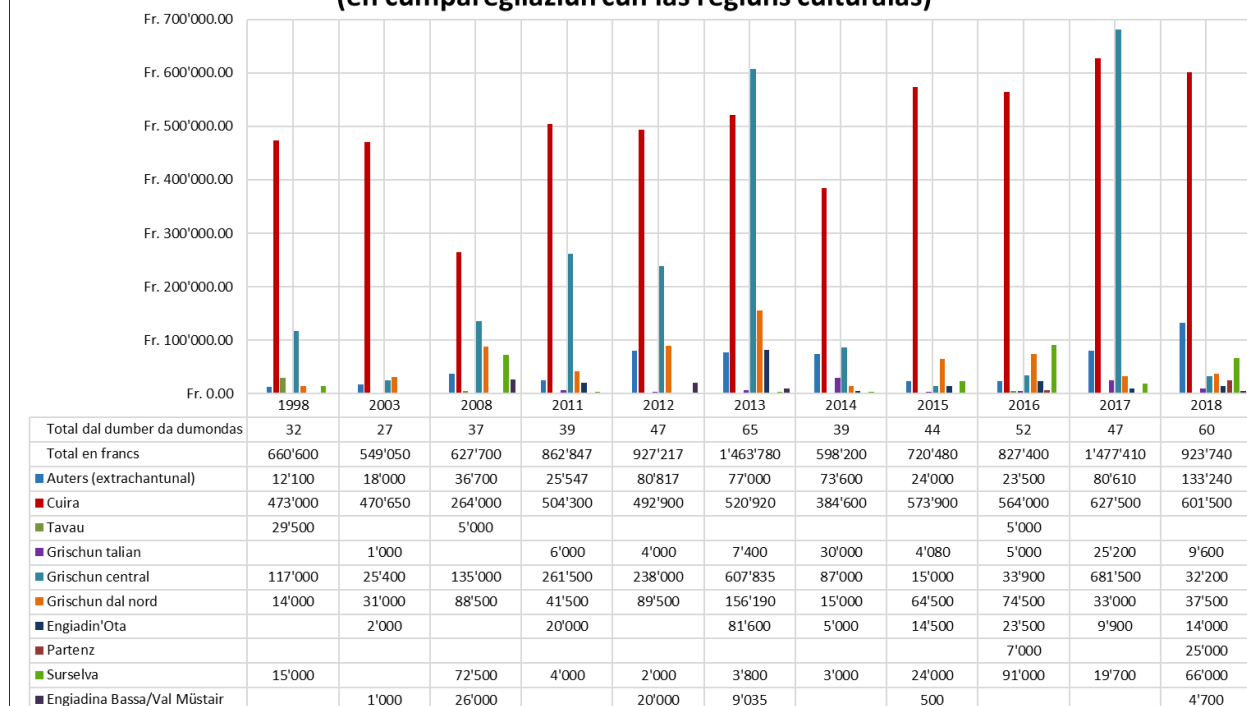
Musica: 1998, 2003, 2008, 2011-2018 (en cumparegliaziun cun las regiuns culturalas)

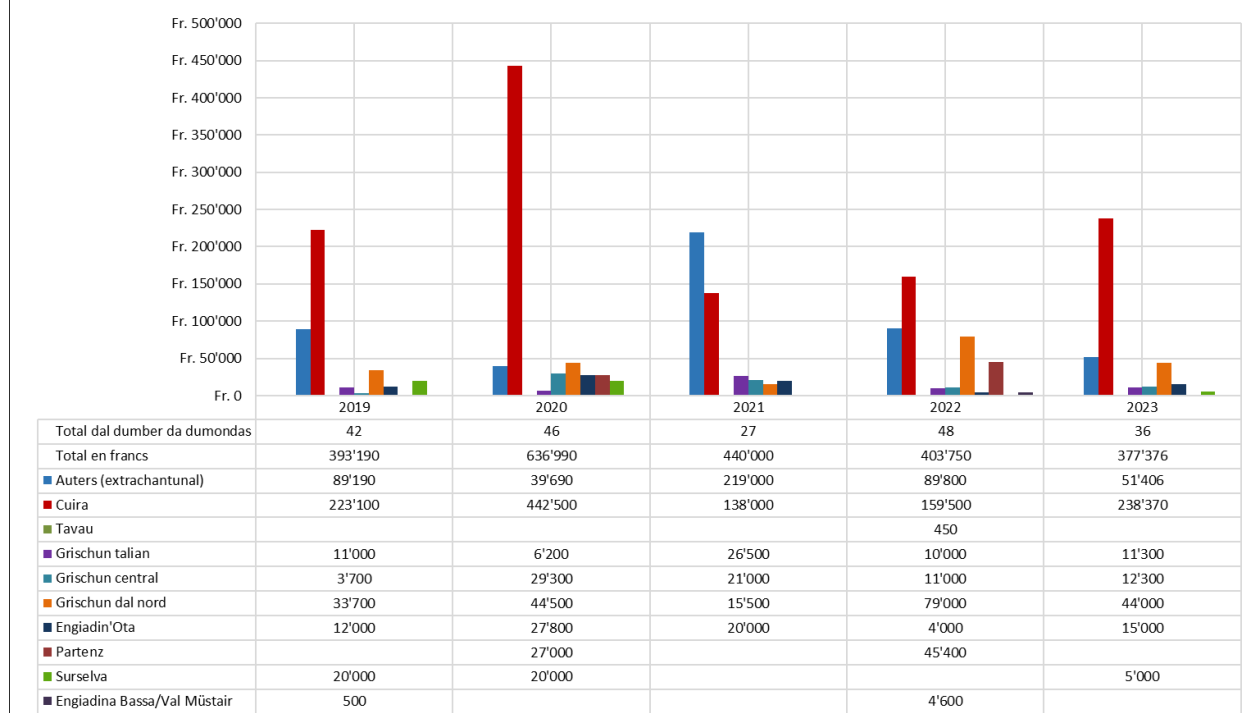
Musica (nov: musica ed chant): 2019-2023 (en cumparegliaziun cun las regiuns culturalas)

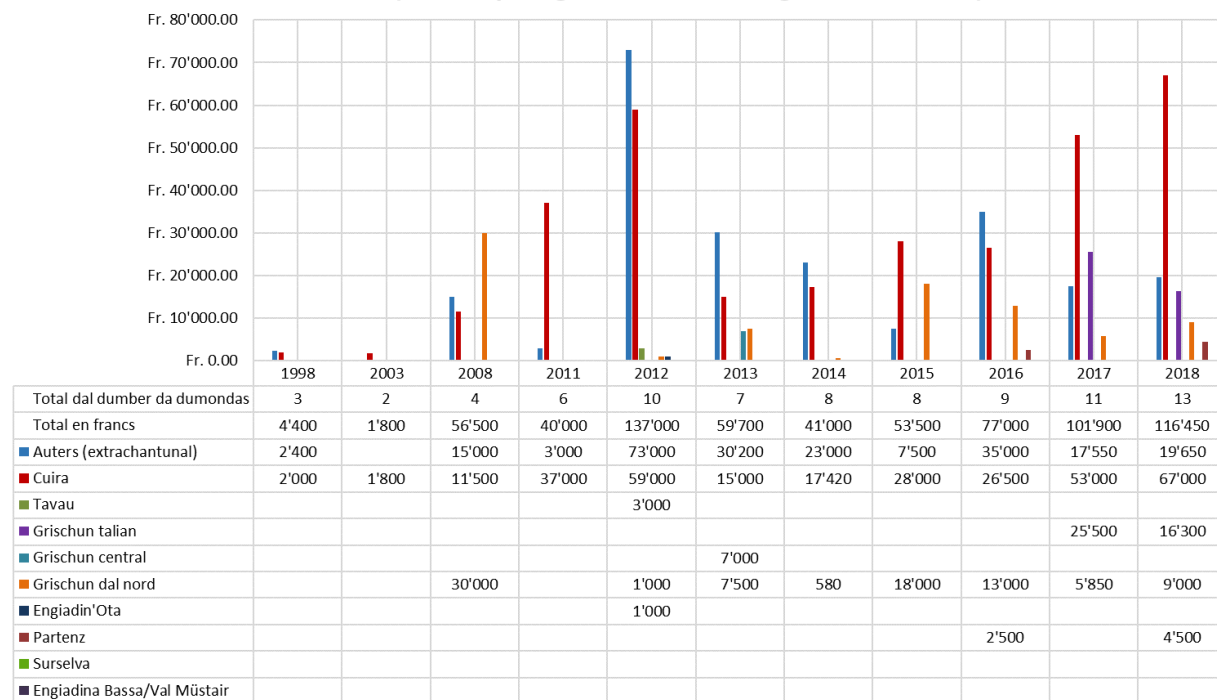
Teater: 1998, 2003, 2008 und 2011-2018 (en cumparegliaziun cun las regiuns culturalas)

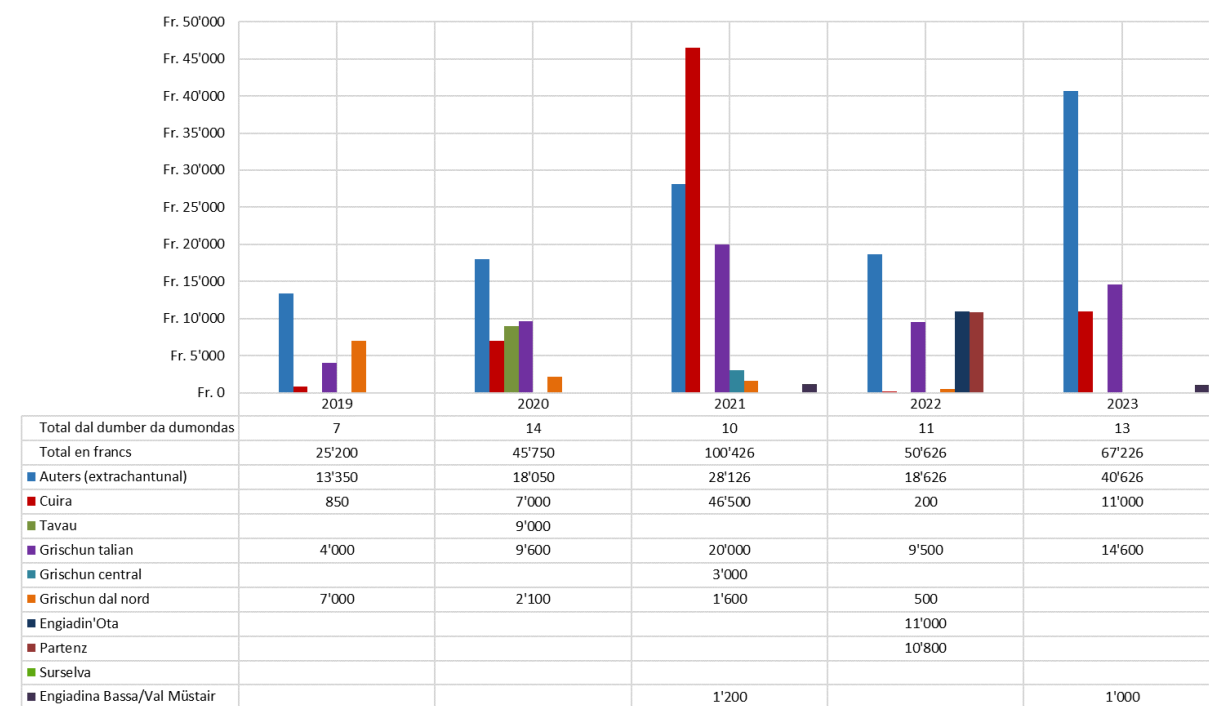
Teater: 2019-2023 (en cumparegliaziun cun las regiuns culturalas)

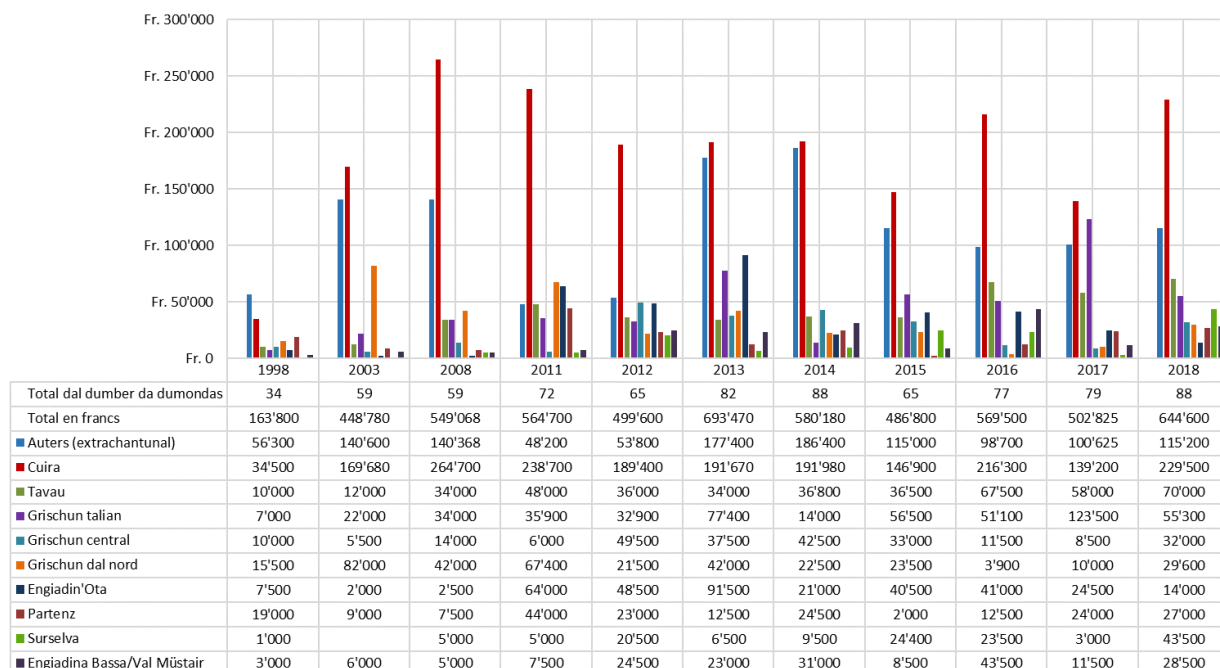
Saut: 1998, 2003, 2008 und 2011-2018
(en cumparegliaziun cun las regiuns culturalas)

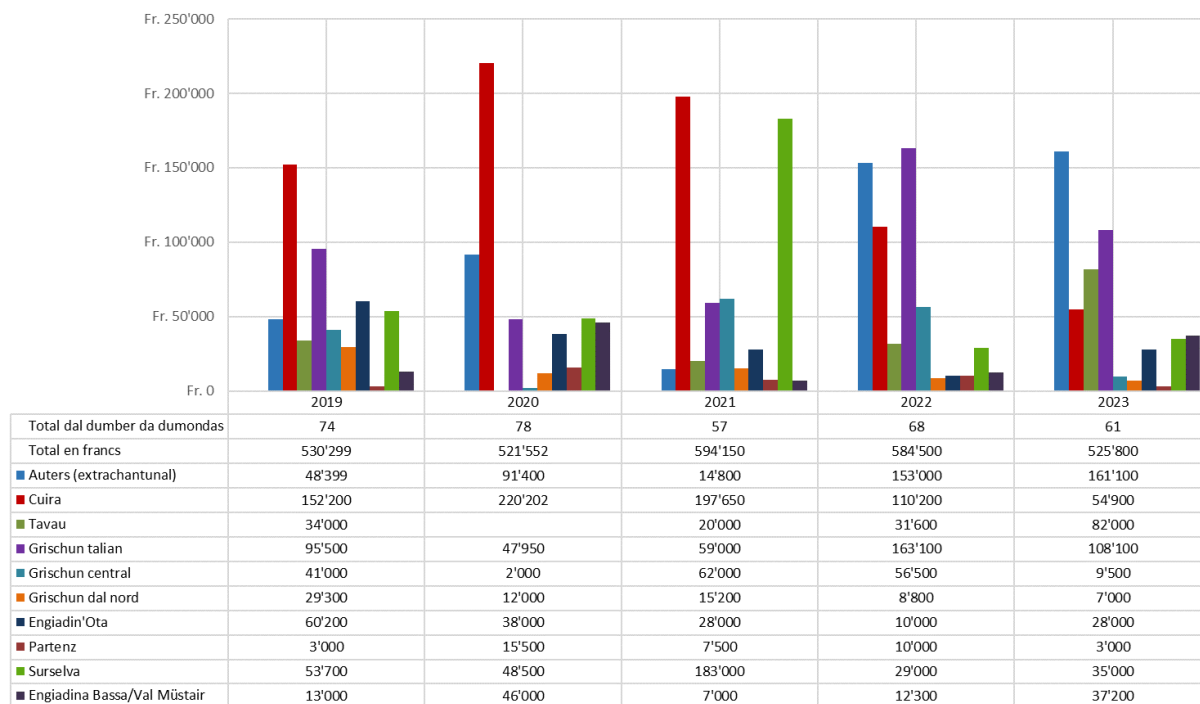
Saut: 2019-2023
(en cumparegliaziun cun las regiuns culturalas)

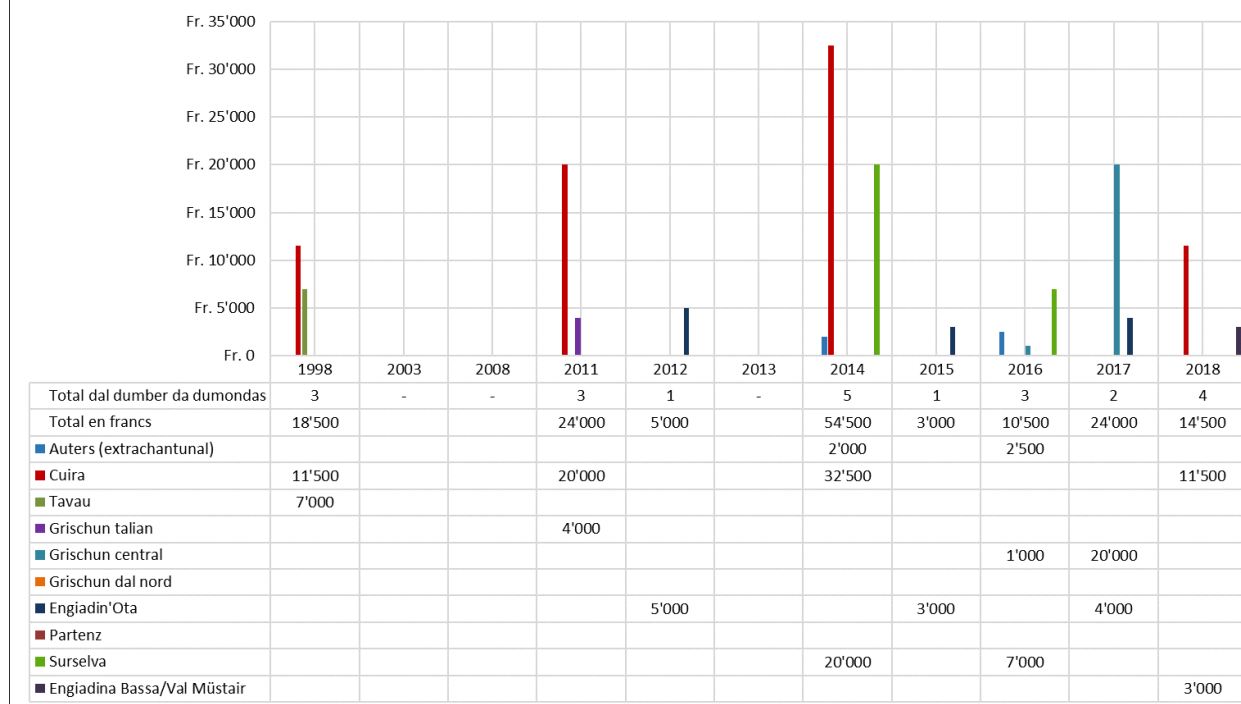
Art figurativ: 1998, 2003, 2008 und 2011-2018
(en cumparegliaziun cun las regions culturalas)

Art figurativ: 2019-2023
(en cumparegliaziun cun las regions culturalas)

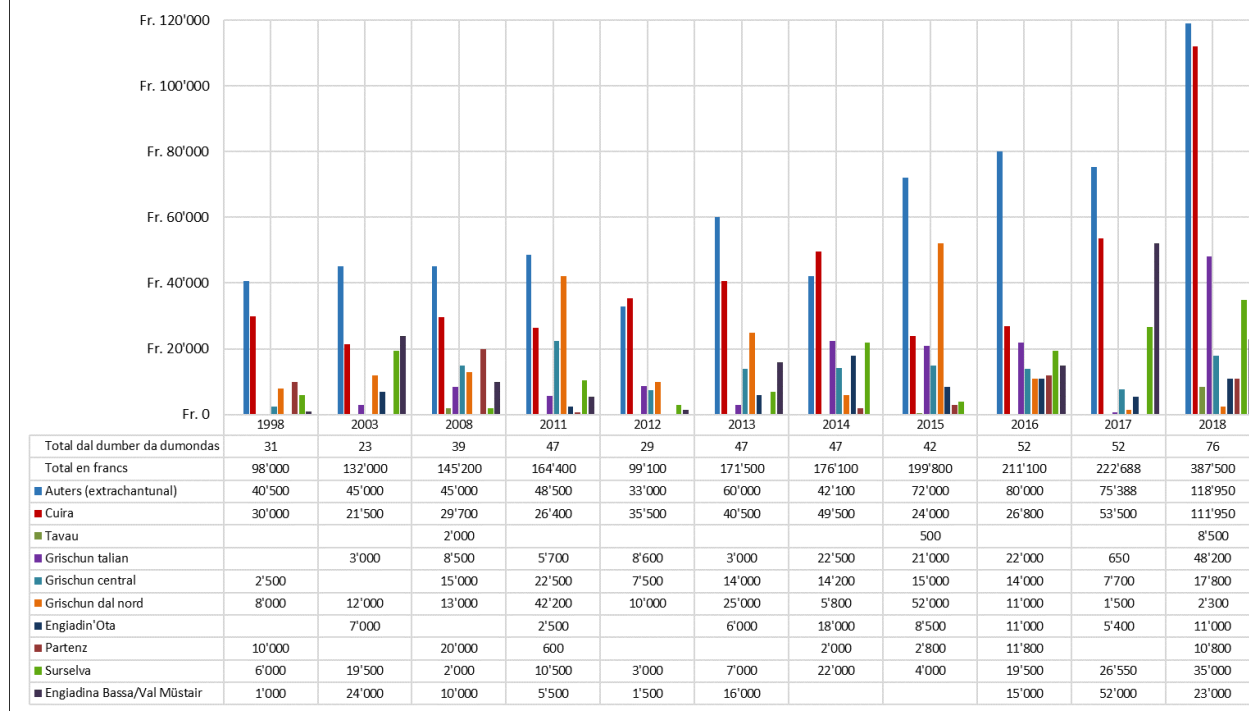
Art applitgà: 1998, 2003, 2008 und 2011-2018 (en cumparegliaziun cun las regions culturalas)

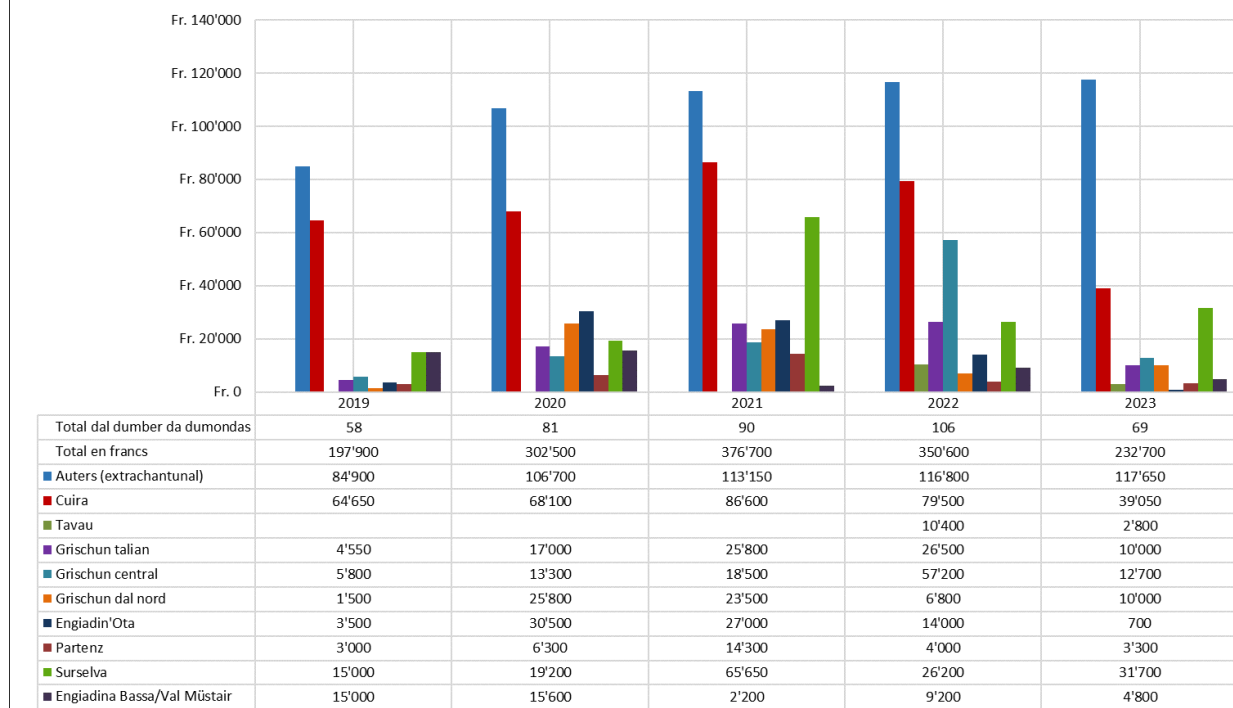
Art applitgà: 2019-2023 (en cumparegliaziun cun las regions culturalas)

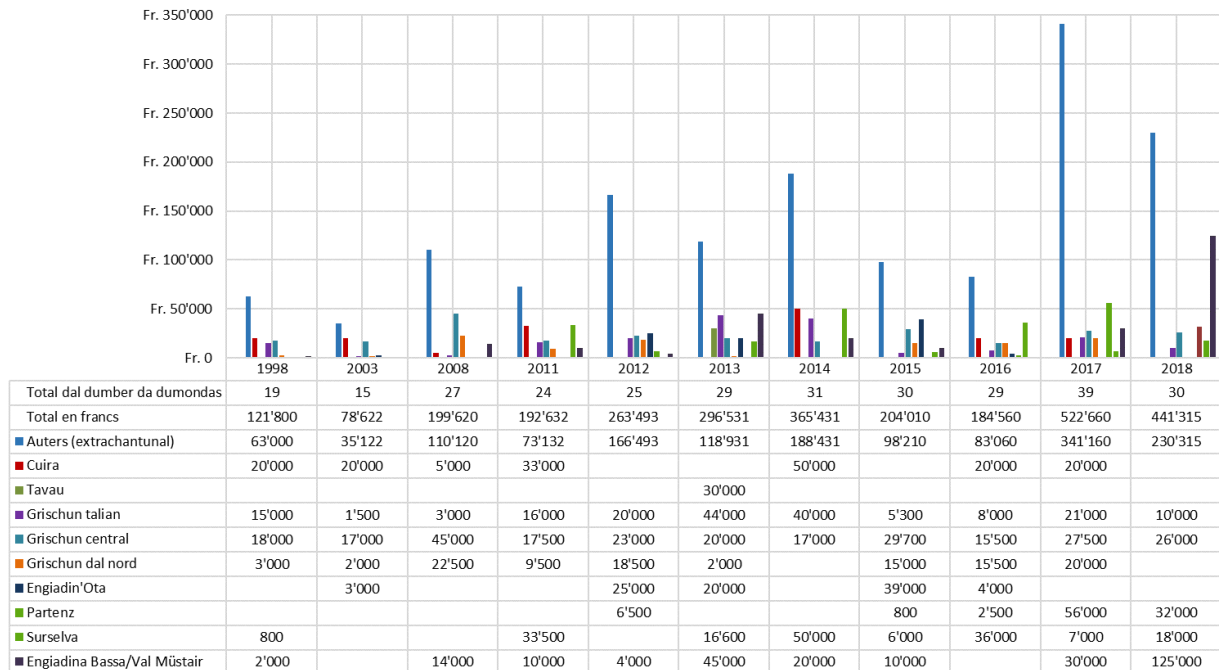
Litteratura: 1998, 2003, 2008 und 2011-2018 (en cumparegliaziun cun las regiuns culturalas)

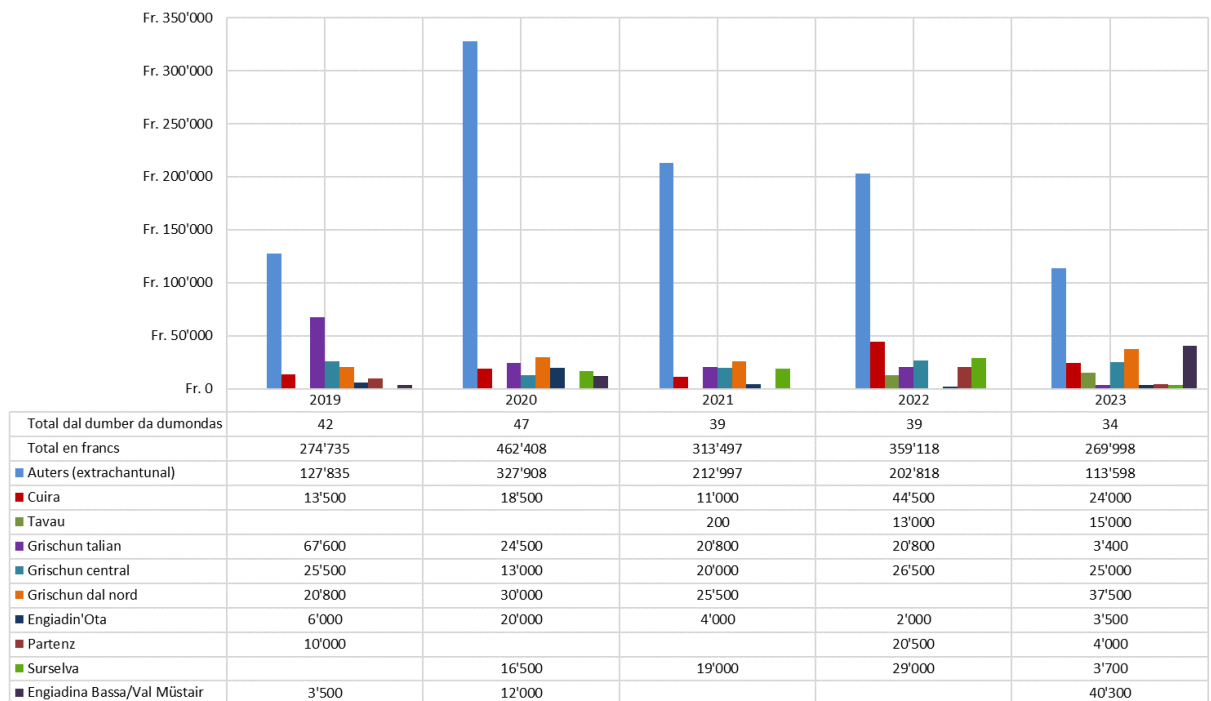
Litteratura: 2019-2023 (en cumparegliaziun cun las regiuns culturalas)

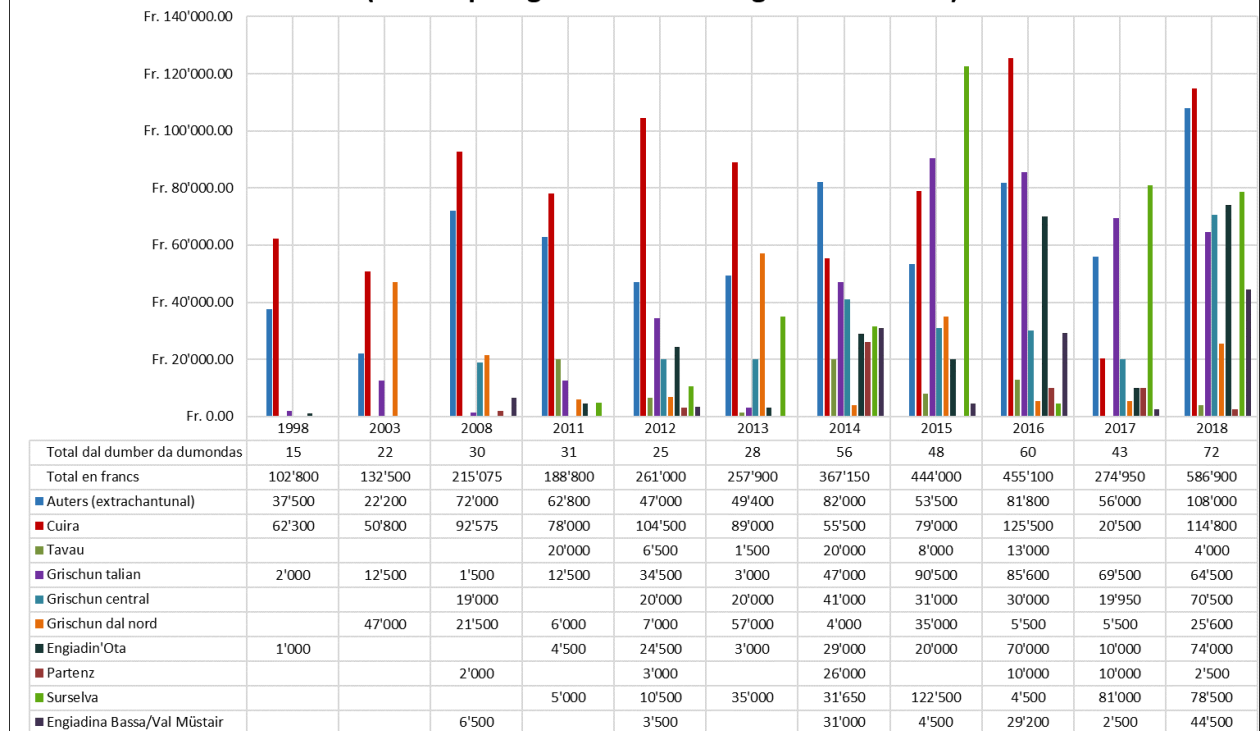
Film/medias novas: 1998, 2003, 2008 und 2011-2018
(en cumparegliaziun cun las regions culturalas)

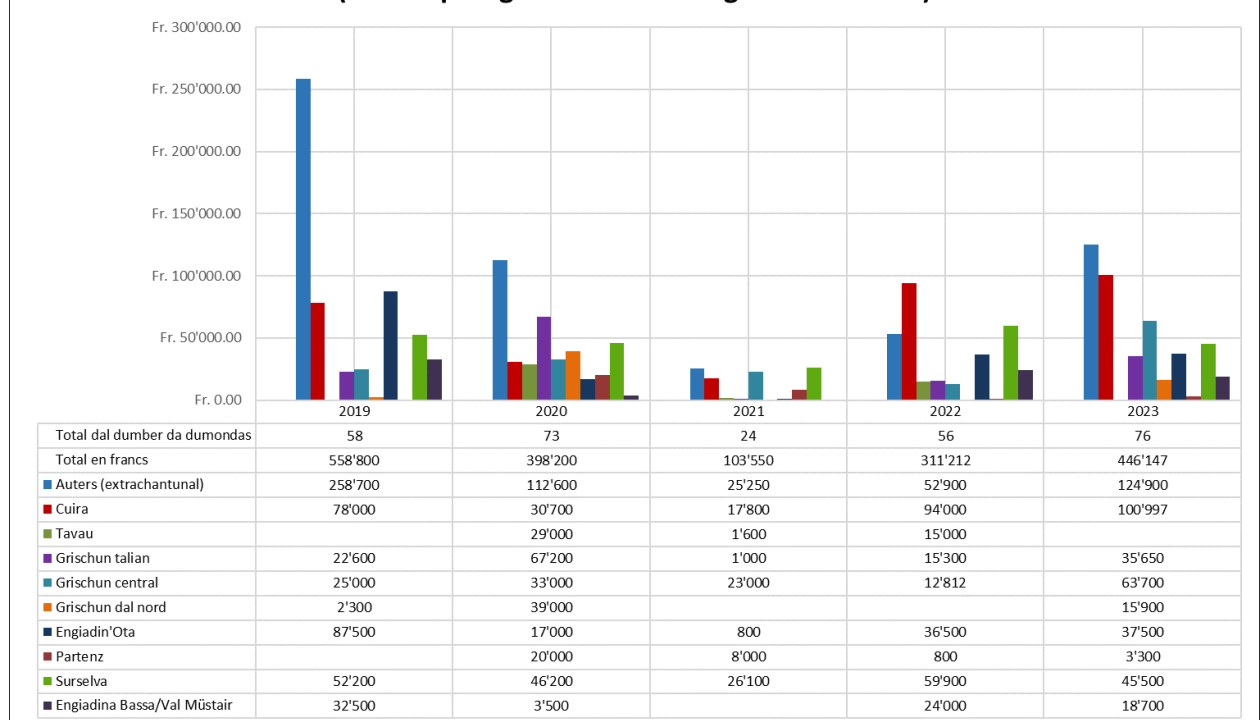
Film/medias novas (nov: fotografia ed film): 2019-2023
(en cumparegliaziun cun las regions culturalas)

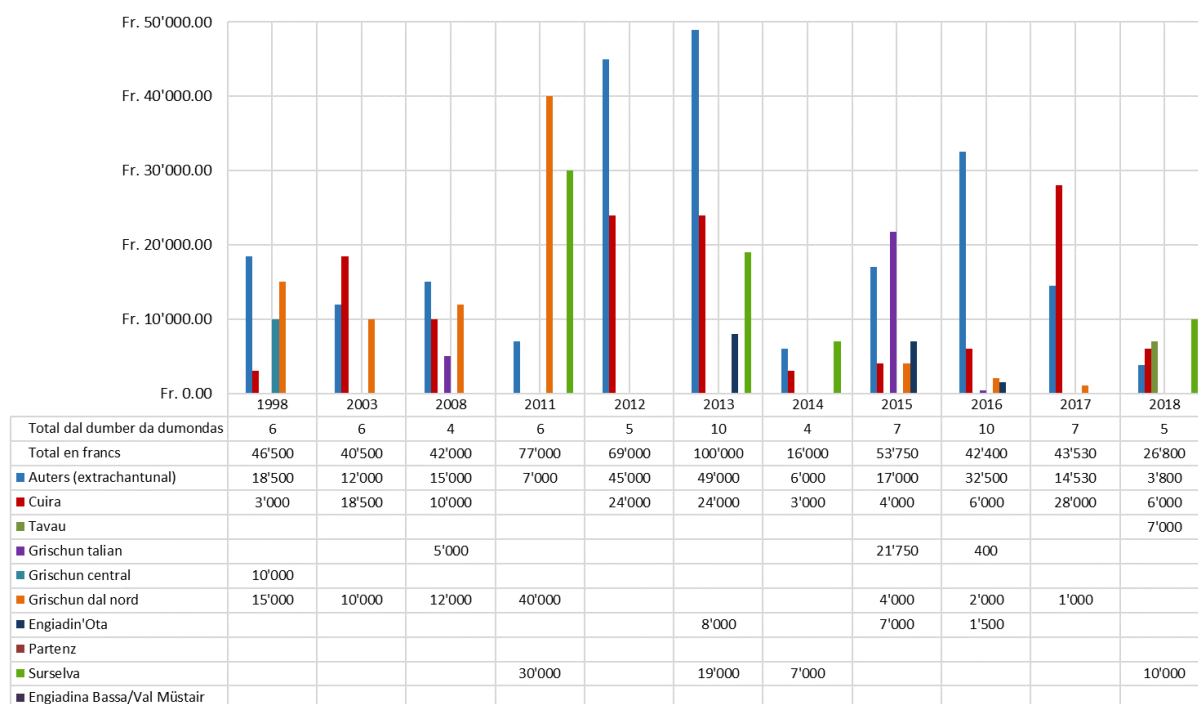
Scienza da las culturas & istorgia culturala: 1998, 2003, 2008 und 2011-2018 (en cumparegliaziun cun las regions culturalas)

Scienza da las culturas & istorgia culturala: 2019-2023 (en cumparegliaziun cun las regions culturalas)

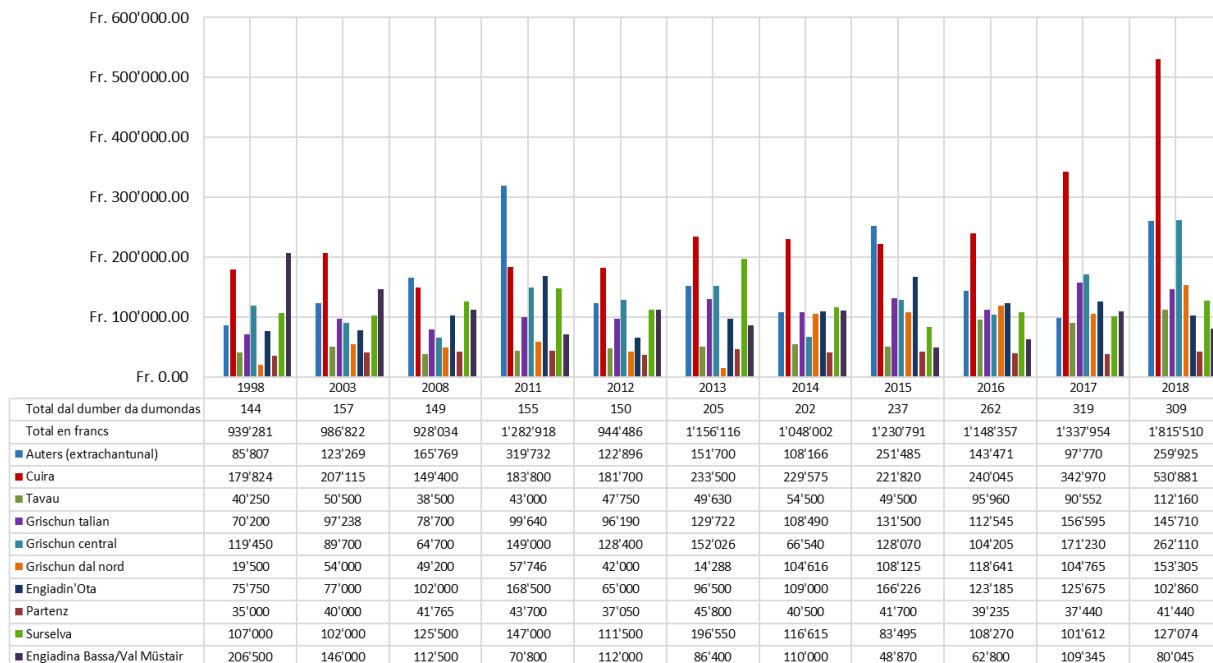
Architectura: 1998, 2003, 2008 und 2011-2018 (en cumparegliaziun cun las regiuns culturalas)

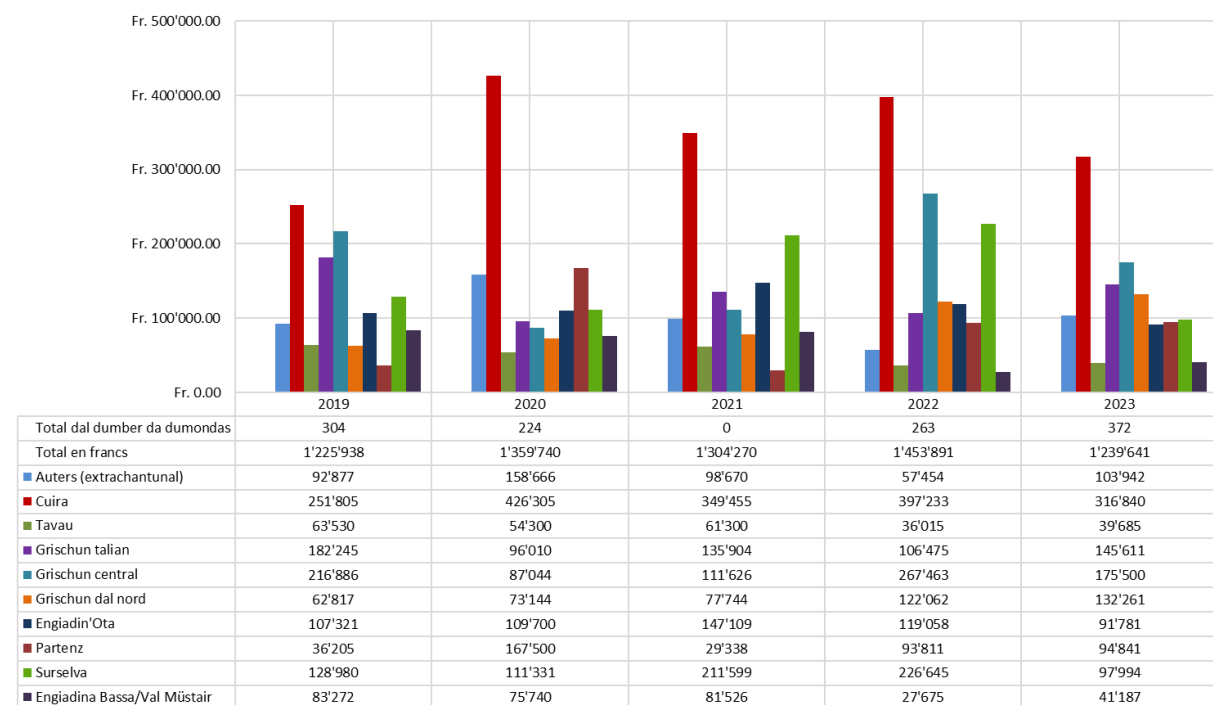
Architectura (nov: cultura architectonica): 2019-2023 (en cumparegliaziun cun las regiuns culturalas)

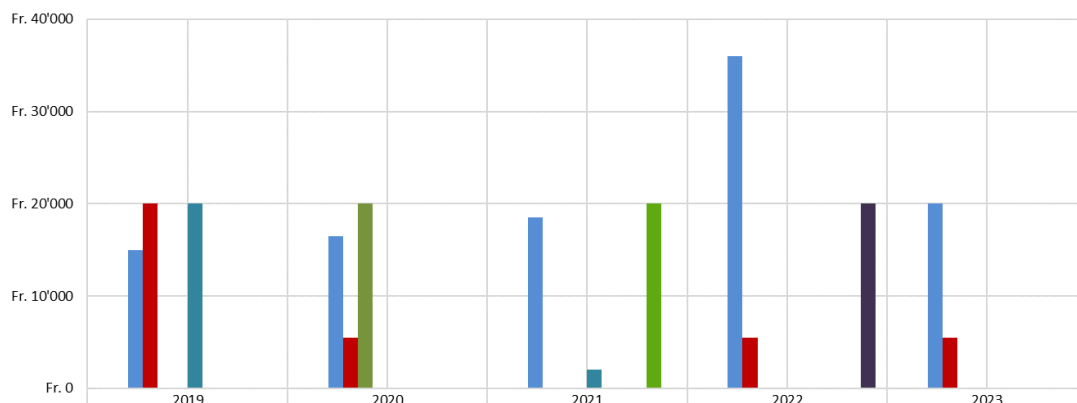
Interdisciplinar & Diversa: 1998, 2003, 2008 und 2011-2018 (en cumparegliaziun cun las regiuns culturalas)

Interdisciplinar & Diversa: 2019-2023 (en cumparegliaziun cun las regiuns culturalas)

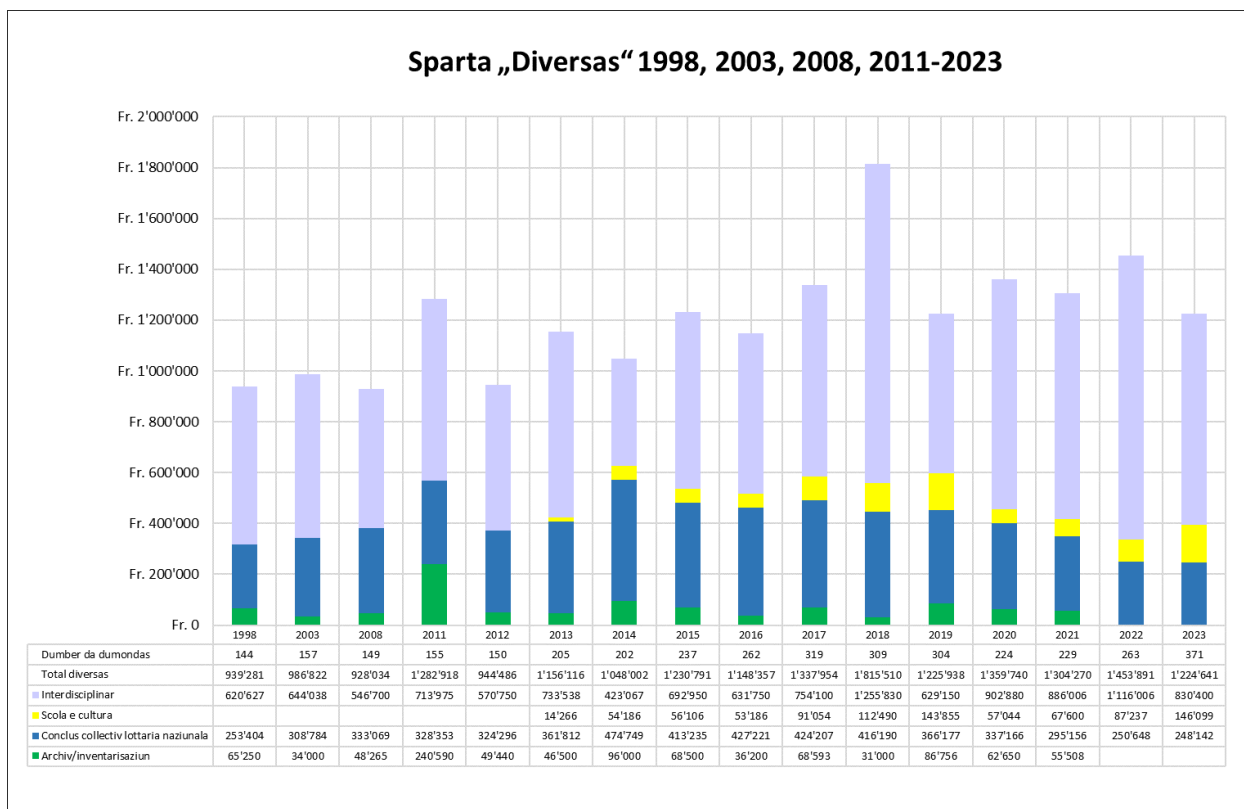

Scienza natirala: 2019-2023 (en cumparegliaziun cun las regiuns culturalas)

Total dal dumber da dumondas	4	5	5	9	2
Total en francs	55'000	42'000	40'500	61'500	25'500
Auters (extrachantunal)	15'000	16'500	18'500	36'000	20'000
Cuira	20'000	5'500		5'500	5'500
Tavau		20'000			
Grischun talian					
Grischun central	20'000		2'000		
Grischun dal nord					
Engiadina'Ota					
Partenz					
Surselva			20'000		
Engiadina Bassa/Val Müstair				20'000	

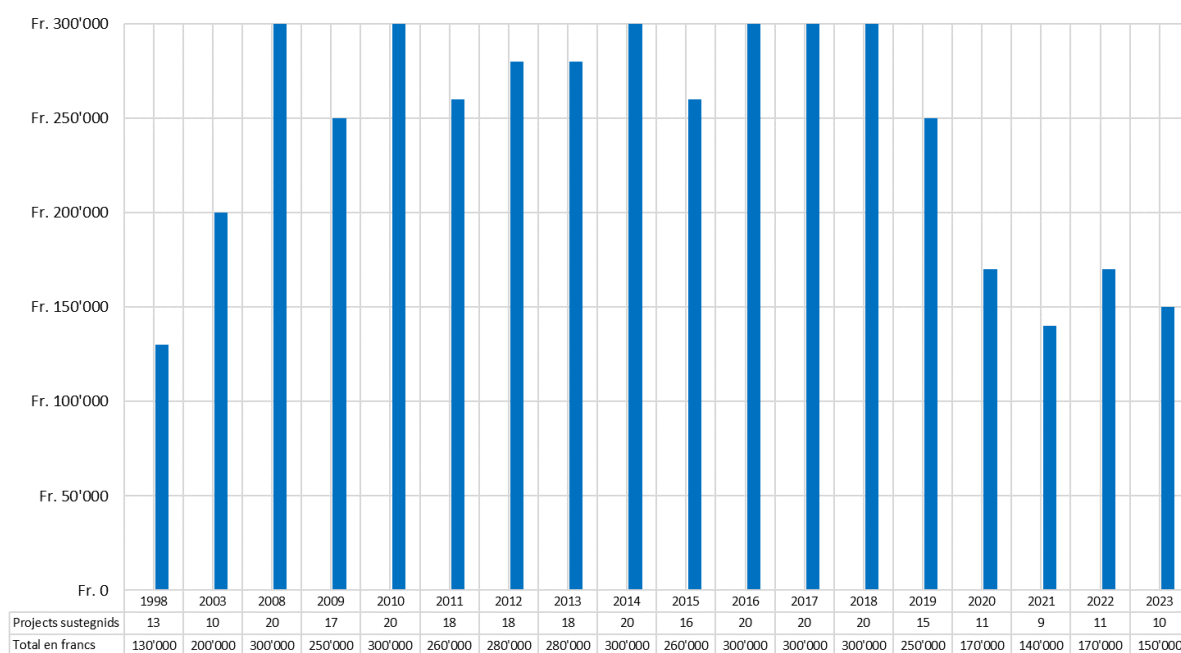
La suandanta grafica mussa ils champs «projects interdisciplinars», «conclus collectiv Lottaria naziunala», «scola & cultura» ed «archivaziun / inventarisaziun» ch'èn attribuids a la sparta diversas. Ils onns preschentads correspundan als onns da las graficas precedentas. Quai cun excepziun da «scola & cultura» – in instrument da promoziun ch'è vegnì introducì pir l'onn 2013.

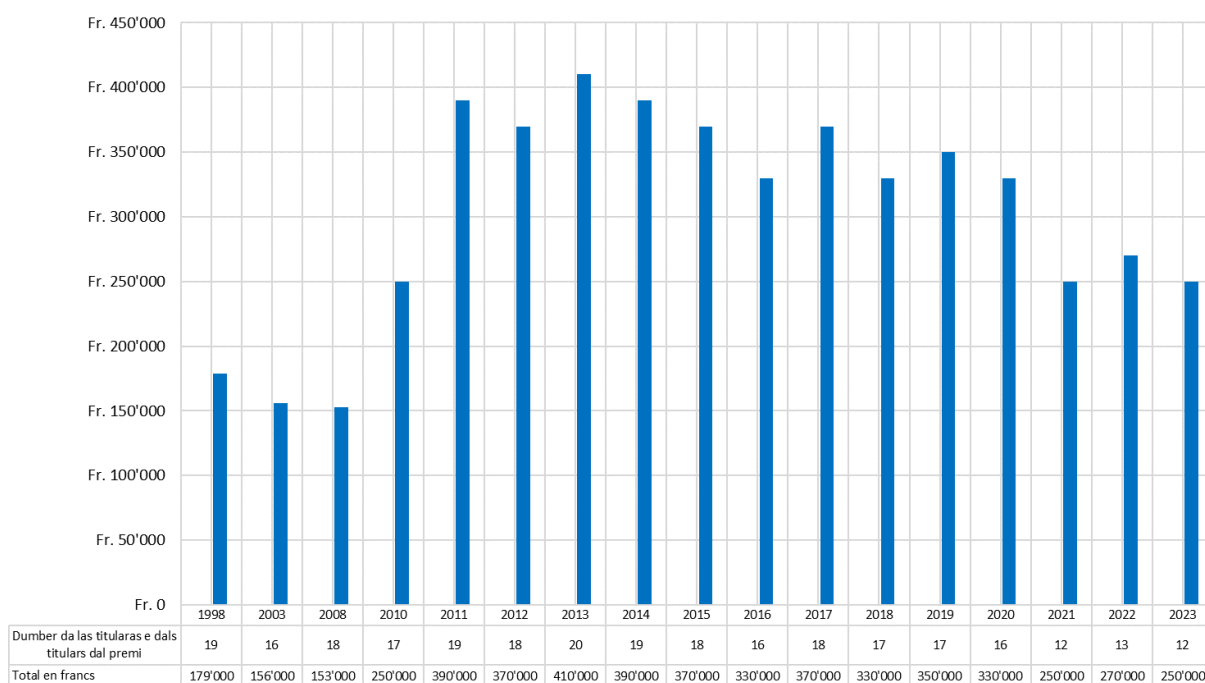
Las suandantas graficas dattan ina survista dal svilup da la «concurrentia per promover la lavur culturala professiunala», dals «premis da cultura, da renconuschientscha e da promoziun», dal «conclus collectiv Lottaria naziunala» sco er da l'instrument da promoziun «scola & cultura».

Er qua èn las datas vegnidas eruidas per l'onn 1998 e lura en pass da tschintg onns per ils onns 2003 e 2008. Da l'onn 2011 fin l'onn 2018 èn las datas vegnidas eruidas annualmain. Quai cun excepziun da «scola & cultura» – in instrument da promoziun ch'è vegnì introducì pir l'onn 2013.

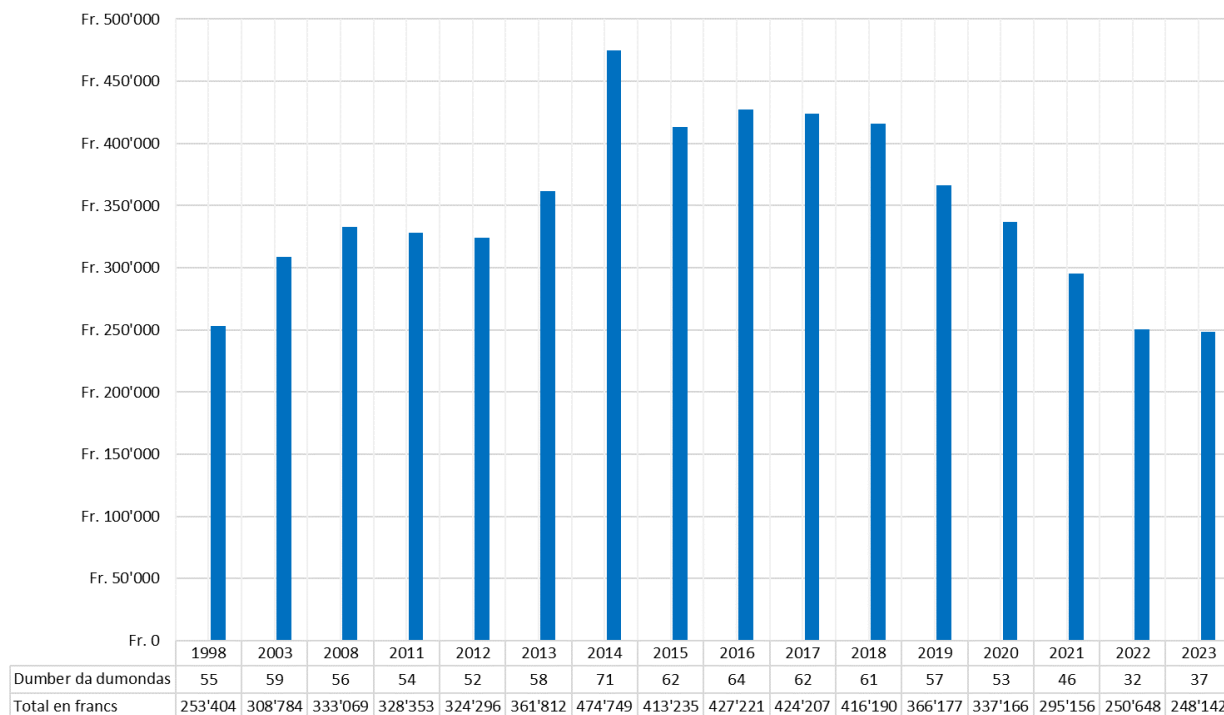
**Concurrenza per promover la lavur culturala professiunala:
(projects gronds e pitschens): 1998, 2003, 2008-2023**

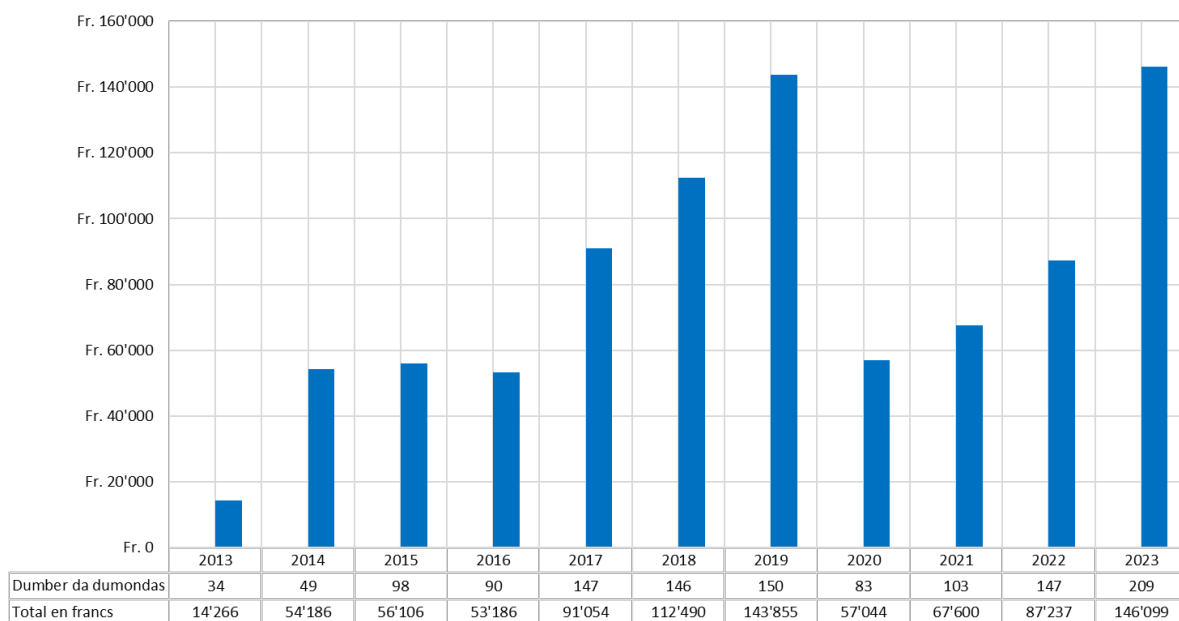
**Premis da cultura, da renconuschientscha e da promoziun:
1998, 2003, 2008, 2010-2023**

**"Conclus collectiv lottaria nazionala":
1998, 2003, 2008, 2011-2023**

**„Scola e cultura“:
2013-2023**

3. Abreviaziuns

UdC.....	Uffizi da cultura
AVS.....	Assicuranza per vegls e survivents
USS.....	Uffizi per la scola populara ed il sport
UET.....	Uffizi per economia e turissem
UFC.....	Uffizi federal da cultura
UCCG.....	Uniun chantunala da chant dal Grischun
Cst.	Constituziun federala da la Confederaziun svizra
DECA.....	Departament d'educaziun, cultura e protecziun da l'ambient
PS.....	Punct central da svilup
SASGR.....	Scola auta specialisada dal Grischun
AP.....	Accent da promoziun
UCMG.....	Uniun chantunala da musica dal Grischun
LCG.....	Lescha davart il Cussegl grond
ICOM.....	Cussegl internaziunal dals museums
icg.....	Institut per la perscrutaziun da la cultura grischuna
LPC.....	Lescha davart la promoziun da la cultura
CPC.....	Concept per promover la cultura
OPC.....	Ordinaziun tar la Lescha davart la promoziun da la cultura
LNPGR.....	Lescha chantunala davart la protecziun da la natira e da la patria
CC.....	La Constituziun dal chantun Grischun
RLN.....	Reglament per pagar contribuziuns or da la finanziaziun speziala Lottaria naziunala
CP.....	Convegna da prestaziun
MGR.....	Federaziun da tetg dals Museums grischuns
NPR.....	Nova politica regiunala da la Confederaziun
SAPGR.....	Scola auta da pedagogia dal Grischun
VR.....	Viafier retica
LLing	Lescha federala davart las linguas naziunalas e la chapientscha tranter las cuminanze linguisticas, Lescha da linguas dal chantun Grischun
OLing	Ordinaziun davart las linguas naziunalas e la chapientscha tranter las cuminanze linguisticas, Lescha da linguas dal chantun Grischun
UNESCO.....	Organisaziun da las Naziuns Unidas per l'educaziun, la scienza e la cultura
ACMG.....	Associaziun da las scolas da chant e musica dal Grischun
ZHAW.....	Scola auta turitgaia per ciencias applitgadas